

**Sosyal Bilimler
Enstitüsü**

T.C.

**MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

ULUSLARARASI TİCARET VE PARA YÖNETİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**SAVUNMA SANAYİİ KAPSAMINDA SİLAH TİCARETİNDE GERÇEKLEŞTİRİLEN
GÜMRÜK DENETİMLERİNİN TÜRKİYE-ABD DIŞ TİCARETİ ÜZERİNDE ETKİLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

MERVE SULTAN ALTINTAŞ

İSTANBUL, 2025

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI TİCARET VE PARA YÖNETİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**SAVUNMA SANAYİİ KAPSAMINDA SİLAH TİCARETİNDE GERÇEKLEŞTİRİLEN
GÜMRÜK DENETİMLERİNİN TÜRKİYE-ABD DIŞ TİCARETİ ÜZERİNDE ETKİLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

MERVE SULTAN ALTINTAŞ

Tez Savunma Jürisi

1. Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nurdan ASLAN
2. Üye : Dr. Öğr. Üyesi Erdem TURGAN
3. Üye : Dr. Öğr. Üyesi Damla ÖZEKAN

İSTANBUL, 2025

ÖZET

SAVUNMA SANAYİİ ALANINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN GÜMRÜK DENETİMLERİNİN TÜRKİYE-ABD DIŞ TİCARETİ ÜZERİNDE ETKİLERİ

Devletler toprak bütünlüklerini korumak ve vatandaşlarını müdafaa etmek amacı ile savunma sanayii alanında çeşitli çalışmalar yapmaktadır. Türkiye bu alandaki üretim ve geliştirme faaliyetlerine erken dönemde başlasa da cumhuriyetin ilk dönemlerinden 2000’li yılların başlarına kadar dışa bağımlılık dönemi yaşamıştır. Bağımlı olduğu ülkelerden en önemlisi ise bugün birçok ülkeye savunma sanayii sektöründe kaynak konumunda olan ABD’dir.

Günümüzde Türkiye çok fazla gelişim göstererek silah ticaretinde önemli bir yol katetmiş olsa da hala birçok teknoloji, AR-GE, ürün ve hizmetleri ABD’den tedarik etmeye devam etmektedir.

Bu çalışmada, ABD ile geçmiş dönemlerde yaşanan ve bugünkü savunma sanayii’nin dinamiklerini oluşturan kritik olayların incelemesini, hafif silah grubunun dış ticaretinde yaşanan aksaklıkların sebeplerini ve gümrüklerdeki denetim zorluklarının değerlendirmesini incelemektedir. Bu kapsamda sektördeki katılımcılar ile bir anket çalışması gerçekleştirilmiş ve bu çalışmanın bulguları, sonuçları ve önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: (Savunma Sanayii, Silah ve Mühimmat, Dış Ticaret, Türkiye-ABD İlişkileri)

ABSTRACT

THE EFFECTS OF CUSTOMS INSPECTIONS IN THE DEFENCE INDUSTRY ON TURKEY-US FOREIGN TRADE

States carry out various activities in the field of defense industry in order to protect their territorial integrity and defend their citizens. Although Turkey started its production and development activities in this field in the early period, it experienced a period of foreign dependency from the early republican period until the early 2000s. The most important of the countries it is dependent on is the United States, which today is a source of defense industry for many countries.

Today, although Turkey has come a long way in the arms trade, it still continues to procure many technologies, R&D, products and services from the United States.

This study examines the critical events that have occurred in the past with the United States and that constitute the dynamics of today's defense industry, the reasons for the disruptions in the foreign trade of small arms and light weapons group, and the assessment of customs inspection difficulties. In this context, a survey was conducted with participants in the sector and the findings, conclusions and recommendations of this study are presented.

Keywords: (Defence Industry, Weapon and Ammunition, Foreign Trade, Turkey-US Relations)

ÖNSÖZ

Hayatımda aldığım her kararda yanımda olan, desteğini ve sevgisini bir an bile eksik etmeyen kıymetlim canım babama, büyük özveri ve sevgi ile beni yetiştiren biricik anneme, canım kardeşlerime ve hayatıma girdiği günden beri hayatımı güzelleştiren en büyük desteğim sevgili eşime teşekkür ederim.

Öğrenim hayatımda bilgi ve tecrübeleri ile yoluma ışık tutan, bilimsel araştırmalar ve önemli yönlendirmeleri ile bana daima yardımcı olan değerli tez danışmanım Prof. Dr. Nurdan Aslan hocama saygı ve şükranlarımı sunarım.

Yüksek lisansa başlama konusunda beni cesaretlendiren ve yardımları ile yanımda olan sevgili arkadaşım Göksel Taş'a ve bu süreci beraber geçirdiğim kıymetli arkadaşım Aysun Yakupoğlu'na teşekkürü bir borç bilirim.

MERVE SULTAN ALTINTAŞ

İstanbul, 2025

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
1. SAVUNMA SANAYİİ SEKTÖRÜNE GENEL BAKIŞ	3
1.1. Savunma Sanayii'nin Tarihsel Gelişimi	3
1.1.1. Savunma Sanayii Sektörü 'nün Türkiye'deki Yapısı ve Tarihsel Gelişimi	3
1.1.2. Savunma Sanayii Sektörünün Amerika'daki Yapısı ve Tarihsel Gelişimi	9
1.1.3. Türkiye- ABD İlişkilerinde Savunma Sanayiinin Konu Olduğu Önemli Krizler	11
1.1.3.1. 1962 Küba Füze Krizi	12
1.1.3.2. 1964 Johnson Mektubu	14

1.1.3.3. 1974 Haşhaş Ekiminin Yeniden Başlatılması.....	16
1.1.3.4. 1974 Türkiye’de Bulunan Amerika Üslerinin Kullanıma Kapatılması.....	17
1.1.3.5. 2003 1 Mart Tezkeresi.....	17
1.1.3.6. 2003 Çuval Vakası	18
1.1.3.7. 2019 Trump Mektubu.....	19
1.1.3.7. 2019 F-35 ve S-400 Krizleri	19
1.2. Savunma Sanayii Ürünleri’nin İncelenmesi	21

İKİNCİ BÖLÜM..... 26

2. KÜRESEL SİLAH TİCARETİ VE TÜRKİYE İLE ABD’NİN SAVUNMA SANAYİİ İŞ BİRLİKLERİ..... 26

2.1. Küresel Silah Ticaretine Genel Bakış	26
2.2. Türkiye’nin Savunma Sanayiinde Dış Ticaret Yaptığı Ülkeler.....	27
2.3. ABD’nin Savunma Sanayiinde Dış Ticaret Yaptığı Ülkeler	38
2.4. Türkiye -ABD Dış Ticaretinin İncelenmesi ve Hafif Silah Ticaretine Konu Olan Savunma Sanayii Ürünleri	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 46

3. SAVUNMA SANAYİİNDE GÜMRÜK DENETİMLERİ VE AKSAKLIKLARI 46

3.1. Türkiye ve ABD’de Genel Kapsamda Yetkili Kurumlar ve İzin Süreçleri	46
3.2. Denetim ve Kontrol Türleri.....	54
3.2.1. Belge Denetimleri	54
3.2.1.1. İthalat ve İhracat İzinleri	54
3.2.1.2. Ticari Fatura ve Çeki Listesi	55
3.2.1.3. Seri Numara Listesi.....	56
3.2.2. Fiziksel Kontroller	61
3.3. Gümrük Denetim Mekanizmasının İşleyişi	62
3.3.1. Denetim Mekanizması Aksaklıkları.....	62
3.3.1.1. Personel Yetersizliği ve Eğitim Eksikliği.....	63

3.3.1.2.	Risk Değerlendirmesi Noksanlıkları	63
3.3.1.3.	Yolsuzluk ve İlegal İşbirlikleri	64
3.3.1.4.	Organize Suç Örgütleri	64
3.3.1.5.	Mevzuatsal Eksiklikler ve Yasal Boşluklar	64
3.3.1.6.	Hantal ve Ağır İşleyen Bürokrasi	65
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM		66
4. TÜRKİYE VE ABD’NİN SAVUNMA SANAYİİ TİCARETİNDE YAŞANAN AKSAKLIKLARI İNCELEMeye YÖNELİK BİR ANKET ÇALIŞMASI		66
4.1.	Yöntem.....	66
4.2.	Bulgular.....	67
4.2.1.	Normallik Testi.....	67
4.2.2.	Güvenilirlik Analizi.....	69
4.3.	Ankette Yer Alan Bazı Soruların Detaylı İncelenmesi.....	72
4.4.	Denetim Mekanizması Aksaklıklarının Giderilmesi İçin Öneriler	80
4.5.	Denetimleri Geliştirmenin Firmalar İstihdam ve Ekonomiye Katkıları.....	82
SONUÇ		85
KAYNAKÇA		89
EKLER		96
EK 1: 1980-1990 YILLARI ARASI ÜLKELERİN SİLAH TRANSFER HACMI		96
EK 2: TÜRKİYE İLE ABD ARASINDA SON 10 YILDA GERÇEKLEŞEN SİLAH İTHALAT VE İHRACAT DEĞERLERİ.....		97
EK 3: TÜRKİYE- ABD SAVUNMA SANAYİİ TİCARETİNDE YAŞANAN AKSAKLIKLAR.....		98

EK 4: 2015 İLE 2024 YILLARI ARASINDA SİLAH VE MÜHİMMAT KAÇAKÇILIK RAKAMLARI	104
EK 5: 2023 YILI KONTROLE TABİ MALZEME LİSTESİ	105

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AECA: Silah İhracat Kontrol Yasası

AR-GE: Araştırma ve Geliştirme

ATF: Alkol, Tütün, Ateşli Silahlar ve Patlayıcılar Bürosu

BAE: Birleşik Arap Emirlikleri

BIS: Sanayi ve Güvenlik Barosu

BM: Birleşmiş Milletler

CAATSA: ABD'nin Hasımlarıyla Yaptırımlar Yoluyla Mücadele Etme Yasası

CCL: Ticaret Kontrol Listesi

DDTC: Savunma ve Ticaret Kontrolleri Müdürlüğü

EOKA: Kıbrıslı Rum Silahlı Örgütü

GTİP: Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu

HSS: Hava Savunma Sistemi

ITAR: Uluslararası Silah Trafîği Düzenlemeleri

İHA: İnsansız Hava Araçları

CTL: Kontrole Tabi Malzeme Listesi

MKEK: Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu

MSB: Millî Savunma Bakanlığı

N: Veri Sayısı

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

NCIS: Ulusal Anında Sabıka Kontrol Sistemi

OECD: Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü

SAGEB: Savunma Sanayii Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı

SIPRI: Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü

SiHA: Silahlı İnsansız Hava Araçları

SS: Standart Sapma

SSB: Savunma Sanayii Başkanlığı

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

SPSS: Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı

STA: Silah Ticareti Antlaşması

TSK: Türk Silahlı Kuvvetleri

TSSPSE: Türk Savunma Sanayii Politikası ve Stratejisi Esasları

UNROCA: Birleşmiş Milletler Konvensiyonel Silahlar Kaydı

USML: Birleşik Devletler Mühimmat Listesi

$\bar{X}$: Ortalama

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1: İlk 100 Savunma Sanayii Şirketi Listesi- Türk Firmalarının Analizi (Milyon USD).....	8
Tablo 2: 1980-1990 Yılları Arası Ülkelerin Silah Transfer Hacmi	10
Tablo 3: Savunma Sanayii Ürünleri.....	22
Tablo 4: 2002 ve 2006 Yılları Arasında Başlıca Konvansiyonel Silahların En Büyük İhracat ve İthalatçıları	28
Tablo 5: 2004 ve 2008 Yılları Arasında Başlıca Konvansiyonel Silahların En Büyük Beş Tedarikçisi	29
Tablo 6: Türkiye'nin 2004 ve 2008 Yıllarında Silah İhracat ve İthalat Değerleri.....	30
Tablo 7: 2005 ve 2009 Yılları Arasında Başlıca Konvansiyonel Silahların En Büyük Beş Tedarikçisi	31
Tablo 8: Türkiye'nin 2008 ve 2013 Yıllarında Silah İhracat ve İthalat Değerleri.....	32
Tablo 9: 2009 yılı Top 100 Şirket için Silah Satışlarının Ulusal veya Bölgesel Payları	33
Tablo 10: 2014 Yılı Silah Transferlerinde Ülkeler ve Payları.....	34
Tablo 11: 2011 ve 2015 Yılları Arasında Başlıca Konvansiyonel Silahların En Büyük Tedarikçileri	35
Tablo 12: Türkiye'nin Son 10 Yılda Savunma Sanayii Alanında Küresel Silah Ticaretine Katkısı ..	36
Tablo 13: Dünya Ülkelerinin Son Yıllarda Küresel Silah Ticaretine Etkisi.....	37
Tablo 14: İlk 100 Savunma Sanayii Şirketi Listesi- İlk Beş Firma İncelemesi (Milyon USD)	40
Tablo 15: ABD'nin Son 10 Yılda Savunma Sanayii Alanında Küresel Silah Ticaretine Katkısı.....	41
Tablo 16: Türkiye ile ABD Arasında Son 10 Yılda Gerçekleşen Hafif Silah İthalat ve İhracat Değerleri.....	43
Tablo 17: 2015 ile 2024 Yılları Arasında Silah ve Mühimmat Kaçakçılık Rakamları	60

Tablo 18: Normallik Analizinin Sonuçları.....	67
Tablo 19: Güvenilirlik Analizi Sonucu.....	69
Tablo 20: Katılımcıların İfadelere Katılma Düzeyi.....	70
Tablo 21: Katılımcı Yanıtları Toplam Puanına Göre Betimleyici Değerler.....	72

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1: Küba'ya Yerleştirilen Füzelere Kapsama Alanı	13
Şekil 2: Johnson Mektubunun Resmi Tercümesi	15
Şekil 3: Başvuruda Talep Edilen Son Kullanıcı Belgesinin Güncel Taslağı	49
Şekil 4: İthalat İzin Belgesi Örneği	50
Şekil 5: Örnek Ateşli Silah Kayıt Formu.....	57

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Savunma Sanayiinde İlk 100 de olan Şirketlerin Devletlere Göre Dağılımı (2024).....	11
Grafik 2: 1951-2024 Yılları Arasında ABD’nin En Büyük Beş Silah İthalatçısı	39
Grafik 3: Katılımcılarının İfadelere Katılma Düzeyi.....	69

GİRİŞ

Geçmişten günümüze savunma sanayiinin varlığı ülkeler için bir ihtiyaç olmuştur. Uzun yıllar boyunca ülkeler bu alanda gelişim göstererek çalışmalar yapmaya devam etmişlerdir. Teknolojik olarak gelişmiş ülkeler her zaman ihracat ve ithalatta ön plana çıkarken diğer dünya ülkeleri de bu gelişmiş ülkeleri takip etmiştir. Savunma sanayii sektörünün ürün yelpazesi, zaman içindeki ihtiyaç ve taleplere bağlı değişiklikler göstermiştir. Ülkeler, bu gelişmelere ayak uydururken üretimde bağımsız olmayı, sektörde benzersiz ürünler üretmeyi ve uluslararası rekabette ön plana çıkmayı her zaman en önemli hedef olarak belirlemişlerdir. Bu bağlamda savunma sanayii alanında çalışmalar yaparken uluslararası ticaret de gerçekleştirmişlerdir. Türkiye için ABD'nin teknolojisi, bilgi birikimi ve ürün kalitesi ilgi çekici gelirken ABD için ise Türkiye'deki ekonomik iş gücü ve ara malların daha uygun fiyatlarla temin edilebiliyor olması ABD'yi her zaman cezbetmiştir.

Silahların dış ticaret hacmi geçmişten günümüze istikrarlı bir şekilde artış göstermektedir. Bu artışla beraber hem Türkiye hem de ABD için dış ticaret karlılığı da artmaktadır fakat bu karlılığın en yüksek seviyelerde olabilmesi için gerçekleştirilen dış ticaret ve gümrük giderlerinin minimize edilmesi, ithalat ve ihracat işlemlerinin en kısa zaman zarfında tamamlanması ve sürece yansıtacak herhangi bir olumsuzluk yaşanmaması gerekmektedir. Bu doğrultuda bazı iyileştirme çalışmaları yapılarak dış ticaret işlemleri ve gümrük süreçleri daha hızlı, standart ve verimli hale getirilebilir.

Çalışmanın ilk bölümünde Türkiye ve ABD'nin savunma sanayii alanında tarihsel gelişimleri ve yapısı incelenmiş, her iki ülkenin savunma sanayii dinamiklerinin oluşumunda önemli olan kronolojik olaylara ve savunma sanayii ürün çeşitlerine yer verilmiştir.

İkinci bölümde ise küresel silah ticaretine dair genel bilgiler sağlanmıştır. Akabinde Türkiye ve ABD'nin savunma sanayii alanında dış ticaret yaptığı ülkelere detaylıca yer verilmiştir. Ayrıca Türkiye ve ABD arasındaki dış ticaret ile ilgili genel bir görüntü sunulurken bu iki ülke arasındaki silah ve mühimmat ticaretinde konu olan ürünler ve bu ürünlerin ticaretinde öne çıkan lider markalardan bahsedilmiştir.

Üçüncü bölümde ise silah ticaretinde gümrük denetimleri ve bu denetimler esnasında meydana gelen aksaklıklar ve sebepleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Türkiye ile ABD dış ticaretindeki yetkili

kurumlar ve ithalat-ihracat süreçlerine değinilmiştir. Daha sonra hafif silah grubuna ait ürünlerin gümrükteki denetim ve kontrol türleri ele alınmıştır. Ayrıca savunma sanayii kapsamında dış ticarete konu olan ürünler için gümrük denetim mekanizmasının işleyişi ve burada ki aksaklıklar üzerinde durulmuştur. Çalışmanın temel hipotezi “Türkiye’de savunma sanayii ürünlerinden silah ve aksamlarının dış ticaret süreçlerinde karşılaşılan idari, yasal, kurumsal ve personel kaynaklı aksaklıklar, ithalat ve ihracat düzeyde olumsuz etkilemektedir.” olarak belirlenmiştir ve bunu analiz etmek amacıyla bir anket çalışması oluşturularak katılımcılardan veriler toplanmıştır.

Dördüncü bölümde katkı kısmına yer vererek katılımcılardan elde edilen verilerin analizleri yapılmıştır. Ek olarak, katılımcıların eğiliminin yoğun olduğu sorular detaylı olarak incelenmiştir. Gözlemlenen aksaklıkların giderilmesi ile ilgili genel öneriler oluşturulmuştur. Öneriler başlığında yer alan iyileştirmelerin gerçekleştirilmesi durumunda firmalar, istihdam ve ekonomi alanlarında sağlanacak faydalara yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SAVUNMA SANAYİİ SEKTÖRÜNE GENEL BAKIŞ

1.1. Savunma Sanayii'nin Tarihsel Gelişimi

Ülkeler yüzyıllar öncesinden beri sınır bütünlüğünü, ülke topraklarını ve bölgede yaşayan bireyleri korumak için kendini savunma gereksiniminde bulunmuş ve bu savunmayı gerçekleştirebilmek için ise teknolojisi doğrultusunda çalışmalar ile üretimler yapmıştır. Teknolojinin yeterli olmadığı durumlarda ise diğer ülkelerden satın almıştır. Bu bölümde dünyanın ihracat devi olan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Türkiye'nin savunma sanayiindeki tarihsel gelişimi ve akabinde iki ülke arasında savunma sanayiine yön veren kritik olaylar incelenecektir.

1.1.1. Savunma Sanayii Sektörü 'nün Türkiye'deki Yapısı ve Tarihsel Gelişimi

Türkiye bulunduğu coğrafi konumu sebebiyle yıllarca diğer ülkelerin yaşamış olduğu istikrarsızlıklar, çatışmalar ve savaflara şahitlik etmek durumunda kalmıştır. Jeopolitik konumu ülke için her ne kadar önemli olsa da müttefiklerinin güvenliği için de kritik önem arz etmekte olup geçmiş yıllarda da olduğu gibi bugün de özel önlemler almayı gerektirmektedir. Bulunduğu konum itibari ile Asya ve Avrupa kıtası arasında doğal bir köprü olması ve boğazların kontrolüne sahip olması, savunma sanayii ve askeri gücünün gelişmiş olması zorunluluğunu beraberinde getirmektedir. Bu sebeple diğer modern sanayilerin atılım yaptığı ilk yıllarda Türkiye'de de savunma sanayii oluşumu da bir ihtiyaç olarak görülmeye başlanmıştır (Yılmaztürk, 2023, ss. 141-142).

Uluslararası savunma sanayii faaliyetleri özel ve devletin kendi kamu kuruluşu tarafından yürütülmektedir. Kamu kuruluşu daha çok kamuya ait silah fabrikaları, tersaneler, askeri fabrikalar, hava için destek kurumları konusunda aktif iken özel firmalar savunma sanayiine konu ürünlerin tasarım, üretim ve bakım konularında kendilerini geliştirmişlerdir. 18. yüzyılda Avrupa’da teknoloji süratle ilerlerken bu gelişmeler savunma sanayii alanına da yansımış, ülkeler kendini oldukça geliştirmiştir. Türk savunma sanayii ise bu gelişmelere aynı hızda uyum sağlayamamış, I. Dünya Savaşı yaklaşırken ilk denizaltı, ilk savaş gemisi ve ilk fırkateyn üretimini yapabilmiştir. 1920-1921 savaş yıllarında ise Ankara da silah fabrikası kurulmuştur. Kurtuluş Savaşından sonra zorluklarla mücadele eden Türkiye, kalkınma ve sanayileşme planları yaparak gelişmeyi planlamıştır. Oldukça sınırlı kaynakların ve yetersiz kapasitenin olduğu bu dönemde, planlı kalkınma programı uygulayarak milli savunmanın geliştirilmesi hedeflenmiştir. Devlet savunmanın gelişimini üstlenerek ekonomik yetersizlik ve teknolojiye olan geriliğe rağmen öncelikle havacılık alanında adım atarak uçak firması, akabinde hafif silah, tüfek, barut, top, mühimmat fabrikaları ve tersaneler gibi birçok alanda yatırım yapmıştır. Bu yatırımlar sonucu 1923-1952 yılları arasında birden fazla devlet iştirakinin açılması nedeniyle milli savunma politikalarının hayata geçirildiği dönem olarak bilinir (Yılmaztürk, 2023).

Genel itibarı ile Türkiye’de Cumhuriyet kurulduktan sonra savunma sanayiinin gelişiminin dört periyoda ayırarak analiz etmek mümkündür. Bunlar;

1923-1952, 1952-1974, 1974-1998 ve 1998 sonrası olan dönemlerdir (Özgen, 2016, s. 193).

1923-1952 dönemi incelendiğinde bu dönem Cumhuriyetin ilk yıllarını kapsamaktadır. Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nde bağımsız ekonomi hedeflenmiş ve savunma sanayiinde de önemli atılımlar yapılmıştır (Şehitoğlu & Kurt, 2021, s. 50).

Bu dönemde savunma sanayiindeki gelişmelerin ve yatırımların büyük bir kısmı devlet tarafından gerçekleştirilmiştir. Kara, hava ve deniz kuvvetlerinin ihtiyaçlarını karşılamak için birçok ilde fabrikalar kurulmuştur. Kara kuvvetleri için Kırıkkale, Ankara ve İstanbul’da askeri fabrikalar, deniz kuvvetleri için Taşkızak ve Gölcükte tersaneler, hava kuvvetleri için Eskişehir ve Kayseri’de uçak üretim ve bakım tesisleri kurulmuştur. Ayrıca 1926 da Tayyare ve Motor Türk

A.Ş faaliyetine geçmiş Alman ve ABD menşeli yaklaşık 130 adet uçak üretilmiştir. Bunun yanında İstanbul’da Nuri Demirağ özel bir uçak firması kurmuştur ve 1936-1943 döneminde çeşitli uçaklar üretilmiştir (Mevlutoglu, 2017, s. 283).

Cumhuriyet dönemi öncesi yer alan İmalât-ı Harbiye-i Umumiye Müdürlüğüne bağlı çalışan tüm kurumlar 1921 yılında “Askerî Fabrikalar Umum Müdürlüğüne” bağlanmıştır. Akabinde 1950 yılında bu kuruluş yeni kurulan “Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumu’na (MKEK) devredilmiştir. Bu karar ile makina fabrikaları, kimya fabrikaları, malzeme fabrikaları ve mühimmat fabrikaları bu kuruma bağlanmıştır ve bugünkü makine kimyanın temellerini oluşturmaktadır (Atasoy, 1955, 15- 16; Akalın, 2009: 97-98),

Bu dönemde oluşturulan mühimmat ve silah fabrikaları kısmen başarılı olsa da havacılık sektöründe kurulan oluşumlar kısa süre faaliyet gösterip kapatılmış veya faaliyet alanı değiştirilmiştir (Kurt, 2023, s. 45).

İkinci dönem olan 1952 ile 1974 yıllarında ise henüz yeni kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin 30 Haziran 1950 yılında gerçekleştirdiği oturum gündemi Kore savaşına destek göndermekti. Birleşmiş milletlerin yardım çağrısı üzerine 1950 yılında Kore savaşına askeri birlik gönderilmiştir. Bu sürecin devamında Türkiye’nin dış politika amaçlarından biri olan Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü’ne (NATO) üyeliği gerçekleşmiştir. Üyelikten sonrasında ABD’nin Türkiye çok fazla yardım yapması Türkiye’nin savunma sanayii alanında ihtiyaçlarını dışarıdan karşılamasına sebep olmuştur. Ancak bu durum çok uzun sürmemiş, ihtiyaçları dışardan temin etmenin zararları kısa vadede etkisini göstermeye başlamıştır. Türkiye Kıbrıs’ta, Kıbrıs Türklerine karşı yapılan Kıbrıslı Rum Silahlı Örgütü (EOKA) tarafından yapılan kanlı eylemlere son vermek için adadaki Türklere yardım etmek istemiştir. Ancak müttefiki olan Amerika’dan dönemin başkanı tarafından 1964 yılında bir mektup almıştır. Bu mektupta Türkiye’nin müttefikinden aldığı silahların ve askeri yardımın başka amaçlar ile kullanmaması gerektiği sert bir dille ifade edilmiştir. Bu mektup sonrası Türkiye yardım düşüncesinden vazgeçmek zorunda kalmıştır. Bu mektup Türkiye için oldukça tesirli olup, savunma sanayiinde yerli ve milli kaynaklara yönelmesinin temel sebeplerinden biri olarak görülmektedir. Yine de tüm bu uyarılara rağmen Türkiye, Kıbrıs’ta Türklere yapılan eziyetlere son vermek için 1974’te Kıbrıs Barış Harekati’nı

gerçekleştirmiştir. Türkiye'nin bu tutumundan hoşlanmayan ABD, başka sebeplerinde dahil olması ile birlikte Türkiye'ye silah ambargosu uygulamıştır. Bu ambargo ile beraber savunma sanayii alanında yetersiz olan Türkiye için milli ve yerli kaynakları kullanarak kendini geliştirmek artık bir zorunluluk haline gelmiştir (Ateş, 2023, s. 444).

1974 ile 1998 periyodu incelendiğinde ise, 1974 yılında uygulanan ambargo sonrası savunma sanayiye geliştirmek adına yeni adımlar atılmaya başlanmıştır. “Devlet” ve “askeri vakıflar” yeni girişimler yaparak şirketler kurmaya başlamıştır (Ziylan, 2001, s. 2).

Aynı zamanda Hava, Deniz ve Kara Kuvvetlerini Güçlendirme Vakıfları da bu 1970’li yıllarda kurulmuştur. Bu vakıfların hepsi 1987 yılında Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) çatısı altında toplanmıştır ve Türk Silahlı Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı aracılığıyla da 1975 yılında ASELSAN, 1979 yılında İŞBİR, 1981 yılında ASPİLSAN ve 1982 yılında HAVELSAN kurulmuştur. Daha sonra TSK’nın artan gereksinimlerini karşılamak adına 1985 yılında Savunma Sanayii Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (SAGEB) kurulmuştur. 4 yıl sonra bu kuruluş Savunma Sanayii Müsteşarlığına dönüştürülmüştür (Ateş, 2023, s. 445).

Türkiye bu yıllarda savunma sanayii malzeme ve parçaları konusunda hala dışa bağımlı da olsa da yerli kaynakları azami ölçüde kullanarak yerli üretim yapıp kendini geliştirmek için önemli adımlar atmıştır. Bu dönem savunma sanayii konusunda millileşme hedeflerinin belirginleştiği dönem olarak betimlenebilir.

1998 ile günümüz döneminde ise en önemli gelişme 1998 yılında bakanlar kurulu kararı ile yürürlüğe giren “Türk Savunma Sanayii Politikası ve Stratejisi Esasları (TSSPSE)’ dir. Kıbrıs Barış harekâtından 1998 yılına kadar ki süreçte, edinilen tecrübeler ve yaşanan deneyimler sonucu bir strateji ihtiyacı oluşmuş ve bir politika geliştirmek istenmiştir. Akabinde Resmî Gazetede yayınlanan bu kararname ile Türk savunma sanayiinde yeni bir dönem başlatılmıştır. Yayınlanan dokümanda vurgulanan en önemli özellik atılacak her adımın teknoloji odaklı olması ve bunun milli olmasının zorunluluğudur (Ziylan, 2001, s. 4).

Bu kararlar uygulandığında, ilerleyen yıllarda Türkiye'nin ulusal teknolojisinin gelişebileceği ve uluslararası firmalar ile rekabet düzeyine sahip büyük yerli firmaların oluşabileceğini göstermektedir.

2000 sonrası ise Türk Savunma Sanayisi büyük bir dönüşüm sürecine girerek yerli olarak savunma sanayii kapasitesini arttırarak dışarıya olan bağımlılığı azaltmıştır. Ulusal güvenliği güçlendirmek adına önemli girişimlerde bulunmuştur. Yerli üretimin artmasıyla ASELSAN, HAVELSAN, ROKETSAN ve TUSAŞ ilk önemli adımları atan lider firmalar olmuştur. 2000'li yıllarda yerli zırhlı araçlar, insansız hava araçları (İHA), hava savunma sistemleri, deniz araçları, füze ve roketler gibi savunma sanayii ürünlerinde geniş yelpazeye ve ürün çeşitliliğine önem verilmiştir. Özellikle uluslararası alanda silahlı insansız hava araçları (SİHA), insansız hava araçları (İHA), yerli tanklar dikkat çekmiştir. Artan ürün çeşitliliği ve teknolojinin artması ile savunma sanayii ürünlerinin ihracatında gelişmeler olmuş, birçok ülkeye silah ve ekipman ihraç edilmeye başlanmıştır. Eylül 2020 yılında başlayan Ermenistan Azerbaycan çatışmasında, Türk insansız hava araçlarının etkinliğini sergileme şansı bulunmuştur. Bu gelişme ile Türk savunma sanayisinin ihracat potansiyelinin daha da artması beklenmektedir (Ateş, 2021, s. 15).

Bu yıllarda diğer taraftan da stratejik olarak ortaklıklar kurulmaya çalışılıp yabancı ülkeler ile projeler geliştirilmiştir. F-35 programı buna örnek verilebilir. Türkiye bu üretim ve programları gerçekleştirirken savunma politikasını ulusal çıkarları doğrultusunda da şekillendirebilmiştir. Ayrıca yapay zekâ ve otonom teknolojilerinde savunma sanayiye entegrasyonunu sağlanabilmiştir. Tüm bunların uygulanması Türkiye'yi uluslararası alanda rekabetçi ülke pozisyonuna getirmiştir. Dünyada savunma sanayii alanında faaliyet gösteren ilk 100 firma incelendiğinde de listede 5 adet Türk firmasının olduğu görülmektedir.

Tablo 1: İlk 100 Savunma Sanayii Şirketi Listesi- Türk Firmalarının Analizi (Milyon USD)

2024 Sıralaması	2023 Sıralaması	Şirket	Ülke	Savunma Sanayii Geliri 2023	Savunma Sanayii Geliri 2022	Gelirdeki Değişim (%)	Şirketin Toplam Geliri 2023	Şirket Geliri- Savunma Sanayiinde Elde Ettiği Gelir (%)
71	80	Roketsan	Türkiye	\$1,256.26	\$1,591.47	-21 %	\$1,256.26	100%
50	58	Turkish Aerospace Industries (TUSAŞ)	Türkiye	\$2,205.74	\$1,483.70	49 %	\$2,673.76	82%
42	47	Aselsan A.S.	Türkiye	\$2,986.77	\$2,307.08	29%	\$3,186.12	94%
94	100	Askeri Fabrika ve Tersane İşletme A.S.	Türkiye	\$656.88	\$885.92	-26%	\$656.88	100%
84	Yeni	Makine ve Kimya Endüstrisi	Türkiye	\$905.75	\$553.88	64 %	\$905.75	100%

Kaynak: Tablo 1, yazar tarafından DefenseNews (2024) verilerinden derlenmiştir, <https://people.defensenews.com/top-100/> , Erişim Tarihi: 5 Kasım 2024.

1.1.2. Savunma Sanayii Sektörünün Amerika'daki Yapısı ve Tarihsel Gelişimi

ABD'nin savunma sanayii tarihçesi ülkenin kuruluş yıllarına dayansa da 20. yy.'ın sonlarına doğru gelişim göstermeye başlamıştır (Kızıroğlu, 2007, s. 34). Temel amacı ulusal güvenliği sağlamak olan ABD'nin, savunma sanayisi teknolojik gelişmelerle beraber şekillenmiştir.

Tarihsel anlamda bahsedilebilecek ilk bilgilerden biri 1794 yılında Springfield Silah fabrikasının kurulmasıdır. Bu fabrika ABD'nin ilk yerel silah üretim fabrikalarından biridir (Encyclopedia Britannica, t.y.).

1790'lı yılların sonuna doğru top, barut, tüfek gibi malzemeler de üretilmeye başlanmıştır. Ardından Büyük Britanya ile savaşan ABD bu dönemde ilk donanma gemilerini üretmiştir. Daha sonra 19. yüzyılda sanayi devriminin etkisi ile ABD'de fabrika üretimleri başlamıştır. Bu durum da ülkenin savunma sanayii gelişimine pozitif ivme kazandırmıştır.

Soğuk savaş dönemi ile ABD ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) stratejik bir yarış içine girmiştir, bu sebeple savunma sanayii alanına yapılan yatırım ve hükümet ile iş birliği büyük ölçüde artmıştır.

1970'li yıllarda savunma sanayii için 150 milyar dolarlık gider söz konusu iken Ronald Reagan'ın başa geldiği 1980 döneminde bu harcamalar iki katına ulaşmıştır (Kayan, 2017, s. 23).

ABD'nin savunma sanayii alanında en kritik adımı ise büyük mühendislik ve elektronik şirketlerinin odağını ya tamamen bu alanda devam ettirmesi ya da bu şirketlerin tamamen sektörden çekilmesini talep etmesi olmuştur. Bu talep üzerine Raytheon, Boeing firmaları tamamen savunma alanına dönerken, Ford, IBM, UNISYS gibi firmalar bu alandan çekilmişlerdir. Bunun sonucunda bu alandaki büyük şirketler araştırma ve geliştirme (AR-GE) maliyetlerini daha kolay karşılayabildikleri için henüz test edilmeyen teknoloji bazlı programları denemede daha cesur davranabilmişlerdir (Kızıroğlu, 2007, s. 35).

1980 ile 1990 yılları arasında Birleşik Krallık haricindeki ülkelerin ihracatında önemli bir ilerleme gözlemlenemezken, Amerika'nın dünya pazarındaki ihracat payı %30 oluşturmuştur (SIPRI, 2024).

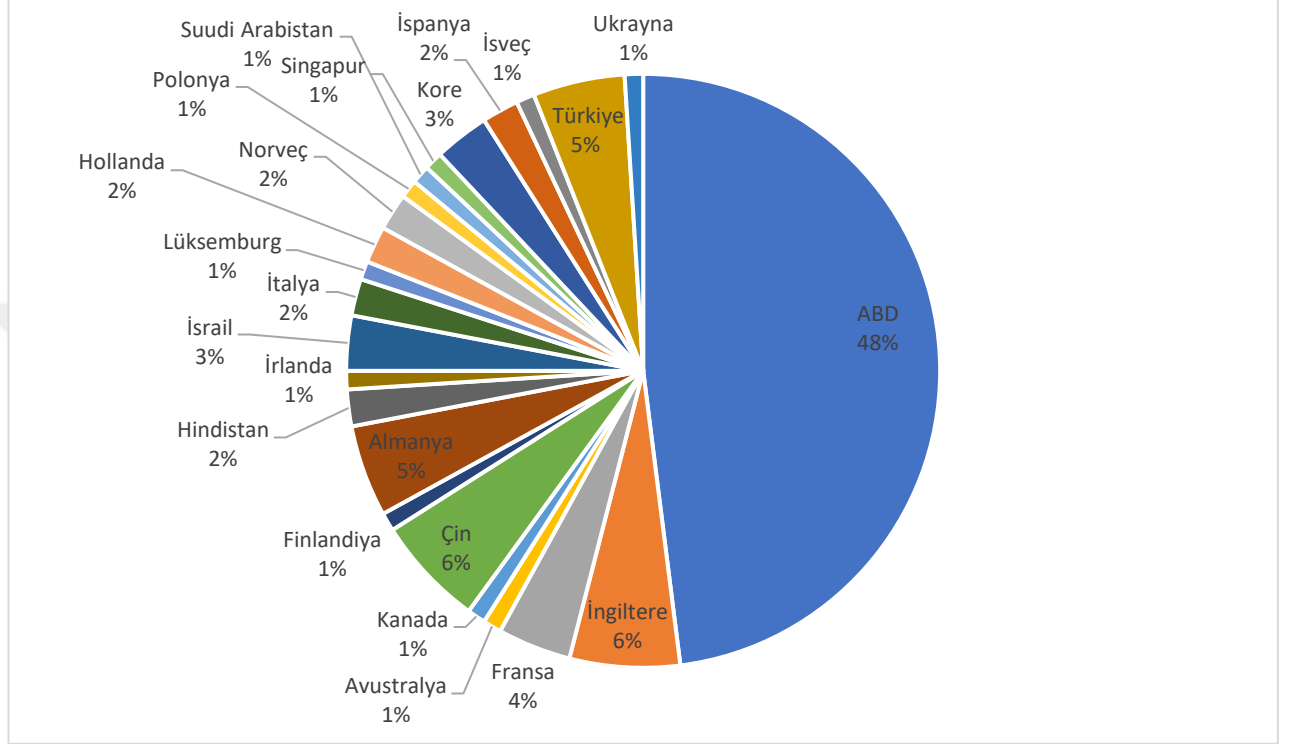
Tablo 2: 1980-1990 Yılları Arası Ülkelerin Silah Transfer Hacmi

İHRACAT YAPAN ÜLKELER	1980-1990	YÜZDE (%)
ABD	132.622	%30
BİRLEŞİK KRALLIK	27.230	%6.2
ALMANYA	18.289	%4.2
ÇİN	16.091	%3.7
İTALYA	9.530	%2.2
HOLLANDA	5.684	%1.3
TÜRKİYE	34	%0
TOTAL DÜNYA İHRACATI	437.778	%100

Kaynak: SIPRI, <https://armstransfers.sipri.org/ArmsTransfer/CSVResult> , Erişim Tarihi: 28 Ekim 2024.

1990-1991 Körfez savaşı yıllarında ABD geliştirdiği teknolojiyle akıllı bombalar, pariet füze sistemleri, GPS tabanlı programları ile ön plana çıkmıştır. ABD'yi savunma alanında gelişmesi için kamçılayan bir diğer olay ise 11 Eylül saldırıları olmuştur. Terör saldırısı sonunda savunma harcamalarını büyük ölçüde arttıran ABD, insansız hava araçları (İHA) ve siber güvenlik alanına yönelmiştir. Dünya ülkelerine kıyasla gelişmiş teknolojisi olan ABD, kendi savunma ihtiyacını uzun yıllarca kendi karşılayarak bugün hala dış ülkelere de ihracat yapmaktadır ve en çok ihracatı gerçekleştiren ülke konumundadır. Birçok ülkenin ithalatta ABD'ye bağlı olması da dünya bazında ABD'nin savunma sanayisinin diğer ülkelerin savunma tedariki açısından da çok kritik olduğunu göstermektedir. Bugün en gelişmiş 100 savunma sanayii firmasını incelediğimizde 48 firmanın ABD menşeli olduğunu görmekteyiz. Yani dünyadaki savunma sanayii ihtiyacının yaklaşık %50'si ABD tarafından tedarik edilmektedir.

Grafik 1: Savunma Sanayiinde İlk 100 de olan Şirketlerin Devletlere Göre Dağılımı (2024)

Kaynak: Grafik 1, DefenseNews (2024) verileri doğrultusunda yazar tarafından oluşturulmuştur, <https://people.defensenews.com/top-100/> , Erişim Tarihi: 30 Ekim 2024.

1.1.3. Türkiye- ABD İlişkilerinde Savunma Sanayiinin Konu Olduğu Önemli Krizler

Türkiye ile ABD'nin günümüz savunma sanayii ilişkilerini incelemek için tarihsel yapıyı analiz etmek, iki ülke arasında oluşan krizleri ve bu krizlerin etkilerini detaylı incelemek gerekmektedir.

Ülkeler arası yaşanan krizler, sonraki dönemlerde yaptırım olarak gündeme gelmektedir. Yaşanan kritik olaylar sadece o ülkelerin sadece siyasi ilişkisini etkilemekle kalmayıp ticareti, ekonomiyi ve diğer birçok konuyu kelebek etkisi şeklinde etkilemektedir.

Bu sebeple bu bölümde ABD ile Türkiye'nin konu olduğu başlıca krizler ele alınacaktır ve sonuçları incelenecektir.

1.1.3.1. 1962 Küba Füze Krizi

Soğuk Savaş döneminin en kritik olan nükleer krizlerden biri olan Küba Krizi, Sovyetler Birliğinin Küba'ya yerleştirdiği nükleer füzeler sonucu ABD ile yaşadığı gergin dönemini konu almaktadır.

1962'nin ilk yıllarında ABD'nin Türkiye'ye yerleştirmiş olduğu füzeler için bir saldırı olmasından tedirgin olan Sovyet hükümeti, Washington'dan Küba'ya saldırı olabileceğini görünür gerekçe göstererek Küba'ya 180 adet füze teslim edilmesini onaylayarak, Küba da bir önlem oluşturulmasını istedi (Ataç & Özcan, 2021, s. 524)

Daha sonra Küba üzerinde ABD hava kuvvetlerinden bir pilot tarafından keşif gezisinde bu füzeler fark edilmiştir. Sovyetler Birliği başkanı Kruşçev'in ABD'nin 1959 yılında Türkiye'de füzeleri konuşlandırılmasına tepkili olduğunu belirtmek istemesi ve SSCB'nin hissettiği tehdit durumunu ABD'ye de hissettirmek istemesi üzerine yapmış olduğu bu hamle başarılı olmuş ve dönemin ABD başkanı Kennedy ile mektuplaşmalar gerçekleşmiştir. Kruşçev ancak Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkiye'de konuşlandığı Jüpiter füzeleri geri çekmesi durumunda kendilerinin de Küba'dan füzeleri çekebileceğini bildirmiştir.

Şekil 1: Küba'ya Yerleştirilen Füzerin Kapsama Alanı

Kaynak: COLD WAR AND THE CUBAN MISSILE CRISIS 1962, https://sspeteron.weebly.com/uploads/5/7/7/0/57700115/cuban_missile_crisis_dbq.pdf, Erişim Tarihi: 11 Aralık 2024.

Yapılan anlaşmalara göre SSCB Küba'dan füzelerini çekerken, ABD'nin de SSCB'ye karşı yerleştirmiş olduğu füzeleri Türkiye'den çekmesi gerekmektedir, bunun yanında ABD'nin 1960'lı yılların başında olduğu gibi Küba'yı yeniden işgal etmeyeceğini alenen bildirmesi gerekmektedir (Allison, 2016, s. 279).

Daha sonra yapılan görüşmelerle ortak bir mutabakata varılmış ve karşılıklı füzeler geri çekilmiştir, füzeler geri çekilirken Türkiye'nin görüşü alınmamıştır (Ekmen, 2021, s. 100).Füzelerin çekilmesi ile dünya iki hafta süren nükleer bir krizin eşiğinden dönmüştür.

Türkiye krizin ana merkezinde yer alan ülkelerden biri iken Türkiye'nin görüşü önemsenmeden alınan bu karar Türkiye ile ABD ilişkisi zedelenmiştir. NATO ittifakı içinde yer alıp füzelerle güvenliği sağlanmış olan ülke konumunda iken birden savunmasız ve olayların seyri ile Sovyet tehdidine maruz kalan Türkiye, dış politikada Türkiye'nin çıkarlarına göre hareket

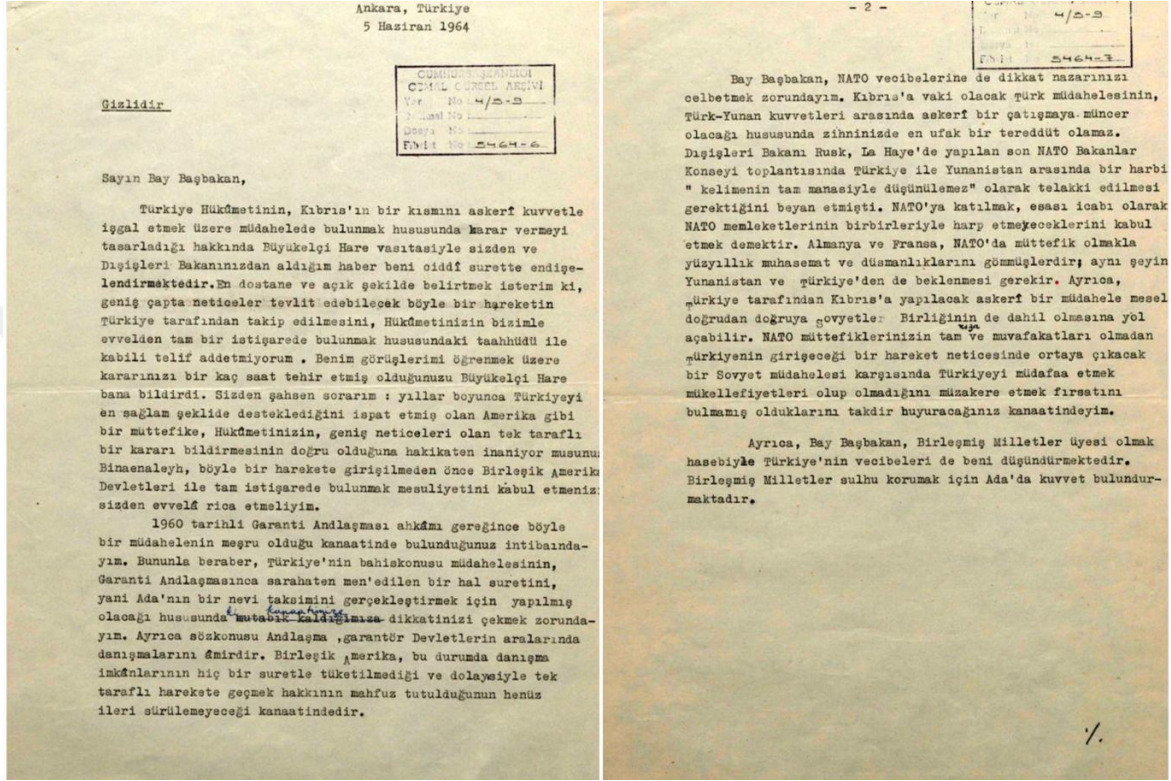
etmenin ne kadar önemli olduğunu ve savunma sanayii konusunda yetersizliği sebebiyle söz hakkının da olmadığını gördüğü ilk krizlerden biridir (İzmir, 2017, s. 189).

Müzakere döneminde ABD Türkiye'ye F-104G savaş uçakları verip konvansiyonel silahlarla destekleme kararı alsa da bu sadece Türkiye'nin tepkisini engelleme amaçlı alınan bir karar olmuştur (Sever, t.y.).

1.1.3.2. 1964 Johnson Mektubu

Kökeni 1950'li yıllara dayanan Kıbrıs meselesinin uluslararası anlaşmazlık boyutuna ulaşması, çatışmaların gün geçtikçe ivme kazanması ve bölgede yaşayan Rumların silahlanması üzerine 1964 yılında Türkiye'nin Kıbrıs'a operasyon düzenleyeceğini açıklamıştır. Bu esnada Yunanların da askeri anlamda hareketliliği de Amerika'yı endişelendirmiş ve Kıbrıs'ta gerçekleşecek olası bir karışıklığın kendi stratejik çıkarlarına ters düşeceğini düşünmüştür. Bu sebeple dönemin ABD başkanı Johnson tarafından yazılan bir mektup Türkiye başbakanı olan İsmet İnönü'ye gönderilmiştir.

Şekil 2: Johnson Mektubunun Resmi Tercümesi

Kaynak: İndipendent Türkçe, <https://www.indyturk.com/node/85226/haber/55-y%C4%B1l-sonra-johnson-mektubunun-resmi-terc%C3%BCmesi>, Erişim Tarihi: 11 Aralık 2024.

Mektupta Türkiye'nin Kıbrıs'ta Yunanlılar ile bir çatışmasının NATO üyesi iki ülke için kabul edilemez olduğu bildirilmiştir. Herhangi bir savaşın çıkması durumunda Sovyetler Birliğinde Türkiye'ye müdahale etme ortamını yaratacağı belirtilerek böyle bir durumda NATO'nun Türkiye'nin yanında olmayacağı anlatılmıştır. Ayrıca ABD'nin Türkiye'ye daha önceden sağlamış olduğu askeri teçhizatın bu belirtilen operasyonda kullanılmasına asla izin verilmeyeceği tehditkar bir şekilde belirtilmiştir. Johnson mektubundan sonra ABD tarafından sağlanan askeri yardımların Türkiye'ye bir baskı aracı olarak kullanıldığına kanaat getirilmiştir (Bozkurt, 2014, s. 181).

Türkiye ordusunda yer alan silahların kayda değer kısmının ABD kaynaklı olması sebebiyle bu olumsuzluk kabul edilerek Türkiye bir yandan silah satın aldığı ülkeleri çeşitlendirmeye

çalışırken diğer taraftan savunma sanayiisini de geliştirerek bağımsız olma hedeflerinin ilk temellerini bu günlerde atmıştır (Bozkurt, 2014, ss. 181-182).

1.1.3.3. 1974 Haşhaş Ekiminin Yeniden Başlatılması

Bağımsızlık savaşının ardından yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti geçiminin büyük bir kısmını tarımdan karşılıyordu. Makineleşmenin dahi olmadığı bu dönemde tarım ürünlerinin öncelikle yurtiçi ihtiyaçlarını karşılaması daha sonra fazlasının ise ihracatının yapılması hedefleniyordu. Bu dönemde haşhaş da üretilen tarım ürünleri grubundaydı. Bu tarım ürünlerinin ekimleri ve üretimi devlet kontrolünde gerçekleştiriliyordu. 1960'lı yılların sonunda haşhaş üretiminin 40 il üstünde olması haşhaşın hem iç hem de dış piyasada talep oluşturduğunu göstermekteydi. Daha sonra ABD de dönemin başkanı Nixon ABD'deki uyuşturucunun tamamının Türkiye'den geldiğini ve Türkiye'nin haşhaş üretiminin yasaklanması gerektiğini bildirmiştir (Salep, 2017, ss. 363-364).

Türkiye ise Anadolu topraklarında yüzyıllardan beri geleneksel olarak gerçekleştirdiği bu afyon yani haşhaş üretimini yasaklamasının mümkün olmadığını ancak sınırlama yapabileceğini bildirmiştir. Bu durum ABD tarafından kabul görmemiş ABD gençliğini Türkiye'nin zehirlediği ile ilgili propaganda yapılmaya başlanmıştır. Türkiye bu haşhaş ekimini durdurmadığı için yaptırımlar yapılmalı şeklinde karar alınmıştır (Sızan, 2021, ss. 116-117).

ABD'nin yaptırımları ve tehditleri sonucunda haşhaş üretimi daraltılmış, 1971 yılında ise yasaklama getirilmiştir. Türkiye'de oldukça tepki alan bu karar kamuoyunda uzun tartışmalara sebep olmuş yaklaşık 1,5 milyon insanın ekonomik ve sosyal açıdan etkilendiği bu yasak 1974 yılında kaldırılmıştır. Amerika'nın baskısı üzerine alınan bu karar Türk toplumunun tepkisi üzerine kaldırılmıştır (Salep, 2017, s. 364).

Kaldırılan bu ekim yasağın ardından ABD hükümeti Türkiye'ye silah ambargosu uygulamaya karar vermiştir. Bu esnada Türkiye ABD'nin ikazına rağmen Kıbrıs Barış Harekâtına da katıldığı için kongrede tepkiler iyice artmıştır ve ambargo koyulması kesinleşmiştir. Afyon

olayının temel sebep, Kıbrıs Barış harekatının ise görünür sebep olduğu silah ambargosu 1975 yılında uygulanmaya başlamıştır. ABD'nin silah ambargosu uygulaması Türkiye'de tepki ile karşılanmıştır. Silah ambargosunun uygulandığı bu yıllarda 1975-1978 Türkiye zarar görmüştür. ABD ve diğer NATO ülkeleri Türkiye'ye silah ihracatını durdurmuş ve ekonomik anlamda Türkiye'ye yaptırımlar uygulamıştır (Sızan, 2021, s. 118).

1.1.3.4. 1974 Türkiye'de Bulunan Amerika Üslerinin Kullanıma Kapatılması

1975 silah ambargosunun kabul edilmesi ile zor günler geçireceğini öngören Türkiye, bu ambargoya karşılık olarak Sinop, Karamürsel ve Diyarbakır şehirlerinde yer alan ABD-Türkiye askeri üslerini/tesislerini doğrudan Türk Silahlı Kuvvetlerinin kontrolüne devredeceğini bildirerek İncirlik üssünü ise yalnızca NATO amacıyla kullanıma açık tutacağını bildirmiştir. Bu karar Ortadoğu'da İran üzerine yoğunlaşan ABD'yi istihbarat açısından oldukça zayıflatarak ambargonun kaldırılmasında olumlu etkisi yaratmıştır (Algür, 2020, s. 58).

1.1.3.5. 2003 1 Mart Tezkeresi

Bu tezkerenin konusu Irak'a operasyon düzenlemek isteyen ABD'nin, Türkiye'yi bir harekât ve geçit alanı olarak kullanmak istemesidir. Soğuk Savaşın bitmesi ile dünyada rakipsiz bir hale gelen ABD'nin yeni odağı petrol zengini Müslüman ülkelerden biri olan Irak'a kaymıştır. Aynı zamanda Irak'ın kimyasal ve biyolojik silah ürettiğini öne sürerek, ikiz kuleler saldırısını da gerekçe olan gören ABD, Irak'a yoğunlaşmıştır. Burayı işgal etmek isteyen Amerika bu konuda Türkiye'den destek isteyerek ülkeye on binlerce asker sokarak Türkiye'yi Irak'a saldırı için Kuzey cephesi olarak kullanmayı planlamıştır. Türkiye'den bu duruma kısa süre içinde izin verilmesini, kendi askerlerinin Türkiye'de ve Irak'ta, Türk Silahlı kuvvetleri askerlerinin ise gerektiği durumda Irak'ta savaşın bir parçası olmasını istemiştir (Ergin, 2023).

Bu durum Türkiye'yi ikiye bölen ve mecliste oylama gerektiren bir tezkere olup oylama sonucu reddedilmiştir. Bunun reddedilmesi ABD de soğuk duş etkisi yaratmış ve ilişkilerde kırılma noktalarından biri olmuştur. Reddedilmesindeki en önemli sebeplerden biri ise geçmiş yıllarda yaşanan olaylarda ABD'nin tutumlarından kaynaklanan anti-Amerikancılık düşüncesinin oluşmasıdır.

Tezkerenin reddedilmesiyle birlikte birçok sonuçla da karşılaşmıştır. Bunlardan bazıları şu şekildedir:

-Türkiye'den istediği dönüşü alamayan ABD'nin Kuzey Irak'ta bulunan PKK isimli terör örgütüyle yaklaşp bu örgüte eğitimler vererek silah yardımı yapması.

-Türkiye'nin tezkereyi reddi ile Kuzey Irak'a operasyon yapma şansı kalmayan ABD'nin bölgedeki politikasının etkinliğinin azalması (Türkmen, 2020, s. 204).

1 Mart tezkeresinden birkaç hafta sonra ikinci tezkere oylamaya sunulmuş ve yüksek farkla onaylanmıştır. Türkiye'deki hava sahası Amerika ile buzların erimesi ve Türkiye'nin Amerika ile bir probleminin olmadığını göstermek için 6 aylık açık kalmıştır (Milliyet, 2003).

1.1.3.6. 2003 Çuval Vakası

1 Mart tezkeresinden sonra iki ülke arası gerginlik devam ederken hemen ardından büyük bir krizi de beraberinde getirmiştir. Amerika'da 4 Temmuz Bağımsızlık günü olarak kutlamalar yapılırken Irak'ın Süleymaniye kentinde görev yapan 11 TSK mensubuna Amerikan 173. Hava İndirme Subayına bağlı Amerikan askerleri ve beraberindeki Kürt peşmergeler tarafından ani bir baskınla tutuklanmış ve kafalarına çuval geçirilip ters kelepçe halinde bir aracın arkasına bindirilip sorgulanmaya götürülmüştür. Türk askerleri silahlarını kullanma imkânı varken kullanmamış NATO üyesi sıfatındaki saldırgan tutumlu Amerika askerlerini öldürmemiştir (Sabah, 2010).

Bu onur kırıcı hadisenin özellikle ABD de tatil olarak 4 Temmuz da yapıldığı düşünölmekle beraber 60 saat sorgulamanın sonunda askerler serbest bırakılmış ve gerekçe olarak Türk askerlerinin yasadışı faaliyetlerde bulunduğı öne sürölmüştür. Konuyla ilgili ABD herhangi bir

özür yayınlamamış Türkiye’de bu davranış anti-Amerikancılık tutumunu en üst noktaya taşımıştır (Örmeci, 2020: 75-76).

1.1.3.7. 2019 Trump Mektubu

Suriye’de son yıllarda meydana gelen iç karışıklık ve savaş sebebi ile ülkenin devlet bütünlüğü bozulmuş bu durumda YPG yani Suriye’de bulunan PKK terör örgütünün Suriye’nin kuzeyi olan Türkiye sınırında yayılmacı bir politika izlemesine sebep olmuştur. Giderek artan terör tehdidine karşı Türkiye, Suriye’nin kuzeyindeki bölgeyi terörden temizleyip sınır ötesi bir operasyon gerçekleştirmeyi planlamıştır. Dünyadaki birçok ülke bu durumu kınayarak Türkiye’ye olumsuz geri bildirimlerde bulunmuştur. Bu ülkelerden en sert tepkiyi veren ise bölgedeki terör örgütü ile yakınlık ilişkisi olan ABD olmuştur. Barış Pınarı olarak adlandırılan bu hareketin hemen öncesi, ABD başkanı Donald Trump ’tan Türkiye Cumhurbaşkanı’na diplomasi, nezaket ve resmi evrak statüsünden uzak, tehdit olarak nitelendirilebilecek bir mektup gönderilmiştir (BBC News, 2019).

Mektubun içeriği incelendiğinde bölgede uygulanacak operasyonun bölgedeki istikrarı bozup ABD çıkarlarına zarar verebileceği ve bu durumda ABD’nin Türkiye’nin ekonomisini bitirebileceğine dair tehditler yer almaktadır. Bu mektuba rağmen Barış Pınarı Harekâtı başlatılmıştır. Belirli bir ilerleme kaydedildikten sonra ABD ile anlaşma yapıp harekât fiilen sonlandırılmıştır. Bu olay da Türkiye ABD arasında diplomatik açıdan oldukça karmaşık bir olay olup Türkiye ekonomisini etkileyen temel krizlerden biri olmuştur.

1.1.3.7. 2019 F-35 ve S-400 Krizleri

Türkiye kendini son yıllarda savunma sanayii alanında çok geliştirmiş olsa da geçmiş yıllardan beri uzun menzilli hava savunma sistemlerinde (HSS) sıkıntı çekmekte ve eksikliğini

gidermenin yollarını arayan bir ülke olmuştur. Bu konuda hem teknolojik hem de diplomatik anlamda çeşitli çalışmalar yürütmektedir (Şen & Yaşa, 2024, s. 325).

Diğer taraftan da dünya ülkeleri ve ABD ile F-35 programında olan Türkiye, F-35 savaş uçaklarının hem üreticisi hem de ilk numune üretimleri başarılı sonuçlandığı takdirde alıcısı konumunda olacaktı. Her iki projeye de olumlu bakan Türkiye'nin, F-35 projesindeyken Rusya ile S-400 anlaşmasına gitmesi ABD tarafından tepki çekmiş ve Türkiye'nin bu HSS alımını yaptđı takdirde CAATSA (ABD'nin Düşmanlarına Yaptırımlarla Karşı Koyma Yasası) yaptırımlarına maruz bırakılacağı bildirilmiştir. Türkiye ise ABD'nin NATO müttefiki olmasına rağmen Soğuk Savaş döneminden beri pürüzlü işlişisinin olması, ABD'nin iş birliği ve ittifak işlişisine aykırı olarak sürekli kendi çıkarlarını d şunmesi ve Türkiye'yi göz ardı edip güvenlik sorununu görmemezlikten gelmesi sebebiyle aralarındaki olumsuz işlişi bu dönem daha da derin bir hal almıştır (Battır & Yiğittepe, 2021, ss. 1400-1401).

 oktan Rusya ile satın alma işlemlerini başlatan Türkiye, ABD ile olan güvensizlik işlişisini de göz önünde bulundurarak geri adım atmamış ve Rusya'dan bu hava savunma sistemini almıştır. Ardından Türkiye yaptırım olarak F-35 programından dışlanmıştır. Daha sonra ise ilk kez CAATSA yaptırımlarının uygulandığı NATO  lkesi olmuştur. Bu yaptırımlar Savunma Sanayii Başkanlığındaki (SBB) yetkililere vize kısıtlamaları, Türkiye'nin SSB ile iş yapan bazı Amerikan firmalarına ihracat lisansı vermemesi ve SSB'nin mal varlıklarının ABD de dondurulması şeklinde karşımıza gelmiştir ( zdemir, 2020).

 nceki dönemler incelendiğinde Türkiye yine Çin'den HQ9 isimli HSS'i envanterine katmak istemiştir ancak buna NATO ve ABD eksenli ülkeler yine olumsuz bildirimde bulunduğu için anlaşma imzalanamamıştır. Bu durum Rusya S-400 HSS konusu kadar kriz oluşturmasa da süreç açısından benzerlik gösterdiği görülmektedir (Şen & Yaşa, 2024, ss. 346-347).

Süreç genel itibari ile değerlendirildiğinde ise S-400'lerin Türkiye açısından edinimi oldukça zorlu bir süreç olmuştur. HSS olarak bu durumun Türkiye'ye katkısı olsa da F-35 programından Türkiye'nin çıkarılması Türk Hava Kuvvetlerinin modernizasyonu açısından ciddi bir kayıp olmuştur, Türk Savunma Sanayii'ne ağır yaptırımlar getirilerek teknolojinin transferi

engellenmiştir. Döviz kurlarına da yansıyan bu yaptırımlar ve ilişkilerinde kötü seyri de krizi büyüten önemli etkenlerden olmuştur.

1.2. Savunma Sanayii Ürünleri’nin İncelenmesi

Savunma sanayii ürünleri, ülkelerin ulusal güvenliklerini tehditlere karşı korumak ve savunma mekanizmasını arttırmak için üretmiş olduğu ürünler ve sistemlerin tamamıdır. Bu ürünler askeri ve stratejik amaçlar ile kullanılır. Teknolojinin kullanıldığı bu sistem ve araçlar sadece mühimmat ve silah grubu değil, bu ürünlerin kullanımı için gerekli olan lojistik, yazılım ve diğer alt yapıların bütünüdür. Savunma sanayii çok geniş bir yelpaze olduğu için kendi içinde Kara, Hava, Deniz Araçları, Füzeler ve Mühimmatlar, Namlulu Silahlar, Haberleşme ve Muharebe Destek Sistemleri, Bilişim ve Yazılım Sistemleri, Radarlar ve Sensörler, Elektronik Harp Sistemleri, Simülatör ve Eğitim Sistemleri, İtki, Tahrik ve Güç Sistemleri, Jeneratörler ve Piller, Güvenlik ve Hassas Hizmetler, Lojistik Destek Sistemleri, Savunma Sanayii Diğer Alt Sistemleri başlıkları altında incelemek mümkündür.

Çalışma bu bölümden sonra ‘Namlulu Silahlar’ bölümünde yer alan ‘Hafif Silahlar’ kapsamında devam edecektir.

Tablo 3: Savunma Sanayii Ürünleri

Savunma Sanayii Ürünleri	Kara Araçları	-Paletli Zırlı Araçlar -İstihkam Araçları -Tekerlekli Zırlı Araçlar -Taktik Tekerlekli Araçlar -Kara Sistemleri İçin Kuleler -İnsansız Kara Araçları -Kara Araçları Alt Sistemleri -Toplumsal Müdahale Araçları
	Deniz Araçları	-Ağır Tonajlı Harp Gemileri -Ambifi Gemiler -Deniz Araçları Alt Sistemleri -Sonarlar -Harp Destek Gemileri -Sürekli Botlar -İnsansız Deniz Araçları -Gemi İnşaat, Onarım ve Modernizasyon -Denizaltı Savunma Harbi ve Karşı Tedbir Sistemleri -Deniz Araçları İçin Silahlar ve Kuleler
	Hava Araçları	-Sabit Kanatlı Platformlar -Döner Kanatlı Platformlar -İnsansız Hava Araçları -Uzay -Hedef Uçaklar ve Eğitim Araçları -Hava Araçları Alt Sistemleri

Füzeler ve Mühimmatlar

- Füzeler
- Güdüm Kitleri ve Özel Mühimmatlar
- Ağır Mühimmatlar ve Roket Sistemleri
- Fişek ve Mermiler
- Tapalar ve Tahrip Kalıpları
- Füze ve Mühimmat Alt Sistemleri

Namlulu Silahlar

- Toplar ve Havanlar
- Yüksek Teknolojili Silahlar
- Namlulu Silah Alt Sistemleri
- Yivsiz Tüfekler
- Piyade Silahları
- Hafif Silahlar

Haberleşme ve Muharebe Destek Sistemleri

- Taktik Saha Haberleşme Sistemleri ve Telsizler
- Komuta Kontrol Bilgi Sistemleri ve Ağ Merkezli Harp
- Muharebe Destek Sistemleri ve Yazılımlar
- Siber Güvenlik ve İstihbarat
- Haberleşme ve Muharebe Destek Alt Sistemleri

Bilişim ve Yazılım Sistemleri

Radarlar ve Sensörler

- Kara,Deniz ve Hava Radarları
- Optik ve Elektro-Optik Sensörler ve Lazerler
- Dedektörler
- Radar ve Sensör Alt Sistemleri

Elektronik Harp Sistemleri

- Elektronik Savunma ve Taarruz Sistemleri
- Elektronik Destek Tedbir Sistemleri
- Öz Savunma Sistemleri
- Köreltme Karıştırma Sistemleri
- Elektronik Harp Sistemleri

Simülatör ve Eğitim Sistemleri

- Simülatörler
- Eğitim ve Simülasyon Araçları ve Yazılımları
- Eğitim Danışmanlık Hizmetleri
- Simülatör Alt Sistemleri

İtki, Tahrik ve Güç Sistemleri

- Kara, Deniz ve Hava Sistemleri Tahrik ve Güç Aktarma Sistemleri
- Elektrikli Motorlar
- İtki ve Tahrik Sistemleri Alt Sistemleri

Savunma Sanayii Ürünleri

Jeneratörler ve Piller

- Jeneratör ve Elektrik Güç Aktarma Sistemleri
- Bataryalar ve Aküler
- Alt Sistemler

Güvenlik ve Hassas Hizmetler

- Güvenlik Sistemleri
- Hassas Hizmetler
- Patlayıcı Önleme Sistemleri

Lojistik Destek Sistemleri

- Lojistik Araçları
- Askeri Tekstil ve Ayakkabı
- Sahra İdame Çözümleri
- Mühendislik ve Tasarım
- Test, Ölçüm ve Kalibrasyon Cihazları
- Bakım Onarım ve Malzeme
- Medikal
- Balistik Çözümler

Savunma Sanayii Diğer Alt Sistemleri

Kaynak: Savunma Sanayii Başkanlığı, <https://www.ssb.gov.tr/urunkatalog/tr/index.html#p=28> , Erişim Tarihi: 17 Aralık 2024.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KÜRESEL SİLAH TİCARETİ VE TÜRKİYE İLE ABD’NİN SAVUNMA SANAYİİ İŞ BİRLİKLERİ

2.1. Küresel Silah Ticaretine Genel Bakış

Geçmişten günümüze bakıldığında devletlerin güvenliğinin yanında bireylerin güvenliğinin de sağlanmasına ihtiyaç vardır. Soğuk savaş döneminde silah ihtiyacı artmış ve teknolojik olarak geri kalan ülkeler savunma amaçlı silahlanma eğiliminde olmuştur. Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika kendi ihtiyaçlarının fazlası olan silahları ‘yardım’ adı altında geliştirmekte olan ülkelere göndermiştir. Buradaki amacı Sovyetler Birliği'ne karşı güçlü bir halka oluşturmak, ülkeleri batı bloğuna çekmek ve yardım yaptığı dünya ülkelerinin kendine ekonomik, politik ve askeri alanda bağımlılığını arttırmak olmuştur. Hazır silahların kullanılmasıyla birçok ülkenin kendi savunma sanayisini geliştirme gibi bir gayesi olmamıştır. İlerleyen dönemlerde de bu ürünler ile ilgili geri talepler geldiği için Amerika bunun ekonomik anlamda karlı bir iş olduğu düşünmüştür. Akabinde dünya çapında silah ticareti oluşmaya başlamıştır. Güçlü ülkelerin ihracat oranları daha yüksek iken geliştirmekte olan ülkelerin daha çok ithalat gerçekleştirdiği görülmüştür. II. Dünya Savaşı sonrasında dünyanın iki büyük süper gücü olan bilinen ABD ve Sovyetler Birliği'nin siyasi görüş ve politikaları ile dünya silah ticareti büyük ölçüde şekillenmiştir (Tanrıverdi, 2010, s. 130).

Küresel silah ticareti dünya genelinde hükümetler, özel sektördeki firmalar ve aracılar arasında gerçekleşir. Bu ticaret askeri teçhizat, ağır ve hafif silah ve mühimmat alışverişini ifade eder. Genellikle devletler arası anlaşmalar, kanunlar ve uluslararası lisanslar ile düzenlenir. Bu ticaret yasal olduğu kadar yasa dışı olarak da gerçekleşmektedir. Dünya ülkeleri, uluslararası anlaşmalar yaparak bu düzensiz artan ticareti sınırlamaya çalışmaktadır. Ancak yasadışı ticaretin oranı düzenli artış gösterdiği için şeffaflık ve denetim konusunda zorluklar yaşanmaktadır.

Küresel silah ticaretine bir düzenleme getirmek için Birleşmiş Milletler (BM) gibi uluslararası kuruluşlar anlaşmalar yapmaktadır. En bilinen anlaşmalardan biri 2014 yılında yürürlüğe giren Silah Ticareti Anlaşması (STA)'dır. Sözleşme konvensiyonel silahları, savaş tanklarını, uçakları ve gemilerini kapsamaktadır ve tüm bunların ticaretini düzenlemektedir. Bu sözleşmenin temel düzenlenme amacı silah ticaretinin denetlenmesi, insan hakları ihlalinin son bulması, suç ve terör örgütü gruplarının silahlara erişimini önlenmesidir (Gözlügöl, 2013, s. 319).

2.2. Türkiye'nin Savunma Sanayiinde Dış Ticaret Yaptığı Ülkeler

Son 20 yılı değerlendirdiğimizde özellikle 2006'dan sonraki süreçte Türkiye'de modernizasyon ve ihtiyaçların istikrarlı bir şekilde özgün ve milli ürünler ile karşılanarak kendine yetebilen savunma sanayii oluşturulabilmesi için birbirinden farklı politikalar uygulanmaya çalışılmıştır. Ülkede mevcut olan kapasite ve kabiliyetlerden de faydalanarak politikalar sonucu ihracat seviyesi, yerli üretim ve istihdamda önemli artışlar gözlemlenmiştir. 2006 da 122 milyon dolar olan konvensiyonel silah ihracat seviyesi 2024 yılında 2 milyar 616 milyon dolar seviyesine yükselmiştir (Trademap, 2024).

Uluslararası konvensiyonel silah, ithalat-ihracat ve güncellemeleri takip eden yıllık raporlar düzenleyen Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü (SIPRI) raporlarına göre Türkiye'nin son 20 yılda konu olduğu bazı güncellemeler aşağıdaki şekildedir.

1999-2003 yılları arasında en büyük silah ithalatçısı ülkelerin Çin, Yunanistan, Hindistan, Türkiye ve Birleşik Krallık olduğunu ve bu grubun tüm büyük konvansiyonel silah ithalatının %35'ini oluşturduğunu raporlanmıştır (SIPRI, 2004).

Tablo 4: 2002 ve 2006 Yılları Arasında Başlıca Konvensiyonel Silahların En Büyük İhracat ve İthalatçıları

İHRACATÇI ÜLKELER	DÜNYA İHRACATINDAKİ PAYI (%)	İTHALATÇI ÜLKELER	DÜNYA İTHALATINDAKİ PAYI (%)
ABD	30.2	ÇİN	13.7
RUSYA	28.9	HİNDİSTAN	9.5
ALMANYA	8.6	YUNANİSTAN	6.8
FRANSA	8.3	BAE	6.6
İNGİLTERE	4.2	GÜNEY KORE	3.6
HOLLANDA	3.0	AVUSTRALYA	3.2
İTALYA	2.4	İSRAİL	3.2
ÇİN	2.0	MISIR	2.9
İSVEÇ	1.8	TÜRKİYE	2.8
İSRAİL	1.6	İRAN	2.4

Kaynak: SIPRI, <https://www.sipri.org/sites/default/files/2016-03/YB07mini.pdf> s.17, Erişim Tarihi: 15 Aralık 2024.

2002-2006 yıllarında ise başlıca konvensiyonel silahların en büyük 10 ihracatçısı ve ithalatçısı grubunda Türkiye en büyük 10 ithalatçı grubunda yer alıp dünya ithalatının %2,8’lik payını oluşturmuştur.

Tablo 5: 2004 ve 2008 Yılları Arasında Başlıca Konvansiyonel Silahların En Büyük Beş Tedarikçisi

TEDARİKÇİ	KÜRESEL SİLAH İHRACATINDAKİ PAYI (%)	ANA ALICILAR (TEDARİKÇİLERİN TRANSFER PAYI)
ABD	31	Güney Kore (%15) İsrail (%13) Birleşik Arap Emirlikleri (%11)
RUSYA	25	Çin (%42) Hindistan (%21) Cezayir (%8)
ALMANYA	10	Türkiye (%15) Yunanistan (%13) Güney Afrika (%12)
FRANSA	8	Birleşik Arap Emirlikleri (32) Singapur (%13) Yunanistan (%21)
İNGİLTERE	4	Amerika (%21) Hindistan (%14) Şili (%9)

Kaynak: SIPRI, <https://www.sipri.org/sites/default/files/2016-03/SIPRIYB09summary.pdf> s. 14, Erişim Tarihi: 15 Aralık 2024.

2004-2008 yılları arasında ülkelerin başlıca konvansiyonel silahların transferindeki eğilim incelendiğinde ise en fazla ihracat gerçekleştiren ülkelere biri olan Almanya'dan en büyük ithalatı %15 oranında Türkiye'nin gerçekleştirdiği görülmektedir.

Tablo 6: Türkiye'nin 2004 ve 2008 Yıllarında Silah İhracat ve İthalat Değerleri

ÜLKE	YIL	İHRACAT (MİLYON \$)	İTHALAT (MİLYON \$)
TÜRKİYE	2004	75,471	132,672
	2005	79,473	108,783
	2006	122,205	100,368
	2007	160,002	59,807
	2008	191,962	60,195

Kaynak: Trademap,

https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c792%7c%7c%7c%7c93%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1 , Erişim Tarihi: 5 Ocak 2025.

Türkiye'nin 2004-2008 dünya üzerindeki ithalat ve ihracat tablosu incelendiğinde ise ithalatta azalan bir eğim gözlemlenirken, ihracat oranında artıştan söz edilebilmektedir.

Tablo 7: 2005 ve 2009 Yılları Arasında Başlıca Konvansiyonel Silahların En Büyük Beş Tedarikçisi

TEDARİKÇİ	KÜRESEL SİLAH İHRACATINDA PAYI (%)	ANA ALICILAR (TEDARİKÇİLERİN TRANSFER PAYI)
ABD	30	Güney Kore (%14) İsrail (%11) Birleşik Arap Emirlikleri (%11)
RUSYA	23	Çin (%35) Hindistan (%24) Cezayir (%11)
ALMANYA	11	Türkiye (%14) Yunanistan (%13) Güney Afrika (%12)
FRANSA	8	Birleşik Arap Emirlikleri (%32) Singapur (%13) Yunanistan (%12)
UKRAYNA	4	Amerika (%21) Hindistan (%14) Suudi Arabistan (%9)

Kaynak: SIPRI, <https://www.sipri.org/sites/default/files/2016-03/SIPRIYB10summary.pdf> s. 14, Erişim Tarihi: 15 Aralık 2024.

2005-2009 yılları arasında ise, başlıca konvansiyonel silahların en büyük beş tedarikçisi sıralamasında bir değişiklik olmamıştır. Türkiye yine Almanya'nın yaptığı ihracatın %14'ünü ithal ederek en büyük ithalatçılardan biri olmaya devam etmektedir.

Tablo 8: Türkiye'nin 2008 ve 2013 Yıllarında Silah İhracat ve İthalat Değerleri

ÜLKE	YIL	İHRACAT (MİLYON \$)	İTHALAT (MİLYON \$)
TÜRKİYE	2008	191,962	60,195
	2009	135,699	109,281
	2010	187,625	152,277
	2011	238,017	122,892
	2012	335,990	209,303
	2013	434,322	196,194

Kaynak: Trademap, https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c792%7c%7c%7c%7c93%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1 , Erişim Tarihi: 6 Ocak 2025.

Türkiye'nin 2008-2013 yıllarındaki küresel dünya ticaretindeki ithalat ve ihracat payı incelendiğinde ise hem ithalat hem de ihracatta artışlar olduğu gözlemlenmektedir.

Askeri harcamalar açısından değerlendirildiğinde ise, ABD son 10 yılda dünya ülkelerine öncülük ederken, bu eğilimi Rusya, Çin, Brezilya, Hindistan ve Türkiye gibi ülkeler takip etmiştir. Hızlı büyüyen bu ekonomiler küresel bazda kritik siyasi role ve kilit ekonomilere sahiptirler. Bu ülkeler ekonomilerinin gelişimine paralel olarak askeri anlamda da gelişmekte ve önemli modernizasyon programları yürütmektedir.

Bu ülkelerin yapmış oldukları askeri modernizasyon ve buna eşlik eden askeri harcamalarının nedenleri farklılık göstermektedir. Örneğin Türkiye'de terör olaylarının azalmasına bağlı olarak askeri harcamalar da azalmıştır (SIPRI, 2014, s. 9).

Avrupa-Atlantik bölgesi dışında kalan ve 2009 yılı için SIPRI Top 100'de silah üreticisi olan daha küçük OECD (Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü) ülkeleri olan İsrail, Güney Kore ve Türkiye örnekleri, küresel olarak rekabetçi silah sanayileri konusunda küçük devletlere ışık tutmaktadır.

Her durumda, teknolojik gelişmelerin yerli silah üretimine ne zaman ve ne ölçüde entegre edileceğini ve entegrasyonun yerli teknolojik gelişmişliğe yol açıp açmayacağını altta yatan teknolojik ve endüstriyel altyapılar belirlemiştir.

Tablo 9: 2009 yılı Top 100 Şirket için Silah Satışlarının Ulusal veya Bölgesel Payları

BÖLGE / ÜLKE	ŞİRKET SAYISI	SİLAH SATIŞLARI (MİLYAR \$)
ABD	45	272.2
BATI AVRUPA	33	120.3
RUSYA	6	9.2
JAPONYA	4	6.5
İSRAİL	3	6.3
HİNDİSTAN	3	4.5
GÜNEY KORE	2	1.9
KUVEYT	1	2.5
SİNGAPUR	1	1.5
KANADA	1	0.7
TÜRKİYE	1	0.6
TOTAL	100	400.7

Kaynak: SIPRI, <https://www.sipri.org/sites/default/files/2016-03/SIPRIYB11summary.pdf> , Erişim Tarihi: 7 Ocak 2025.

Rakamlar, ülke veya bölgede merkezi bulunan En İyi 100 şirketin, yabancı iştiraklerinin satışları da dahil olmak üzere, silah satışlarını ifade etmektedir; bu rakamlar, o ülke veya bölgede fiilen üretilen silahların satışlarını değildir.

SIPRI'nin 2014 yılında yayınladığı rapora göre, Güney Kore, Brezilya ve Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde bulunan, silah üreticisi büyük şirketlerin satışlarında önemli artışlar meydana gelmiştir. Bu da silah endüstrisinde genişleme ve coğrafi yayılma durumu olduğunu göstermektedir. ABD ve Avrupa'da yer alan köklü üreticilerin ilk Top 100 listesinde silah

satışlarındaki payının azaldığını ve yeni oyuncuların payının arttığını göstermektedir. Yine de eski ve köklü üreticiler yüksek oranla baskın olmaya devam etmektedir (SIPRI, 2016, s. 19).

Tablo 10: 2014 Yılı Silah Transferlerinde Ülkeler ve Payları

İHRACATÇI ÜLKELER	DÜNYA İHRACATINDAKİ PAYI (%)	İTHALATÇI ÜLKELER	DÜNYA İTHALATINDAKİ PAYI (%)
ABD	31	HİNDİSTAN	15
RUSYA	27	SUUDİ ARABİSTAN	5
ÇİN	5	ÇİN	5
ALMANYA	5	BAE	4
FRANSA	5	PAKİSTAN	4
İNGİLTERE	4	AVUSTRALYA	4
İSPANYA	3	TÜRKİYE	3
İTALYA	3	ABD	3
UKRAYNA	3	GÜNEY KORE	3
İSRAİL	2	SİNGAPUR	3

Kaynak: SIPRI, <https://www.sipri.org/sites/default/files/2016-03/YB-15-Summary-EN.pdf> s. 17, Erişim Tarihi 10 Ocak 2025.

2009-2013 yılı aralığında ise SIPRI tarafından kaydı tutulmuş en büyük silah tedarikçilerinden bir kısmı Birleşmiş Milletler Konvensiyonel Silahlar Siciline (UNROCA) düzenli rapor vermediği için 2014 yılı silah transferleri açısından çok şeffaf olmasa da tablo üstteki gibi oluşmuştur. Türkiye en büyük 10 ithalatçıdan 7. sıraya yerleşip dünya ülkelerindeki ithalatçıları arasında %3'lük paya sahip olmuştur.

İlk 100 ülke listesinde yer alan dört gelişmekte olan ülke Brezilya, Türkiye, Hindistan ve Güney Korede yer alan firmalar 2014 yılında gelirlerinde %5,1'lik bir artış gerçekleştirerek İlk 100 satışlarındaki düşüşü azaltmışlardır. Gelişmekte olan ülkeler bazında pastanın en büyük dilimine sahip olan Brezilya satışlarındaki %24,7 olarak en büyük artışı sağlamıştır. Güney Kore

ise onu takip ederek %10,5'lik bir artış sağlamıştır. Türkiye ise %9,5 ile bu ülkeleri takip etmiştir (SIPRI, 2016, s. 19).

Tablo 11: 2011 ve 2015 Yılları Arasında Başlıca Konvansiyonel Silahların En Büyük Tedarikçileri

İHRACATÇI ÜLKELER	DÜNYA İHRACATINDAKİ PAYI (%)	İTHALATÇI ÜLKELER	DÜNYA İTHALATINDAKİ PAYI (%)
ABD	33	HİNDİSTAN	14
RUSYA	25	SUUDİ ARABİSTAN	7
ÇİN	5.9	ÇİN	4.7
FRANSA	5.6	BAE	4.6
ALMANYA	4.7	AVUSTRALYA	3.6
İNGİLTERE	4.5	TÜRKİYE	3.4
İSPANYA	3.5	PAKİSTAN	3.3
İTALYA	2.7	VİETNAM	2.9
UKRAYNA	2.6	ABD	2.9
HOLLANDA	2.0	GÜNEY KORE	2.6

Kaynak: SIPRI, <https://www.sipri.org/sites/default/files/YB16-Summary-ENG.pdf>, s. 20, Erişim Tarihi 15 Ocak 2025.

Silahların uluslararası transfer hacmi 2006-2010 yılları ile 2011-2015 yılları arasında %14 oranında artmıştır. Rusya ve ABD en büyük ihracatçılar olmak üzere 2011-2015 döneminin yine ilk iki sırada yerlerini almıştır. Batı Avrupa ülkeleri de tarihsel olarak da alışlageldiği üzere ilk 10 tedarikçi sıralamasında yerlerini almıştır. *İthalatçı* kanadına bakıldığında ise liste genel itibari ile benzer olup Türkiye de ilk 10 ithalatçı sıralamasında önceki yıllarda olduğu gibi sıralamasını korumuştur (SIPRI, 2016, s. 20)

Tablo 12: Türkiye’nin Son 10 Yılda Savunma Sanayii Alanında Küresel Silah Ticaretine Katkısı

ÜLKE	YIL	İHRACAT (MİLYON \$)	İTHALAT (MİLYON \$)
TÜRKİYE	2014	513.538.429	162.526.716
	2015	443.086.594	190.118.674
	2016	417.436.600	109.645.569
	2017	298.609.143	254.903.651
	2018	301.921.867	343.462.450
	2019	402.880.277	239.925.372
	2020	652.605.480	293.370.752
	2021	1.085.023.472	199.132.031
	2022	1.137.427.209	185.886.274
	2023	1.707.882.542	230.439.503
	2024	2.616.886	422.433.102

Kaynak: TÜİK , <https://iz.tuik.gov.tr/#/showcase/SC-2851FY777F34D2R/db-ad4cb56203nrfak?filters=18792%3D2023%2618792%3D2024%2618792%3D2022%2618792%3D2021%2618792%3D2020%2618792%3D2019%2618792%3D2018%2618792%3D2017%2618792%3D2016%2618792%3D2015%2618792%3D2014%2619259%3D93%20-%20Silahlar%20ve%20m%C3%BChimmat%252C%20bunlar%C4%B1n%20aksam%252C%20par%C3%A7a%20ve%20aksesuar%C4%B1&token=8d79727fff862a891ce574d27220bfebbf66fedc> , Erişim Tarihi: 18 Aralık 2024.

Dünya genelinde hâkim olan Covid-19 krizi birçok sektörü negatif anlamda etkilese de eve kapanmaların etkisi ile bireysel silahlanmaya talep artmış ve bu da dünya üzerinde silah ithalat ve ihracat işlemlerini tetiklemiştir. Covid-19 salgınından sonraki yıllar da ihracatta yaklaşık iki kat artış görülmüştür.

SIPRI tarafından 2022’de yayımlanan rapora göre dünya ülkeleri sıralamasında Türkiye 2018-2022 yılları arasında en çok silah ihracatı gerçekleştiren ülkeler arasında 12. sıraya yerleşmiştir.

Tablo 13: Dünya Ülkelerinin Son Yıllarda Küresel Silah Ticaretine Etkisi

		Küresel Silah İhracatındaki Payı (%)		2013-2017 2018-2022 Yüzdelik Değişimi
İhracatçı		2018-2022	2013-2017	
1	Amerika	40	33	14
2	Rusya	16	22	-31
3	Fransa	11	7.1	44
4	Çin	5.2	6.3	-23
5	Almanya	4.2	6.1	-35
6	İtalya	3.8	2.5	45
7	İngiltere	3.2	4.7	-35
8	İspanya	2.6	2.5	-4.4
9	Güney Kore	2.4	1.3	74
10	İsrail	2.3	2.6	-15
11	Hollanda	1.4	2.1	-39
12	Türkiye	1.1	0.6	69
13	İsveç	0.8	0.9	-16
14	İsviçre	0.7	0.9	-34
15	Avustralya	0.6	0.3	64
16	Kanada	0.5	0.6	-9.4
17	Ukrayna	0.5	1.7	-70
18	BAE	0.4	0.4	-5.8
19	Polonya	0.4	0.1	168
20	Belarus	0.3	0.5	-37

Kaynak: Savunma Sanayi İst, <https://www.savunmasanayist.com/turkiyenin-silah-ihrac-ve-ithal-ettigi-ulkeler-aciklandi/>, Erişim: 25 Ocak 2025.

2013-2017 yılları arasında küresel olarak silah ihracatında %0,6'lık paya sahipken bu oranı %69 arttırarak 2018-2022 yılları arasında %1,1'e yükseltmiştir (SavunmaSanayiST, 2023).

2.3. ABD'nin Savunma Sanayiinde Dış Ticaret Yaptığı Ülkeler

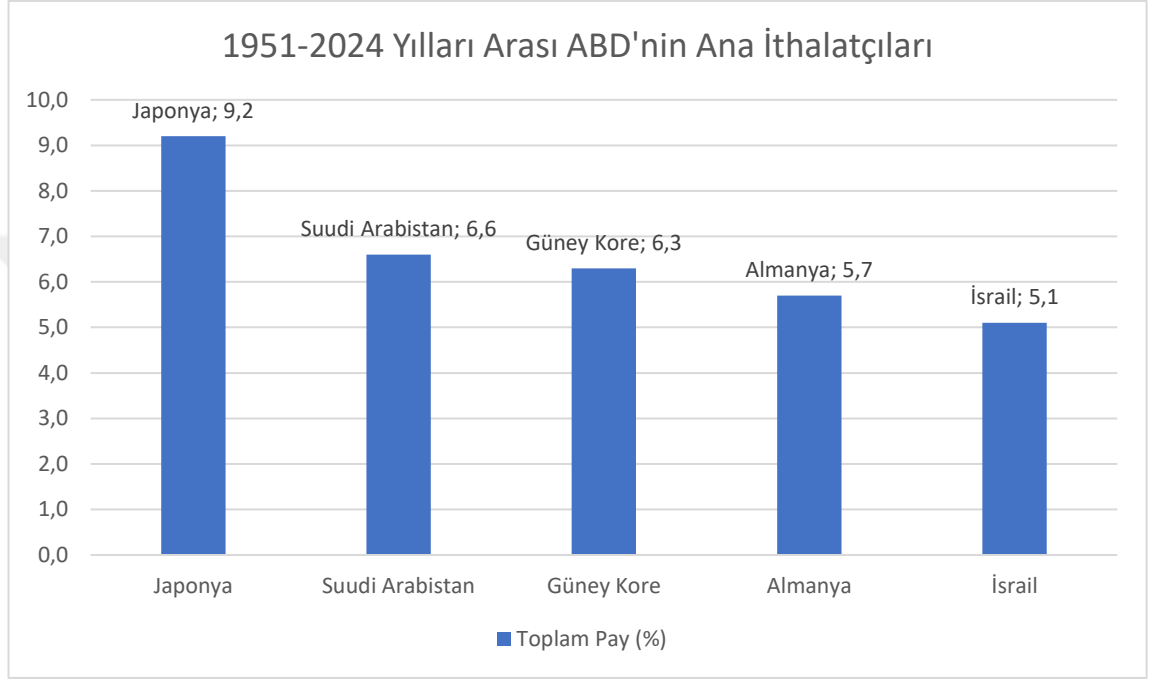
Amerika Birleşik Devletlerindeki savunma sanayii alanında olan tüm denetimler devlet kapsamında yürütülmektedir. Bunun sebebi ABD'de savunma sanayiinin milli güvenlik ile özdeşleştirilmesidir. Savunma sanayii alanındaki tüm gereksinimler yerli kuruluş ve firmalar tarafından karşılanmaktadır ve önemli olan hiçbir ihaleye Amerika menşeli olmayan ülkeler ve kuruluşlar dahil edilmemektedir. ABD'de savunma sanayiinde en ufak bir yabancı sermaye dahi bulunması risk olarak görülüp, ABD firmalarının ise farklı ülkelere satılması veya ortaklık durumu ise devlet denetimi ile yasa kontrolü altında gerçekleştirilmektedir.(Uslu, 2007: 36-37)

ABD dünya ülkeleri arasında en büyük silah ihracatçısıdır ve dünyadaki 1950-2024 yıllarındaki silah ihracatı incelendiğinde %36 'lık kısmın ABD tarafından karşılandığı görülmektedir (SIPRI, 2024).

Dünya gelirinde önemli bir paya sahip olan ABD savunma sanayii, ABD için önemli bir dış politika aracı olarak görülmektedir. Dünya ülkeleri arasında ihracatta lider konumda olan ABD, müttefik ülkelere ihracat yaparken kendine olan bağımlılığı arttırarak kendi küresel etkisini de güçlendirmektedir.

Küresel ihracatın büyük bir kısmı sadece ABD tarafından karşılandığı için ihracat yaptığı ülkeleri genellemek zordur ancak 2024 küresel ihracat değeri %36 olan ABD'nin başlıca ihracat yaptığı bölgelere Asya Pasifik Ülkeleri (Avustralya, Japonya Güney Kore), Orta Doğu Ülkeleri (Suudi Arabistan, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri), ve Avrupa Ülkeleri (Almanya, İngiltere, Polonya) örnek verilebilir.

Grafik 2: 1951-2024 Yılları Arasında ABD'nin En Büyük Beş Silah İthalatçısı

Kaynak: SIPRI, <https://armstransfers.sipri.org/ArmsTransfer/CSVResult> , Erişim Tarihi 17 Ocak 2025.

Küresel olarak en büyük 100 savunma firması incelendiğinde ise en büyük hacme sahip ilk 5 firmanın 4'ünün ABD menşeli savunma firması olduğu görülmektedir. Bu şirketler küresel pazarda lider konumdadır.

Tablo 14: İlk 100 Savunma Sanayii Şirketi Listesi- İlk Beş Firma İncelemesi (Milyon USD)

2024 SIRALAMASI	2023 SIRALAMASI	ŞİRKET	ÜLKE	SAVUNMA SANAYİİ GELİRİ 2023	SAVUNMA SANAYİİ GELİRİ 2022	GELİRDEKİ DEĞİŞİM (%)	ŞİRKETİN TOPLAM GELİRİ 2023	ŞİRKET GELİRİ- SAVUNMA SANAYİİND E ELDE ETTİĞİ GELİR (%)
1	1	Lockheed Martin	ABD	\$64,650.00	\$63,334.00	2 %	\$67,571.00	96%
2	4	Aviation Industry Corporatio n of China	Çin	\$44,911.22	\$30,971.31	45%	\$119,763.26	38%
3	2	RTX	ABD	\$40,600.00	\$39,600.00	3%	\$68,900.00	59%
4	3	Northrop Grumman	ABD	\$656.88	\$885.92	9%	\$39,300.00	90%
5	6	General Dynamics Endüstrisi	ABD	\$905.75	\$553.88	9%	\$42,272.00	80%

Kaynak: Tablo 14, Defense News (2024) verileri doğrultusunda yazar tarafından derlenmiştir, <https://people.defensenews.com/top-100/> , Erişim Tarihi: 22 Aralık 2024.

ABD'nin son 10 yılda ithalat işlemi gerçekleştirdiği ülkeler incelendiğinde, en büyük paya sahip olan ülkelerin İtalya, Avusturya, Almanya, İngiltere, Brezilya, Türkiye, Kanada, Çin, Çek Cumhuriyeti ve Japonya olduğu görülmektedir (Trade Map, 2025).

Tablo 15: ABD'nin Son 10 Yılda Savunma Sanayii Alanında Küresel Silah Ticaretine Katkısı

ÜLKE	YIL	İHRACAT (MİLYON \$)	İTHALAT (MİLYON \$)
ABD	2014	4,550,285	3,277,895
	2015	5,016,842	3,058,532
	2016	5,402,536	3,442,400
	2017	5,283,053	3,018,027
	2018	5,563,611	2,955,889
	2019	5,998,415	2,857,993
	2020	4,295,586	3,868,334
	2021	4,245,180	5,569,831
	2022	4,887,955	4,791,362
	2023	5,770,286	4,380,573
	2024	6,350,077	4,450,934

Kaynak: Trademap,

https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c842%7c%7c%7c%7c93%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1 , Erişim Tarihi: 25 Ocak 2025.

ABD'nin savunma sanayiisini ön plana çıkaran özelliklerin başında teknolojiye üstünlüğü gelmektedir. İleri teknoloji ve yaptıkları AR-GE çalışmalarıyla, ayrıca savunma harcamalarının büyük bir kısmını bu alana ayırarak diğer rakip ülkelerden ayrılmaktadır. Bunun yanında gerçekleştirdiği projelerinde farklı ülkeler ile çalışması ABD'yi her zaman ön plana taşımıştır. Örneğin düzenlemiş olduğu F-35 programı ile birçok ülke ile dış ticaret bağımlı geliştirerek ortak üretim alanları oluşturmuştur. Müttefik ülkeler ile yapılan bu ticaret ABD'ye olan bağımlılığı artırırken aynı zamanda stratejik anlamda da önem kazandırmaktadır.

2.4. Türkiye -ABD Dış Ticaretinin İncelenmesi ve Hafif Silah Ticaretine Konu Olan Savunma Sanayii Ürünleri

Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye savunma sanayiinde geçmişten bugüne her dönem irtibat halinde olan iki ülke olmuştur. Siyasi ilişkiler, ithalat ve ihracatı şekillendirse de savunma sanayii sektörü her zaman iki ülke arasındaki iş birliğinin önemli bir parçasını oluşturur.

Türkiye'den ABD'ye gerçekleştirilen hafif silah ithalat ve ihracatında son dönemde karşılıklı olarak önemli artışlar meydana gelmiştir. Türkiye, ABD için ekonomik ve işgücü bakımından uygun bir silah pazarı iken, ABD'de Türkiye için bilgi birikimi ve teknik açıdan her zaman cazip bir pazar statüsüne sahip olmuştur. Bu doğrultuda son yıllarda ticaret ivmeleri daha da hızlı bir artış göstermiştir.

Tablo 16: Türkiye ile ABD Arasında Son 10 Yılda Gerçekleşen Hafif Silah İthalat ve İhracat Değerleri

Yıl	Ülke	Partner Ülke	İşlem	Ticaret Akışı (Milyon USD)
2014	ABD	Türkiye	İthalat	122,116,393
2014	ABD	Türkiye	İhracat	67,953,852
2015	ABD	Türkiye	İthalat	106,793,352
2015	ABD	Türkiye	İhracat	32,807,717
2016	ABD	Türkiye	İthalat	121,637,417
2016	ABD	Türkiye	İhracat	95,632,385
2017	ABD	Türkiye	İthalat	125,577,380
2017	ABD	Türkiye	İhracat	151,882,983
2018	ABD	Türkiye	İthalat	118,590,688
2018	ABD	Türkiye	İhracat	96,883,366
2019	ABD	Türkiye	İthalat	128,579,593
2019	ABD	Türkiye	İhracat	98,652,249
2020	ABD	Türkiye	İthalat	337,262,770
2020	ABD	Türkiye	İhracat	68,799,555
2021	ABD	Türkiye	İthalat	670,194,215
2021	ABD	Türkiye	İhracat	22,368,251
2022	ABD	Türkiye	İthalat	448,888,300
2022	ABD	Türkiye	İhracat	16,395,313
2023	ABD	Türkiye	İthalat	319,983,751
2023	ABD	Türkiye	İhracat	25,111,964
2024	ABD	Türkiye	İthalat	434,508,644
2024	ABD	Türkiye	İhracat	45,638,072

Kaynak: Comtrade,

<https://comtradeplus.un.org/TradeFlow?Frequency=A&Flows=X&CommodityCodes=9303&Partners=792&Reporters=842&period=recent&AggregateBy=none&BreakdownMode=plus> , Erişim Tarihi: 28 Aralık 2024.

2018 yılında Türkiye'den Amerika'ya ihracat dilimi %4 iken bu oran 2021 yılında %12,4 e çıkarak Türkiye'yi diğer rakip ülkelerden ayırmıştır (Defense Here, 2022).

Bu artışın çok fazla nedeni vardır. Ancak temel neden olarak Türkiye'de AR-GE'ye ayrılan süre ve bütçelerin artırılması, kalite ve kapasitede yükselme, ABD'deki bireysel silahlanmanın artışı ve Türk silahlarının uluslararası pazardaki diğer ürünlere göre daha rekabetçi olması bu artışa neden gösterilebilir. Ayrıca dönemsel olarak yaşanan problemler ve değişkenlerde Türkiye'den Amerika'ya olan savunma sanayii ihracatında artışlara neden olmuştur. Dünyada 2019 yılında meydana gelen Covid-19 salgını döneminde Türkiye'nin bilinen yerel silah firmalarından biri Türkiye'den ABD'ye 2021 yılının ilk iki çeyreğinde gerçekleşen ihracatın bir önceki yıla oranla 2 kat arttığını belirtmiştir. Bu artışın temelinde sosyal ve ekonomik sorunlar görülse de dünya genelinde yaşanan pandemi insanlardaki güvenlik kaygılarını arttırmış sivil sivil de bireysel savunma ihtiyacına itmiştir (Defense Here, 2022).

ABD ve Türkiye arasındaki hafif silah ticareti genel olarak sivil pazar ve güvenlik güçlerine yönelik tabanca ve tüfekleri kapsamaktadır. Türkiye'deki firmaların her yıl gerçekleşen uluslararası fuarlara katılım sağlaması, dünya üzerindeki savunma sanayii paydasını arttırmaya çalışması ve özellikle ABD pazarında yer edinmek istemesi Türkiye'den ABD'ye yapılan ihracat oranının artmasına katkı sağlamaktadır. Özellikle yurtdışı fuarlarına milli olarak katılım sağlanması ve savunma sanayii alanında iş birliği anlaşmalarının oluşması ikili ilişkileri de güçlendirmektedir (Savunma Sanayii Başkanlığı, 2024, s. 28).

Türkiye ile ABD arası silah ticaretine konu olan hafif silah kategorisinde yer alan ürünlere piyade tüfekleri, tabancalar, makinalı tabancalar, av tüfekleri, pompalı tüfekleri, keskin nişancı tüfekleri ve mühimmat tipleri örnek verilebilir (Makine ve Kimya Endüstrisi, 2025).

Tabanca bazında Türkiye'den Amerika'ya ihracatta öne çıkan yerli firmalar incelediğinde Canik, Sarsılmaz, Girsan, Tisaş, Stoeger gibi firmaların Türkiye'yi lider firmalar olarak temsil ettiği görülmektedir. Bu ürünler yurtdışına bireysel savunma amaçlı, profesyonel atış sporları ve güvenlik güçleri tarafından kullanım amacı ile ihraç edilmektedir. Amerika'dan Türkiye'ye yapılan tabanca ithalatı incelendiğinde Springfield Armory, Glock, Smith Wesson, Kimber, Ruger ve Keltec gibi Amerikan yapımı tabancalar bireysel savunma amaçlı tercih edilmektedir.

Türkiye’deki tüfek kategorisinde ise av tüfeği firmaları olarak Retay Silah, Huğlu, İstanbul Silah, Derya Silah, Akdaş gibi markaların ürünleri ABD pazarında ön plana çıkmaktadır. Türkiye’de talep edilen ABD yapımı av tüfeği olarak Remington, Winchester, Mossberg markaları görülmektedir. Bu ürünler her iki ülkede de avlanma, savunma ve sportif amaçlı olarak tercih edilmektedir. Piyade tüfeği kategorisinde ise Türkiye’den Amerika’ya MKEK yapımı MPT-76 türk yapımı milli piyade tüfekleri ihraç edilmektedir. ABD’den ithal edilen piyade tüfeklerine ise Colt ve Sig Sauer markaları liderlik etmektedir. Colt M4 modeli ayrıca ABD ve NATO’da tercih edilen standart piyade tüfeğidir. Ayrıca Türk menşeli MP5 makineli tüfekler de ABD tarafından çok talep edilen ve MKEK tarafından en çok ihraç edilen makineli tabancalardır. Keskin nişancı tüfek kategorisinde ise yine Türkiye’nin devlet kurumu olan Makine Kimya Endüstrisi tarafından tüfekler üretilip ihraç edilirken ABD’li firmalar olan Remington, Winchester ve Barrett markasından tüfekler ithal edilmektedir. Mühimmat kategorisinde Türkiye’de mühimmat yelpazesi ABD kadar geniş olmasa da Türkiye’de en yaygın kullanılan 9x19mm parabellum ihraç edilmektedir. Bunun yanı sıra 5.56 x45mm, 7.62x51mm, .40SW, .45 Auto, .22LR de gönderilmektedir. 10mm, .38cal, .45 ACP, 22LR mühimmatlarda hem bireysel kullanım hem de AR-GE çalışmaları için ithal edilmektedir. Türkiye’den ABD’ye ihraç edilen popüler mühimmat markalarına Özkursan, Turaç ve ZSR, ABD’den Türkiye’ye ise Federal ve Winchester markaları örnek gösterilebilir (Makine Kimya Endüstrisi, t.y.).

Bu silah ve mühimmat markaları, ithal ve ihraç edilen ürün tipleri ABD ve Türkiye’nin silah ticaretinde genel görünümünü yansıtmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SAVUNMA SANAYİİNDE GÜMRÜK DENETİMLERİ VE AKSAKLILIKLARI

3.1. Türkiye ve ABD’de Genel Kapsamda Yetkili Kurumlar ve İzin Süreçleri

Gümrük Tarife Cetvelinde, 93 fasıl numarasına sahip olan ‘‘Silah ve Mühimmat; Bunların Aksam Parça ve Aksesuarları’’ ürünler ve parçaların büyük bir kısmı ithal ve ihraç edilirken ulusal ve uluslararası anlaşmalar kapsamında katı denetimler ve düzenlemelere tabiidir. Firmalar tarafından üretilen bu ürünler için yurt dışına gönderilmek üzere ihracat veya yurt dışından bu ürünleri temin edebilmek için ithalat iznine başvurulması gerekmektedir. Ancak bu izinlerden de önce üretici veya alıcı firmaların ülke içinde yayımlanan mevzuat doğrultusunda bazı prosedürleri uygulaması gerekir.

Türkiye de 5201 sayılı kanun gereğince resmî gazetede yayımlanan Kontrole Tabi Malzeme Listesinde (KTL) bulunan araç gereçleri, parçaları ve patlayıcı maddeleri üretecek kurumların bazı aşamalardan geçmesi gerekmektedir. Öncelikle başvuruda bulunacak kurumun kuruluş ve işletimi için Türkiye Cumhuriyeti Sanayii ve Ticaret Bakanlığı görüşlerini alması daha sonra Türkiye Cumhuriyeti Millî Savunma Bakanlığının yetkili makamından kuruluş iznini alması gerekmektedir. Bu kuruluşlar şirketin tüm özel bilgilerini; sermayesini, yönetim kurulunu, senelik üretim miktarlarını, onaylı ticaret sicil gazetesini ve diğer özel şirket bilgilerini Millî Savunma Bakanlığına (MSB) beyan etmek zorundadır. Daha sonra MSB bu bilgileri Genelkurmay Başkanlığı, Dış İşleri Bakanlığı ve diğer ilgili bakanlıkların da görüşünü alıp inceledikten sonra kuruluşa geri bildirim yapmaktadır (Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, 2004).

Bu işlemin ardından bu listedeki malzemelerin üretimini yapacak firmaların tesis güvenlik belgesi ve ayrıca KTL kapsamında üretilecek ürünlere dair üretim izin belgeleri alması gerekmektedir. Millî Savunma Bakanlığına bağlı olan heyet tarafından üretim yapılacak kurum

veya kuruluş ziyaret edilir ve gerekli incelemeler sonucunda bir denetim raporu oluşturulur. Bu rapor doğrultusunda MSB görüşü olumlu ise firmaya ilgili malzeme ile ilgili süresiz üretim izni verilir (Bakanlar Kurulu, 2007, ss. 3-5).

Kontrole Tabi ürünler listesinde yer alan, yurtdışından ithalatı veya yurtiçine ihracatı talep edilen ürünler için kuruluşlar, bakanlığın yetkilendirdiği kurumdan ithalat ve ihracat izinlerini almak zorundadır. İzne tabi olan tüm malzemeleri içeren liste MSB tarafından yılın ilk ayı resmî gazetede ilan edilir. Edilmediği takdirde ise son yayımlanan belge geçerli kabul edilir.

Savunma sanayii alanında ihracat ve ithalat işlemlerinde esas alınan Kontrole Tabi Malzeme Listesi'nin en güncel hali 2023 yılında Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Aşağıda örnek olarak a) maddesinde yer alan 'Namlulu Silahlar' malzeme grubu ve bu gruba ait yedek parçaların bulunduğu madde verilmiştir. Bu maddelerde yer alan parçaların izne tabi olduğu belirtilmiştir.

'a) Namlulu silâhlar:

1) Her çap ve model ateşli yivli setli tabancalar, makineli tabancalar ve bunların ana parçaları (susturucu, gövde/çerçeve, sürgü/kapak takımı/üst gövde, namlu, toplu tabancalar için top/hazne/silindir, mekanizma ana parçaları ile kompleksi ve tetik tertibatı) ile balistik önemi haiz parçaları (ateşleme iğnesi, mekanizma dip tablası, tırnak, çıkarıcı, namlu).

2) Her çap ve model tek veya otomatik atışlı yivli setli tüfekler, keskin nişancı tüfekleri, yivli setli av tüfekleri ve bunların ana parçaları (susturucu, gövde/çerçeve, kapak takımı/üst gövde, namlu, mekanizma ana parçaları ile kompleksi, şarjör kompleksi (yivli setli av tüfekleri şarjörü hariç) ve tetik tertibatı) ile balistik önemi haiz parçaları (ateşleme iğnesi, mekanizma dip tablası, tırnak, çıkarıcı, namlu).

Not: Yivsiz av tüfekleri ve parçaları, nişancılık eğitiminde kullanılan tüfekler ve parçaları, spor amaçlı kullanılan tüfekler ve parçaları ile basınçlı hava veya CO2 ile tesirsiz mermi atmak üzere özel olarak tasarlanmış tüfekler veya tabancalar, bu

listenin 1 inci maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinin (1) ve (2) numaralı alt bentleri kapsamında değildir. ‘‘ (Millî Savunma Bakanlığı, 2022).

İhracat izin başvurusu yukarıda belirtildiği üzere MSB'nin yetkili makamı olan Teknik Hizmetler Genel Müdürlüğü'ne yapılmaktadır. İnceleme öncesi yetkili makam, kuruluşlardan malzemenin cinsini, alıcı kimliğini, ihraç edilmesi planlanan ürün adetini belirten bir başvuru yazısı, kuruluş antetli doldurulmuş ihracat belgesi ve karşı ülkede bulunan alıcının ihraç edilen ürünü amacına uygun kullanılacağını beyan eden son kullanıcı belgesini de ekleyerek evrakların tam ve eksiksiz şekilde başvuruda bulunacak kurum tarafından teslim edilmesini talep etmektedir. Başvuru yapıldığında Genel Kurmay Başkanlığı ve Dışişleri bakanlığının da fikirlerini alarak gerekli incelemeler sonucunda başvuru yapan kuruluşa bir ay içinde onay veya ret verilmektedir (Bakanlar Kurulu, 2007, s. 8).

Şekil 3: Başvuruda Talep Edilen Son Kullanıcı Belgesinin Güncel Taslağı

END-USER CERTIFICATE		
1. Name and Address of Applicant :		
2. Name and Address of Exporter :		
3. Name and Address of End User :		
4. Contract or Order Reference : Date :		
5. Articles/Data : We certify that we have placed an order with the person named in item 2 for the following articles/data in the quantity and value shown below:		
Quantity	Articles/data description	Value
6. To be used for the following purpose(s) :		
7. Certification of Consignee : We certify that we are importing the articles/data listed in item 5 for delivery to the end-user in item 3. We undertake not to sell, lend or deliver to any third party under any conditions whatsoever, with or without compensation, temporarily or permanently, the articles listed in item 5 including equipment and spares delivered in connection with the after-sales support, documentation and operating manuals, without the prior written approval of the		
Signature of official of consignee :		Date signed :
Name & title of signer :		Seal :
8. Certification of End-User : We certify that we are the end-user of the articles/data listed in item 5. We undertake not to sell, lend or deliver to any third party under any conditions whatsoever, with or without		

compensation, temporarily or permanently, the articles/data listed in item 5 including equipment and spares, delivered in connection with the after-sales support, documentation and operating manuals, without the prior written approval of the		
Signature of official of end-user :		Date signed :
Name & title of signer :		Seal :
9. Certification of Government : We undertake not to authorise the re-export, resale or other disposition of the articles listed in item 5 including equipment and spares delivered in connection with the after-sales supports, documentation and operating manuals outside the country in item 3 without the prior written approval of the		
Signature of government official :		Date signed :
Name & title of signer :		Seal :

SON KULLANICI BELGESİ DOLDURMA TALİMATI

1. Name and Address of Applicant :
Malzemeyi ithal edecek kuruluşun adı ve açık adresi yazılır.
2. Name and Address of Exporter :
Malzemeyi temin eden kuruluşun (İhracatçının) adı ve açık adresi yazılır.
3. Name and Address of End-User :
Malzemenin son kullanıcısı olan kuruluşun adı ve açık adresi yazılır.
4. Contract or Order Reference :
Malzemenin sipariş numarası yazılır.
5. Articles/Data :
Tedarik edilecek malzemenin tanımı yapılarak, miktar ve alım bedeli yazılır.
6. To be used for the following purpose :
İthal edilecek malzemenin hangi amaçla kullanılacağı yazılır.
7. Certification of Consignee :
Bu kısım, malzemeyi ithal edip son kullanıcıya ulaştıracak olan kuruluş tarafından onaylanır.
8. Certification of End-user :
Bu kısım, son kullanıcı tarafından onaylanır. İthal edilen malzeme başka bir malın imalinde kullanılacak komple veya yarı komple malzeme, ara mamul veya parça ise son kullanıcı, nihai ürünü üreten ana yüklenici olduğundan bu kısım anılan kuruluş tarafından doldurularak onaylanır. İthal edilen mal doğrudan TSK'ya teslim edilecekse bu kısım, Savunma Sanayii Millî Güvenlik Makamı olan MSB.Teknik Hizmetler Dairesi Başkanlığı Savunma Sanayii Güvenlik Şubesinde doldurulur.
9. Certification of Government :
Bu kısım, Savunma Sanayii Millî Güvenlik Makamı olan MSB.Teknik Hizmetler Dairesi Başkanlığınca doldurularak onaylanır.

Kaynak: MSB Resmî Sitesi, <https://www.msb.gov.tr/TeknikHizmetler/icerik/savunma-sanayii-guvenligi-son-kullanici-belgesi-islemleri> , Erişim Tarihi: 29 Aralık 2024.

İthalat işleminde ise, Kontrole Tabi Malzeme Listesinde belirtilen ürünler MSB tarafından ya da bakanlığın yetkilendirdiği kurumlar tarafından ithal edilebilir. Başvuru için kuruluş tarafından doldurulmuş antetli ithalat izin belgesi, başvuru yazısı ve malzemenin Kontrole Tabi Malzeme Listesi / Wassenaar / Füze Teknolojisi Kontrol Rejimi maddesini belirtir dilekçe ile başvuru yapılması istenir. Başvuru sonucunda yetkili makam tarafından evraklar incelenir ve uygunluk durumunda başvuruda bulunan firmaya ithalat izni iletilir. Başvurunun olumsuz sonuçlanması halinde ise, firmaya ret bilgilendirmesi yapılır. Test, fuar, demonstrasyon, inceleme gibi diğer işler için yetkili kurumdan geçici ithalat iznine de başvuru oluşturulabilir. Geçici ithalat yazısında açıklayıcı bilgiler verilerek ithalat formu doldurulup makama bu şekilde başvuru yapılır (Bakanlar Kurulu, 2007, s. 9).

Şekil 4: İthalat İzin Belgesi Örneği

İTHALAT İZİN BELGESİ		
(5201 sayılı Harp Araç ve Gereçleri ile Silâh, Mühimmat ve Patlayıcı Madde Üreten Sanayi Kuruluşlarının Denetimi Hakkında Yönetmelik uyarınca Kontrole Tabi Liste (KTL), Wassenaar Düzenlemesi Mühimmat Listesi (WD ML) ve Füze Teknolojisi Kontrol Rejimi Listesi (FTKR)'nde yer alan malzemelere mahsus)		
İşlem Türü	Kati ☐ Geçici ☐	
İthalatın Gerekçesi		
İthalatın Yapılacağı Ülke		
İthalatın Yapılacağı Kuruluş		
İthalat için Talep Edilen Süre		
İthalatı Yapılacak Malzeme KTL'nin maddesi / WD ML'nin Maddesi / FTKR'nin Maddesi Kapsamında Bulunmaktadır.		
İthalatı Yapılacak Malzemelerin;		
Stok No / Parça No.su	Adı	Miktarı
İthalat yapmak üzere başvuru yapan kuruluş adı ve adresi		
Başvuru yapan kuruluşun başvuru yazı tarihi ve numarası		
Başvuru yapan kuruluşun yetkili personel imza bloku ve firma mührü/ kaşesi	İmza Müdür	ve/veya İmza Genel Müdür
EKLER		

Kaynak: MSB Resmî Sitesi, <https://www.msb.gov.tr/TeknikHizmetler/icerik/savunma-sanayii-guvenligi-ithalat-izni-islemleri> , Erişim Tarihi: 29 Aralık 2024.

İzin aşamaları olumlu tamamlandıktan sonra gönderici veya alıcılar artık ürünlerin dış ticaretini yapma hakkına sahip olur ve bu ürünlerin ithalat veya ihracat işlemlerini gerçekleştirebilirler.

Amerika Birleşik Devletleri incelendiğinde ise silahlar için ithalat ve ihracat işlemleri, lisans edinimleri ve silah grubunda yer alan ürünlerin yurt içi ve yurt dışında taşınması Türkiye'deki süreçten tamamen farklıdır. ABD günümüzde birçok ülkenin savunma sanayii alanında ana ithalatçısı konumunda olduğu için silahların dış ticareti konusunda basit, yalın ve anlaşılır bir sistem benimsemiştir.

ABD'de silahların ithalat ve ihracat işlemleri, silah denetimleri birden fazla kurum tarafından gerçekleştirilmektedir. ABD'de Adalet Bakanlığına bağlı federal bir büro olan Alkol, Tütün, Ateşli Silahlar ve Patlayıcılar Bürosu (ATF-Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives) tarafından ateşli silahların ithalat lisansları verilir. Bunun yanında ATF silahlarla ilgili federal yasaların uygulanmasında yükümlüdür. (National Archives and Records Administration, t.y.-a).

Ayrıca mevcut silah sahiplerinin uyumluluk denetimlerini yapar. Yasadışı silah alım satımı yapan suçluların tespitinde yerel birimlere yardımcı olmaktadır. Bunların yanında silahların lisansları konusunda eğitimler de vermektedir (ATF, t.y.-a).

Ek olarak ATF, ABD'deki silahların izlenmesi ve sivillere olan yerel satışları ile de ilgilenir. Sadece işlemlerin yasal olmasına değil ülke içindeki silahların doğru kaydedilip yasaların uygulanmasından da sorumludur.

İthalat konusunda yetkili bir diğer kuruluş ise ABD Gümrük ve Sınır Koruması (U.S. Customs and Border Protection) dır. Bu kuruluş, silahların sınırlardaki ithalatlarını denetlerken düzenlemelere uygun olmayan ve yasadışı silahlarında ülkeye girişini engellemektedir(Justice Department, t.y.-b).

İhracat denetim ve düzenlemelerinde ise Dış İşleri Bakanlığına bağlı olan Savunma ve Ticaret Kontrolleri Müdürlüğü (DDTC-Directorate of Defense Trade Controls) tarafından

gerçekleştirilir (ATF, 2020). Bu kuruluş savunma sanayii ürünlerinin, teknoloji ve hizmetlerinin ihracatını denetler. Savunma sanayiine konu olan ürünlerin, Silah İhracat Kontrol Yasası (AECA-Arms Export Control Act) ve Uluslararası Silah Ticaret Düzenlemeleri (ITAR-International Traffic in Arms Regulation) uyarınca, Birleşik Devletler Mühimmat Listesinde (USML) yer alan malzemelerin ihracatını kontrol etmekle görevlidir (About DDTC, t.y.).

Silah İhracat Kontrol Yasası (AECA) savunma sanayii ürün ve hizmetlerini düzenleyen, 1976 yılında kabul edilmiş bir yasadır. Yasaya göre savunma ürünleri ihraç edilirken ABD'nin güvenliğini tehlikeye sokmamalı ve dış ülkelere satılan ürünler yine aynı şekilde ABD'nin çıkarlarına zarar vermemelidir. Uluslararası ticaretin nasıl yapılacağını belirlerken yasal güvenliği koruyacak sıkı düzenlemeler getirir. Uluslararası Silah Ticaret Düzenlemeleri (ITAR) ise askeri ürünlerin ve silahların ihracatına ilişkin düzenlemeleri kapsamaktadır.

İhracat düzenlemeleri ile ilgilenen diğer bir kurum ise Ticaret Bakanlığına bağlı olan Sanayi ve Güvenlik Bürosu (BIS)dur. Savunma sanayii kapsamındaki Ticaret Kontrol Listesinde (CCL) yer alan ürünlerin ihracat denetim ve düzenlemelerini yürütür (ATF, 2020).

Bir diğer kurumda ABD Dış İşleri Bakanlığına bağlı Siyasi Askeri İlişkiler Bürosu (Bureau of Political-Military Affairs)'dur. Silah İhracat Kontrol Yasası, Konvansiyonel Silah Transfer Politikası, 1961 Dış Yardım Yasası, Uluslararası Silah Ticareti Yönetmeliği ve diğer yasalar ile beraber uluslararası anlaşmalara da uyumlu olarak hükümetler arası silah transferlerini ve ABD yapımı savunma ürünleri ve teknolojilerinin ihracat lisanslarını denetlemektedir. Silah satışları ülkeler için dış politikanın somut araçları olduğundan ABD herhangi bir ülkeye doğrudan ihracat lisansı verirken birçok durumu göz önünde bulundurmaktadır. Verilen lisanslar ABD dış politikasını destekleyecek ve ABD'nin ulusal ve güvenlik çıkarlarını destekleyecekse onaylanmaktadır. (Bureau of Political-Military Affairs, 2025).

Bu kurumlar da yönetim alanları ve uyguladıkları düzenlemeler farklı da olsa birlikte çalışarak ABD'de savunma sanayii ürünlerinin ihracat kanadını denetlemektedir. Öncelikle ülke güvenliğini, uluslararası düzenlemeleri ve yapılan işlemlerin yasal çerçeveye uygunluğunu kontrol etmektedirler.

Silahların denetiminde en geniş çapta çalışan kurum olan ATF'nin sitesinde silahlar için yönetmelikleri, yasaları, hizmetleri, formları, ruhsatlanma hususlarını, silah ve silahlanmaya dair diğer detayları bulmak mümkündür.

Silah ve patlayıcı maddeler için verilen lisanslar bireysel, ticari, silah alım satım onayı, satıcı izni, ürün farklılığı gibi farklı çeşitleri olarak çok geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Bu sebeple her lisanslama ve kayıt altına alma işlemleri için ayrı bilgiler ve formlar talep edilmektedir. Bu formların taslakları ATF'nin sayfasında yer almaktadır (Firearms Forms, t.y.).

Ateşli silah ithal edebilmek için öncelikle ATF'ye izin başvurusunda bulunulmalıdır. Yetkilendirme olmadan ABD'ye ateşli silah, ateşli silah namlusu veya mühimmat ithal edilemez. Lisanslı ithalatçı, bireysel lisanslı şahıs, lisanssız şahıs, koleksiyoncular veya antikacılar ithalat gerçekleştirmek isteyebilir. Her bir kategori için ayrı şekilde başvurular oluşturulmalıdır. Örneğin lisanslı bir ithalatçı ithalat izni başvurusunda bulunurken, ATF'nin yayımlamış olduğu Form 6 belgesini doldurarak gereken tüm bilgileri sunmalıdır. Bu bilgiler içinde silahın türü, modeli, kalibresi, namlu uzunluğu veya silahın uzunluğu, gibi teknik detaylar, ithalatçının adı, adresi, lisans numarası gibi ithalatçı bilgileri, ihracatı yapan yabancı firmanın adı, adresi gibi ihracatçı firma bilgileri ayrıca ithalatı yapılacak ürünün birim fiyatı ve biliniyorsa ürünün seri numarası şeklinde bilgilere yer almalıdır. İthal edilecek ürün veya parçanın gönderim amacı ve yarışma, eğitim, inceleme veya müze gibi özel bir amaçsa bu amaca göre belgeye açıklama yazılmalıdır. Yetkili merci tarafından bu başvuru incelenir, onaylanır ise bu belge ateşli silah, başvuru parça veya mühimmatın ithalatı için izin belgesi olarak işlev görecektir ve başvuru sahibi izin verilen süre içerisinde ithalat gerçekleştirmeye devam edebilir. ABD toprağına ithal edilen bir ürün izni olduğu müddetçe gümrüklerden serbest geçiş yapabilecektir. Başvuru reddedilirse başvuru sahibine reddedilme gerekçesi bildirilir (ATF, t.y.-b).

3.2. Denetim ve Kontrol Türleri

Dış ticarete konu olan her ürün için gümrüklerde gümrük denetimi yapılmaktadır. Gümrük işlemleri esnasında veya sonrasında yapılan gümrük denetimleri genellikle beyanın doğruluğunun kontrolünü amaçlar (Üyümez & Gültekin, 2016, s. 350).

Gümrük tarife istatistik pozisyonuna (GTIP) göre her ürün sınıflandırıldığı pozisyon gereğince gümrükte denetimlere tabi tutulur. 93 fasıl grubuna ait Silah ve Mühimmat grubu için gümrük denetimleri oldukça hassas ve detaylıdır. Bu kontroller sıkı bir biçimde gerçekleştirilir. Yanı sıra denetimler uluslararası sözleşmeler, ülkedeki yasal düzenlemeler ve anlaşmalar baz alınarak gerçekleştirilir. Gerçekleştirilen bu denetimlerin en önemli amacı ulusal ve uluslararası güven ortamını sağlamak ve yasadışı silah ticaretini önlemektir. Bu bölümde denetimler kendi içinde sınıflandırıp detaylı incelemesi yapılacaktır.

3.2.1. Belge Denetimleri

Silah ve mühimmatlara ait olan tüm belgeler oldukça önemli olup gümrük yetkilileri, devlet kurumları ve diğer ilgili denetim memurları tarafından titizlikle denetlenir. Türkiye Cumhuriyeti, bu alanda 5201 Sayılı Harp Araç Gereçleri ile Silah, Mühimmat ve Patlayıcı Madde Üreten Sanayi Kuruluşlarının Denetimi ve 5202 Sayılı Savunma Sanayii Güvenliği Kanununu yayımlamıştır. Aynı zamanda bu kanunların uygulanmasına ilişkin yönetmeliklere ve yönergelere yer vermiştir. Uluslararası anlaşmalarda dikkate alınarak bu yasal çerçeve ile silahların ülkeye giriş ve çıkışı denetimlere tabiidir (Teknik Hizmetler Genel Müdürlüğü, 2020).

3.2.1.1. İthalat ve İhracat İzinleri

Bu evraklardan en önemlilerinden biri KTL’de yer alan ürünlerin ithalat ve ihracat izin belgeleridir. Bu belgede dış ticareti yapılacak malzemenin tüm detaylı bilgileri yer almaktadır ve

bu malzemenin yasal olarak başka bir ülkeye taşınmasına izin veren en önemli belgelerden biridir. Bu izinlerin kontrolü yalnızca yasal gereklilikler için değil aynı zamanda güvenlik anlamında da oldukça önemlidir. Bu belgeler açık bir şekilde silah ticaretinin kontrol edilebilir olmasına olanak sağlar ve yasal olarak ürünlerin ithalat ve ihracatını doğrulamak amacıyla denetlenir. İthalat izin belgesinde yetkili gümrük memuru ithalatçıların ilgili ürünü teslim alabilmek için izin durumu ve diğer bilgileri kontrol edebilirken ihracat izin belgesinde ise ihracatı gerçekleştirecek ve ithalatı yapacak firma bilgilerini silahın türünü, kati veya geçici izin durumunu, ithalat veya ihracat amacı gibi hususları teyit etmektedir.

3.2.1.2. Ticari Fatura ve Çeki Listesi

Ticari fatura, ticarete konu olan malın miktarı, cinsi, ismi, birim satış fiyatı, toplam mal bedeli, GTIP numarası, ödeme ve teslim şeklinin beyan edildiği en önemli belgelerden biridir. İhracatçı tarafından hazırlanan bu belge ithalatçının ülke mevzuatına uygun olmalıdır (Şahin, 2007:16).

93 fasıl grubunda yer alan ürünler içinde doldurulan ticari fatura hassas bir şekilde kontrol edilmektedir.

Çeki listesi, ihracatçının göndermeyi planladığı malların cinsini, adedini, ağırlığını ve kap detaylarını gösteren belgedir. Kısaca koli içindeki malın muhteviyatını ve ambalajını gösteren belgedir. Bu liste, gümrük makamları tarafından fiziki muayeneye talep edilirse gönderinin örnekleme yöntemi ile hızlıca kontrol etmesine olanak sağlar. Ayrıca ihracatçı tarafından bu belgede hangi ürünün hangi koli içinde hangi konumda olduğu bildirildiği için ithalatçıya kolileri açmadan malları toptan satış veya perakendeci yerlerine dağıtım olanağı sağlamaktadır.

Paketlerin içindeki silahların ve aksesuarların konumlandığı yerin ayrıntılarının belirtilmesi bu ürünlerin gümrükteki denetimi açısından oldukça önemlidir ve bu belge de gümrükte denetimde kullanılan önemli diğer belgelerden biridir (Şahin, 2007).

3.2.1.3.Seri Numara Listesi

Her silaha özel bir seri numarası verilir, bu seriler silahların kimlik numarasıdır. Gümrük sorumluları bu seri numaralar ile gönderilen silahların yasal olup olmadığını denetler. Silahın izlenebilirliğini sağlayan bu seri numarası, çalıntı veya kaybolma durumlarında silahların takibini kolaylaştırır. Silahların yalnızca seri numarası değil kalibresi, modeli, üretici firması gibi tüm detaylı bilgileri gümrükte kaydedilir. Ülkelerin birçoğunda bu kayıtların tutulduğu merkezi bir veri tabanı vardır. Serilerin kaydedilmesi yalnızca takip açısından değil aynı zamanda analiz ve araştırmalar içinde veri sağlamaktadır. Bu verilerle örneğin en çok tercih edilen silah çeşitleri, suç oranları, kaçakçılık gibi konularda birçok veri elde edilebilir. Genel itibarı ile silahların gümrükte denetlenmesi devletlerin sağladığı şeffaf yaklaşım ile doğru orantılıdır (Sample Forms, t.y.).

Ayrıca ateşli silahların kayıt altına alınması ile ilgili olarak Amerika’da bazı eyaletler silah kayıt formu tutmayı zorunlu kılmaktadır. Kayıt formları eyalet bazında farklılık göstermektedir. Bu durumda Ulusal Ateşli Silahlar Yasasına (NFA) tabi olan silahlar örneğin kısa namlulu tüfekler, av tüfekleri ve makinalı tüfekler ve diğer belirlenen silahlar ATF’ye kaydedilmelidir (ATF, 2022). Bu formlarda silah sahibinin kişisel bilgileri, silahın modeli, seri numarası, başvuru türüne dair bilgiler yer almaktadır. Amerika’nın bazı eyaletlerinde kayıt için biyometrik fotoğraf ve parmak izi gibi daha detaylı bilgiler de talep edilmektedir.

Şekil 5: Örnek Ateşli Silah Kayıt Formu

U.S. Department of Justice
Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives

OMB No. 1140-0011 (12/31/2025)

Application to Make and Register a Firearm

ATF Control Number			
To: Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives, P.O. Box 5015, Portland, OR 97208-5015, National Firearms Act Division (NFA) (Submit in duplicate. Please do not staple documents. See instructions attached.)			
As required by Sections 5821(b), 5822, and 5841 of the National Firearms Act, Title 26 U.S.C., Chapter 53, the undersigned hereby submits application to make and register the firearm described below.			
2. Application is made by: ☐ Corporation ☐ Individual ☐ Other Legal Entity ☐ Trust ☐ Government Entity		3a. Trade Name (If any)	
3b. Applicant's Full Legal Name and Full Mailing Address (Type or print below) (See instruction 2.D)		3d. Country/Parish	
		3e. Telephone Number	
		3f. E-mail Address	
3c. If P.O. Box is Shown Above, Street Address Must be Given Here			
4. Description of Firearm (Complete items a through k) (See instruction 2.J)			
a. Name and Address of Original Manufacturer and/or Importer of Firearm (If any)		b. Type of Firearm to be Made (See definition 2.K) (If a destructive device, complete item 4.J)	c. Caliber or Gauge (Specify one)
h. Additional Description (Indicate required Maker's Markings to include Maker's name as registered, City and State as each will appear on firearm)		i. Specify Why You Intend To Make Firearm (Use additional sheet if necessary)	
j. Type of Destructive Device (Check one box): ☐ Firearm ☐ Explosives (If the Explosives box is checked, complete item 5 and see instruction 2.M)			
If an Explosive Type Destructive Device, Please provide additional description:			
k. Is This Firearm Being Reactivated? ☐ Yes ☐ No (See definition 1.K)			
5. Applicant's Federal Firearms License (If any) or Explosives License or Permit Number For Notification Purposes, per Regulation 479.62, Please Provide 15-Digit Number		6. Special (Occupational) Tax Status (SOT) (If applicable) (See definitions)	
		a. Employer Identification Number	b. Class
Under Penalties of Perjury, I declare that I have examined this application, including accompanying documents, and to the best of my knowledge and belief it is true, accurate and complete and the making and possession of the firearm described above would not constitute a violation of Title 18, U.S.C., Chapter 44, Title 26, U.S.C., Chapter 53; or any provisions of State or local law.			
7. Signature of Applicant	8. Name and Title of Authorized Official		9. Date
The space below is for the use of the Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives			
By authority of the Director, Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives, this Application has been Examined and the Applicant's Making and Registration of the Firearm described above is:			
☐ Approved (With the following conditions, if any)		☐ Disapproved (For the following reasons)	
Authorized ATF Official			Date

Previous Editions Are Obsolete

ATF Copy

ATF Form 1 (3320.1)
Revised December 2022

Kaynak: ATF Resmi Sitesi, <https://www.atf.gov/firearms/docs/form/form-1-application-make-and-register-firearm-atf-form-53201>, Erişim Tarihi: 4 Ocak 2025.

Bu formların yanında aynı zamanda hükümet personellerinin de hükümet destekli veri tabanında bu kayıtları listelemesi gerekmektedir. Bu tür kayıtlar, ruhsatsız veya kayıtsız silah kullanımını azaltmak ve silah sahiplerini daha sorumlu tutmak için tutulmaktadır (Sample Forms, t.y.).

Ayrıca Amerika'daki lisanslı silah satıcılarının da ateşli silah alım satım işlemleri esnasında kayıt formu tutması gerekmektedir. Bu formdaki amaç ise potansiyel alıcının bilgilerini kaydetmek ve yasal olarak silah sahibi olmasına engel bir durum olup olmadığını doğrulamak için kullanılır. Bu form ile alıcının Ulusal Anında Sabıka Kontrol Siteminde (NCIS) sabıka kaydı kontrolü gerçekleştirir ve silah edinimine engel teşkil edecek bir durum olup olmadığı kontrol edilir. Bunun yanında eyalet talebi ya da kullanım amaç ve yerine, satış ve benzeri durumlarda da kayıt altına almak üzere farklı formların doldurulması da talep edilebilir.

Silah kayıtlarının tutulmasının bir diğer nedeni de Uluslararası Silah Ticaret Anlaşması, bunu zorunlu kılmaya da silah ticaretinin izlenebilirliği, denetlenebilirliği ve şeffaflık açısından bu kayıtların önemli görülmesidir. Birleşmiş Milletler Uluslararası Silah Ticareti Anlaşmasının kuruluş amacı silah kaçakçılığını önleyerek silah ile bilinçsizce yapılan insan hakları ihlallerini önlemektir. Bu amaç ile konu silahların ediniminin ve kullanımının uluslararası hukuka göre gerçekleşmesi gerekmektedir. Türkiye de bu anlaşmanın taraf ülkelerinden biridir ve taraf ülkelerin her birinden konvansiyonel silahların model, tip, kalite, değerini bunun yanında ihracat, ithalat ve transit işlemi gerçekleştiren tüm devletlerin kayıtlarını tutması beklenir. Bu kayıtların sistemde on yıl saklanması gerekmektedir (Gözlügöl, 2013, s. 325).

Ayrıca silah işlemleri ile ilgili kayıtların belirtilen süreyle ve belirtilen şekilde lisanslı işyerlerinde de muhafaza edilmesi gerekmektedir. ABD'nin silah ve mühimmat konusunda yetkilendirilmiş kurumu ATF görevlileri herhangi bir lisanslı ithalatçı, lisanslı üretici, lisanslı satıcı veya lisanslı koleksiyoncunun iş yerine giderek kanun maddesi 923(g) gereğince denetim yapma, tutulan kayıtları veya belgeleri inceleme hakkında sahiptir. Lisanslı ithalatçı, üretici, satıcı koleksiyoncu düzenlemelere uygun olarak silahların üretimi, alımı ve satımı, ithalatı gibi kayıtlarını 922(m) kanun maddesi gereğince tutmalıdır. Kayıtların düzgün bir şekilde tutulmaması alım-satımı yasadışı haline getirmektedir (ATF, 2024)

Sonuç olarak gümrüklerde seri numaralarının ve silah kayıtlarının tutulması uluslararası güvenlik ve şeffaflık açısından çok önemlidir. Silah seri numarası ve silaha ait kayıtlar sadece gümrüklerde değil birden fazla yerde kayıt altına alınmaktadır. Bu sayede silah kaçakçılığı önemli ölçüde azaltılır ve uluslararası güvenlik sağlanmış olur.

Tablo 17: 2015 ile 2024 Yılları Arasında Silah ve Mühimmat Kaçakçılık Rakamları

T.C. TİCARET BAKANLIĞI										
TİCARİ EŞYA VE UYUŞTURUCU YAKALAMALARI										
Eşya Grupları	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024 (Ocak-Kasım)
Ticari Eşya Toplamı	2.481.024.928	2.396.876.233	1.644.035.929	1.713.708.859	1.815.775.895	2.653.642.840	2.943.449.624	4.420.878.394	17.599.329.211	20.937.986.711
Araç	88.584.836	177.113.552	503.147.910	298.861.741	329.709.660	281.772.240	574.506.134	1.285.374.494	3.168.814.969	5.713.818.048
Elektrik-Elektronik	255.752.635	62.017.076	65.938.720	134.316.998	93.970.200	85.680.606	313.001.866	366.224.120	3.202.098.121	1.958.308.724
Akaryakıt	824.791.954	281.048.074	182.050.130	178.965.537	405.876.976	11.725.148	102.800.240	78.150.429	28.040.011	94.075.472
Uyuşturucu	206.774.451	236.110.652	892.512.877	1.320.771.681	1.062.167.205	1.749.939.216	4.806.494.481	6.628.330.215	5.474.461.285	29.416.772.192
Gıda	30.211.424	207.508.230	169.862.398	148.168.843	81.323.372	233.450.869	251.240.605	147.372.001	194.352.845	1.409.428.626
Tekstil	160.079.612	686.774.951	85.402.567	149.060.588	178.506.269	369.355.361	137.698.574	1.129.274.637	657.353.361	812.765.516
Çeşitli Eşya	244.656.092	454.692.414	340.262.476	317.184.362	416.377.590	769.854.553	995.981.413	1.311.507.354	7.344.186.807	5.313.954.990
Değerli Maden	16.554.826	38.499.540	17.662.626	37.932.587	42.757.814	94.747.929	156.154.872	156.092.599	909.203.294	3.138.555.534
Tütün Alkol	102.470.171	113.055.453	141.601.271	168.135.159	289.164.541	478.205.221	143.906.270	261.615.368	1.021.570.254	877.616.564
Sahte Evrak	5.847.511	162.018	844.897	20.375	26.508	1.307	43.549	10	803	-
Tıbbi	50.662.118	43.663.534	69.503.750	55.571.303	110.143.832	64.741.260	61.428.230	92.197.227	153.006.801	264.567.485
Makine Aks. ve Yed. Parça	585.948.984	306.742.283	38.030.109	162.100.371	70.467.742	69.275.275.122	136.108.831	130.863.152	618.630.848	768.330.798
Zirai	2.859.586	3.222.304	7.453.112	10.717.788	31.571.805	40.614.658	4.748.844	22.778.137	19.664.614	49.977.645
Silah ve Mühimmat	8.675.441	1.020.844	288.280	3.365.897	897.054	59.414.341	11.442.897	47.441.681	12.441.903	96.870.830
Döviz	781.132	15.633.661	16.775.571	46.794.210	49.061.668	82.313.290	41.973.444	94.753.392	245.214.319	326.757.173
Kimyevi Madde	6.837.565	5.650.860	3.098.956	2.472.435	3.820.666	12.306.815	11.946.018	204.748.845	23.402.828	107.535.929
Tarihi Eser	96.311.041	71.440	13.156	38.664	90.201	183.000	467.837	4.011.872	1.347.433	5.293.375
Rejim İhlali	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	2.687.799.379	2.632.986.885	2.536.548.806	3.034.480.540	3.165.943.101	4.403.582.056	7.749.944.105	11.960.735.534	23.073.790.496	50.354.758.902
Değer: TL										

Kaynak: Ticaret Bakanlığı <https://ticaret.gov.tr/data/5d76399213b8768ba06eaf49/Ticari%20Esya%20-%20Uyusturucu%20Yillik%20Yakalamalar.pdf> , Erişim Tarihi: 6 Aralık 2024.

Ticaret bakanlığı verilerine göre kaçak silah mühimmatın son 10 yıllık dağılım grafiğı yukarıdaki şekildedir. Burada son 10 yılın en yüksek kaçakçılık verisinin 2024 yılına ait olduğı gözlemlenmektedir. Bu oran doğrultusunda gümrükteki silah kayıt ve belge incelemelerinin ve denetimlerinin ne kadar önemli olduğı yadsınamaz bir gerçektir.

3.2.2. Fiziksel Kontroller

Gümrük işlemleri gerçekleştirilirken ürünlerin detaylarının yer aldığı gümrük beyannamesi gümrük idaresine iletilir. Verilen bu beyan sonrası gümrük idaresi bu beyanname doğruluğunu kontrol ederken gerek görüldüğü takdirde ürünleri muayene etmek isteyebilir. Gümrük idarelerince kullanılan risk analizi sonucu ve gümrük tarife istatistik pozisyonuna göre ürünlerin farklı hatlar üzerinden işlemleri devam etmektedir. Bu hatlar kırmızı, sarı, mavi ve yeşil hatlar olarak kendi içinde bölümlere ayrılır. Ticareti kolaylaştırmak için ayrılan bu hatlar uluslararası düzeyde standartlaştırılmıştır(Boğaziçi Grup, t.y.).

Yeşil hatta gümrük beyanına konu olan ürün fiziksel muayene ve belge kontrolüne tabi tutulmaz. Sarı hat kontrolü ise yalnızca ürünün evrakları ve gümrük beyannamesi tutarlılığı kontrol edilip herhangi bir fiziksel muayeneye ihtiyaç duyulmamaktadır. Mavi hat ise yetkilendirilmiş yükümlü sertifikasına sahip yahut Ticaret Bakanlığı tarafından güvenli görülen ve onaylanmış firmalara sunulan bir hattır. Mavi hattın işlem gören eşya fiziksel ve evrak kontrolüne tabi tutulmaz. Mavi hat zaman, maliyet ve işlemler açısından kolaylık sağlar. Kırmızı hat ise riskli gruptaki ürünler için kullanılan hattıdır. Bu hatta gümrüğe konu ürünün gümrük beyanı, evrak kontrolleri ve fiziksel muayenesi yapılır (T.C. Ticaret Bakanlığı, t.y.).

Türkiye’de de yukarıda verilen bilgiler doğrultusunda gümrüğe gelen her eşya için bir risk analizi gerçekleştirilip daha sonra bu analiz kapsamında bilgisayar sistemi üzerinden konu eşyanın hangi hattın işlem göreceğine ve memur bilgisine sistem tarafından otomatik karar verilmektedir (Coşkun Özer, 2020, s. 342).

93 fasıl grubundaki malzemeler riskli ürün grubu olarak nitelendirildikleri için genellikle kırmızı hattan işlem görmektedir. Burada detaylı evrak incelemeleri ve fiziksel ürün muayeneleri yapılmaktadır. Fiziki denetimde gümrük memurları ürünleri görür ve incelemeler yapar. Kırmızı hatta gerçekleşen bu incelemeler kısmi, tam veya haricen muayene şeklinde gerçekleştirilip, eşyanın cinsine göre muayene türüne gümrük memuru tarafından karar verilir (Ercan Gümrük Müşavirliği, t.y.)

93 faslında gerçekleştirilen fiziki kontrollerden bir diğeri de seri numarası kontrolüdür. Seri numarası ile ürün modeli ve üretici bilgisi gibi çeşitli bilgilere ulaşmak mümkündür. Kontrolü gerçekleştiren gümrük memuru evraklarda belirtilen seri numarasının ürün üzerinde yer alan fiziki numaralar ile uyuşup uyuşmadığını kontrol etmek isteyebilir. Bunun yanında silahın kalibresi, namlu uzunluğu gibi diğer teknik detayların da düzenlenen evraklar ile uygunluğu denetlenir. Ürün içeriği ve evrak uygunluğu kontrol edilirken eksik, fazla veya yasaklı parça olup olmadığı da kontrol edilmektedir. X-ray taramaları da bu detaylı kontrollerin bir parçasını oluşturmaktadır.

3.3. Gümrük Denetim Mekanizmasının İşleyişi

Yukarıdaki bölümlerde yer verildiği üzere 93 fasıl grubu için kapsamlı denetimler gerçekleştirilmektedir. Gümrük beyannamesinin kontrolüne ek olarak ürünlerin ilgili izinlerinin incelenmesi, uluslararası anlaşmalara uygunluğu, fiziksel denetimlerinin yapılması ve beraberinde taşınabilecek yasaklı ürünlerin takibi gibi çeşitli kontroller de gerçekleştirilmektedir. Tüm bu denetimler gerçekleştirilirken eksikliklerden kaynaklı ya da detaylı incelemelere bağlı olarak çeşitli aksaklıklar meydana gelebilmektedir. Bu aksaklıkların nedenlerini belirli başlıklar altında toplamak mümkündür.

3.3.1. Denetim Mekanizması Aksaklıkları

93 faslında yer alan silah ve mühimmat gibi hassas ürünlere detaylı inceleme yapılırken bazı aksaklıkların meydana geldiği yadsınamaz bir gerçektir. Bu aksaklıklar uluslararası güvenlik sorunları, yasal düzene aykırılık, ihracat ve ithalat işlemlerinin sekteye uğraması ve bu doğrultuda tarafların maddi manevi kayıpları ve kaçakçılık sorunları gibi sonuçlar doğurmaktadır. Temel sorunlar aşağıda ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

3.3.1.1. Personel Yetersizliği ve Eğitim Eksikliği

Her yıl artış gösteren silah dış ticaret hacmine paralel olarak kaçakçılık girişimleri de artmaktadır. Bu sebeple denetimlerde tecrübeli ya da bu alanda eğitim almış personellerin kontrolleri gerçekleştirmiş olması kaçakçılığın artış hızını düşürecektir.

Ayrıca sektörel anlamda tecrübesi olmayan ve kalifiye personel eksikliği sebebi ile gümrüklerdeki işlemler uzun sürebilmektedir. Riskli ürün grubu kapsamında değerlendirilen bu malzemelerle ilgili olarak sorumlu personelin deneyimli olması ve olası problem karşısında çözüm odaklı yaklaşması gerekmektedir. Gümrüklerde silah sektörü alanında çalışan deneyimli personellerinin sayıca yetersizliği veya bu alanda eğitiminin yeterli olmaması gümrük denetimlerinde aksaklığa sebep olan temel sorunlardan biridir.

3.3.1.2. Risk Değerlendirmesi Noksanlıkları

Artan küresel dünya ticaretinde tüm gönderilere kontrol gerçekleştirilmesinin mümkün olmaması risk değerlendirmesinin önemini ortaya çıkarmaktadır. Ürünlerin türüne göre risk değerlendirmesi yapılır ve gerekli görülen ürünlere fiziki incelemeler gerçekleştirilir. Ancak risk değerlendirmesindeki sapma durumları yüksek risk barındıran ürünlerin denetime girmeden işlemlerinin tamamlanmasına bu da riskli bir durum var ise bunun gözden kaçmasına sebep olmaktadır.

Ayrıca yurtdışına gönderilen iki ayrı sevkiyatın gönderi içeriği ve mal tutarı aynı olsa bile bir gönderi riskli değerlendirilirken diğer ürün grubunun riskli değerlendirilmemesi süreç üzerinde belirsizlik yaratmaya ve denetimlerin farklılık göstermesine sebep olmaktadır.

3.3.1.3.Yolsuzluk ve İlegal İşbirlikleri

Bazı gümrük yetkilileri ile ihracatçı veya ithalatçı arasında gerçekleşen yasadışı ve etik olmayan işbirliği durumları kaçakçılığın ivme kazanmasına ve denetimde problemler yaşanmasına sebep olabilmektedir.

Bu tür yolsuzlukların temel sebebi vergilerinden ve diğer yasal düzenlemelerden kaçma isteği ve yasadışı ürünlerin ülkeye girişinin sağlanmak istenmesidir.

3.3.1.4.Organize Suç Örgütleri

Suç örgütleri çok çeşitli kanallara sahip oldukları için geliştirdikleri kaçakçılık yöntemleri ile gümrük kontrollerini kolaylıkla aşabilmekte ve silah tedarik süreçlerini kendi menfaatleri doğrultusunda ilerletebilmektedir.

3.3.1.5.Mevzuatsal Eksiklikler ve Yasal Boşluklar

Silah ticaretine ilişkin düzenleyici mevzuat ve kanunların genel maddelerden oluşması, alt madde ve detaylara yer verilmemiş olması bu alanda eksiklikleri ön plana çıkarmaktadır. Olumsuz bir deneyim durumunda yazılı herhangi bir yönlendirmenin bulunmaması tarafların belirsizlik yaşamasına sebep olmaktadır. Mevzuattaki boşluklar gümrük personellerinin, devlette görev yapan memurların, ithalatçı ve ihracatçı firmaların inisiyatifine kalmaktadır. Bununla birlikte mevzuat ve yönetmeliğin detaylı olmaması, düzenli aralıklar ile güncellenmemesi ve

teknolojik gelişmeler doğrultusunda güncelleme ayak uyduramaması da denetim mekanizmasının zayıflıklarından biridir.

3.3.1.6.Hantal ve Ağır İşleyen Bürokrasi

Gelişen dünya ticaretinde, silah ithalat ve ihracat işlem hacminin pozitif artışta olduğu bilinen bir gerçektir. Bu alanda küresel olarak artan dış ticaret hacminin evrensel ölçekte hızlı, kolay ve basit bir denetim modeli ile gerçekleşmesi gerekmektedir. Günümüz itibari ile her ülkenin kendi kanun ve yönetmelikleri gereğince denetimler yapılmaktadır. Birçok ülkedeki hantal, bürokratik ve ağır işleyen sistemlerin varlığı gerek ülkeleri gerekse de firmaları geride bıraktığını söylemek mümkündür. Birçok ürün grubunda standart olarak gerçekleştirilen gümrük denetimleri, izin ve lisans işlemleri, sevkiyat hususu savunma sanayii ürün grupları için bir standardize gösterememektedir. Örneğin gümrükte detaylı kontrol ve hassas denetimler yapılmasına rağmen evraklarda uyumsuzluk veya denetimlerde olumsuzluklar ile karşılaşabilmektedir. Bu olumsuzluklar karşısında herhangi bir esneklik gösterilmeksizin ürünlerin gümrüklerde bekletilmesi, gümrük muayene işlemlerinin beklenenden uzun sürmesi olağan ve planlanan sürece olumsuz olarak yansımaktadır.

Ağır işleyen bürokrasi konusunda ise, AR-GE aşamasında olan ulusal bir firmanın proje geliştirme kapsamında yurtdışından tedarik etmek istediği ürünler için izin işlemlerinin oldukça karmaşık ve belirsiz olması, istenen ürün adetlerinde ithalat iznini hızlıca alamaması, yetkili kurumların personellerine kolaylıkla erişim sağlayamaması ve konu ile ilgili mevzuattaki noksanlıklar sebebiyle izin süreçlerinin beklenenden uzun sürmesi bu hantallaşmış sistemin bir parçasını oluşturmaktadır. Bu aksaklık ve noksanlar kısa vadede firmaları uzun vadede ise ülkelerin ticaretini, gelişimini ve ekonomisini olumsuz etkilemektedir. Buradaki eksiklikler veya ağır prosedür kelebek etkisi şeklinde birçok olumsuzluğa da sebep olmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TÜRKİYE VE ABD’NİN SAVUNMA SANAYİİ TİCARETİNDE YAŞANAN AKSAKLIKLARI İNCELEMeye YÖNELİK BİR ANKET ÇALIŞMASI

4.1. Yöntem

Bu anket çalışması, Türkiye’deki yerel silah firmalarında dış ticaret pozisyonunda çalışan sorumluların genel silah ithalat ve ihracat sürecine ilişkin düşünceleri, gözlemleri ve deneyimlerinin incelenmek amacıyla oluşturulmuştur.

Silah ve aksamalarının dış ticareti süreçlerinde karşılaşılan idari, yasal, kurumsal ve personel kaynaklı aksaklıkların ihracat ve ithalat süreci üzerindeki etkilerini analiz etmek için anket soruları hazırlanmıştır. Hazırlanan sorular ABD ile silah ticareti gerçekleştiren 17 Türk menşeli firmanın 28 dış ticaret sorumlusuna uygulanmıştır. Katılımcıların Türkiye-ABD dış ticaretindeki deneyim ve gözlemleri araştırılmıştır. Anket internet ortamında katılımcılara iletilerek veriler toplanmıştır. Likert ölçeği kullanılan anket, toplam 20 sorudan oluşmaktadır.

Genel olarak ateşli silahların ithalat ve ihracatı standart ürün gruplarından daha hassas ve detaylı olduğu için bu konu üzerine yoğunlaşmıştır. Katılımcılara, silah ticaretindeki gümrük denetimi sorularının yanı sıra ithalat ve ihracat izin süreçleri, ürünlerin yurtdışına sevkiyatı ve dış ticaret eğitimleri hakkında da genel kapsamda sorular yönlendirilmiştir.

Oluşturulan ankette yer alan 5, 6, 7, 8, 9, 18 ve 19. ifadeler bu süreçte yaşanan olumsuz deneyimleri baz alarak oluşturulmuştur. Söz konusu maddeler, savunma sanayii ticaretinde yaşanan aksaklıkları içermektedir.

3,10 numaralı maddeler ise öneri niteliğinde olup, bu süreçte düzenlenmesi beklenen eğitime yönelik ifadelerden oluşmaktadır. 1, 2, 4, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17. sorularda yöneltilen ifadeler ise bu süreçte yaşanan memnuniyete yönelik sorulardan oluşmaktadır. Çalışma, Türkiye-ABD Savunma Sanayii Ticaretinde Yaşanan Aksaklıkları konu edindiği için 3.

grupta yer alan (1, 2, 4, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17), buradaki sürecin işlerliğine yönelik oluşturulmuş maddeler SPSS programında ters kodlanmıştır.

Ardından bu verilerin normallik analizi ve güvenilirlik analizi yapılmıştır. Son olarak da ankete ilişkin ifadelerin toplam puanı alınarak, katılımcıların bu ifadelere ne düzeyde katıldığı hesaplanmıştır. Ek olarak eğilimin yoğun olduğu bazı sorular seçilip katılımcıların ifadeleri incelenmiştir.

4.2. Bulgular

Araştırmada yer verilen temel sorunlar için anket aracılığıyla veriler toplanıp analiz edilmiştir. Katılımcılardan elde edilen veriler doğrultusunda uygulanan test ve analizler sonucunda aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

4.2.1. Normallik Testi

Tablo 18: Normallik Analizinin Sonuçları

İfade	Çarpıklık	Basıklık
1.	0.356	-0.554
2.	0.356	-0.554
3.	-1.712	1.631
4.	0.523	1.576
5.	-0.71	-0.543
6.	-0.678	-0.544
7.	-1.156	0.368

8.	-0.216	-0.587
9.	-0.987	-0.799
10.	-1.312	0.467
11.	-0.477	-0.42
12.	-0.1	-0.341
13.	-0.664	-0.116
14.	-0.56	-0.136
15.	-0.413	-0.433
16.	-0.475	-0.368
17.	-0.561	0.348
18.	-1.997	3.996
19.	-0.656	-0.314

Tabloda katılımcıların, Türkiye – ABD Savunma Sanayii Ticaretinde Yaşanan Aksaklıklar anketindeki normal dağılım değerleri incelenmiştir. Çarpıklık ve Basıklık (Skewness-Kurtosis) değerlerine göre elde edilen bulguların -2 ile +2 arasında yer alması normal dağılıma işaret etmektedir (Şad ve ark., 2013). Bu durumda 18. ifadenin bu aralık dışında kaldığı görülmektedir. Geriye kalan tüm ifadeler (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19) ilişkin veriler ise -2 ile +2 aralığında kaldığından bu ifadelerle dair verilerin normal dağıldığı anlaşılmaktadır.

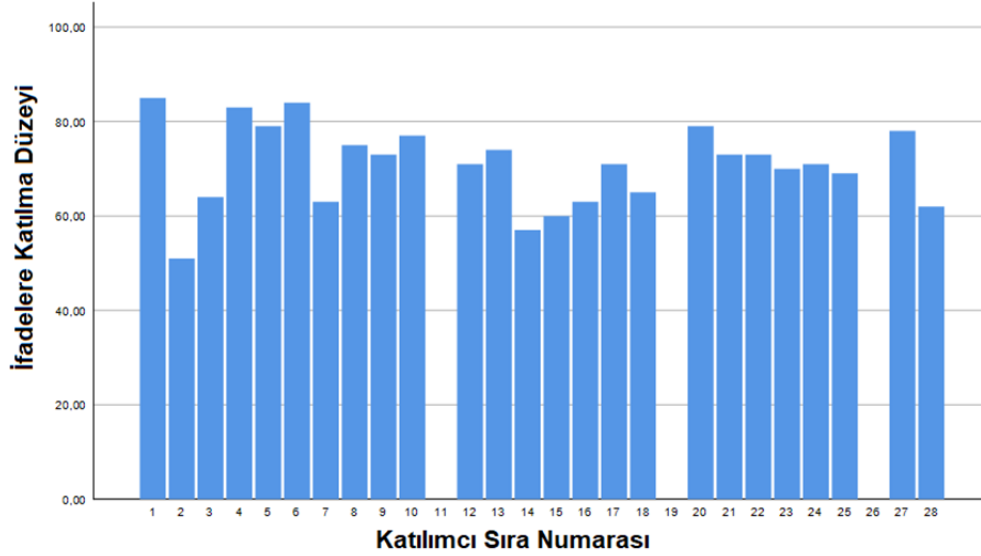
4.2.2. Güvenilirlik Analizi

Tablo 19: Güvenilirlik Analizi Sonucu

Cronbach's Alpha	Kat Sayısı	n
.755		19

Anketin güvenilirliğini ölçmek üzere yapılan güvenilirlik analizi sonucuna göre $\alpha = .755$ saptanmıştır. Bu durumda anketin oldukça güvenilir olduğu söylenebilir.

Grafik 3: Katılımcılarının İfadelere Katılma Düzeyi

Katılımcıların toplam puanları alınmış ve her bir katılımcının, anket ifadelerine toplamda ne düzeyde katılmakta olduğu saptanmıştır. 11, 19, ve 26 numaralı ifadeler eksik katılım (missing value) içerdiğinden, bu katılımcılar özelinde söz konusu veriler elde edilememiş ve o sütunlar boş bırakılmıştır.

Bu katılımcılar için toplam puanları Excel üzerinden hesaplanmış ve sırasıyla 68, 58 ve 53 olarak elde edilmiştir. Yine excel üzerinden ortalamaları hesaplanmış ve sırasıyla 3.78, 3.44 ve 2.94 olarak bulgulanmıştır. Eksik kalan verilere ortalamaları eklendiğinde 71.78, 64.88 ve 55.94 değerleri elde edilmiştir.

Tablo 20: Katılımcıların İfadelere Katılma Düzeyi

Katılımcı Sırası	İfadelere Katılma Düzeyi
1.	85.00
2.	51.00
3.	64.00
4.	83.00
5.	79.00
6.	84.00
7.	63.00
8.	75.00
9.	73.00
10.	77.00
11.	71.78
12.	71.00
13.	74.00

14.	57.00
15.	60.00
16.	63.00
17.	71.00
18.	65.00
19.	64.88
20.	79.00
21.	73.00
22.	73.00
23.	70.00
24.	71.00
25.	69.00
26.	55.94
27.	78.00
28.	62.00

Tabloya bakıldığında katılımcıların 51.00 ile 85.00 arasında ankette yer alan ifadelere katıldığı görülmektedir. Bunun yanında katılım puanları ortalaması alınmış ve $\bar{x} = 70.80$ sonucu elde edilmiştir. Bu da katılımcıların 70.80 düzeyinde anket sorularında yer alan ifadelere katıldıklarını göstermektedir.

Tablo 21: Katılımcı Yanıtları Toplam Puanına Göre Betimleyici Değerler

	$\bar{x}$	SS	Min.	Max.
Katılımcı Yanıtları	70.80	8.60	51.00	85.00
Toplam Puanı				

Katılımcılardan elde edilen veriler doğrultusunda, gümrük süreçlerinin uzun ve detaylı olması, ithalat ve ihracat izin süreçlerinde yaşanan gecikmeler, mevzuatın yeterince detaylı olmaması, personel kaynaklı aksaklıklar ve bu alandaki eğitim eksikliklerini Türkiye'nin ithalat ve ihracat süreçlerini olumsuz etkileyen faktörler olarak değerlendirmiştir. Bu durumda çalışmanın hipotezi doğrulanmıştır ve savunma sanayii dış ticaretinde yaşanan çok boyutlu yapısal sorunların süreç üzerinde olumsuz bir etkisi olduğu söylenebilir.

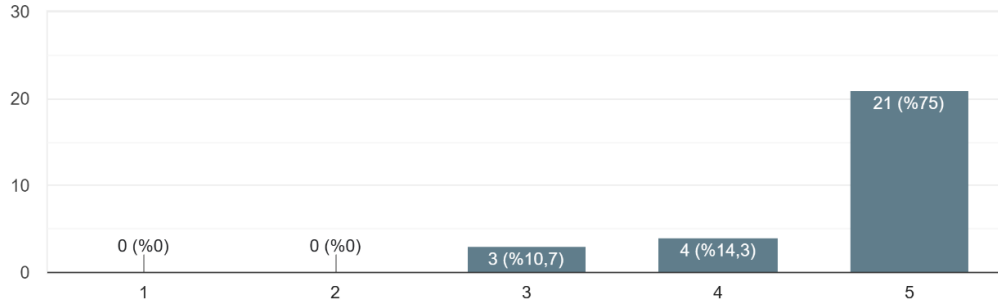
4.3. Ankette Yer Alan Bazı Soruların Detaylı İncelenmesi

Katılımcıların anket sorularına verdiği cevaplardan sütun grafikleri oluşturulmuştur. Bu bölümde 3, 4, 7, 10, 11, 17, 18. sorulara verilen cevapların eğilimleri incelenmiştir.

Soru 3:

Gümrük çalışanlarının bu alanda düzenli eğitim alması gerektiğini düşünüyorum.

28 yanıt

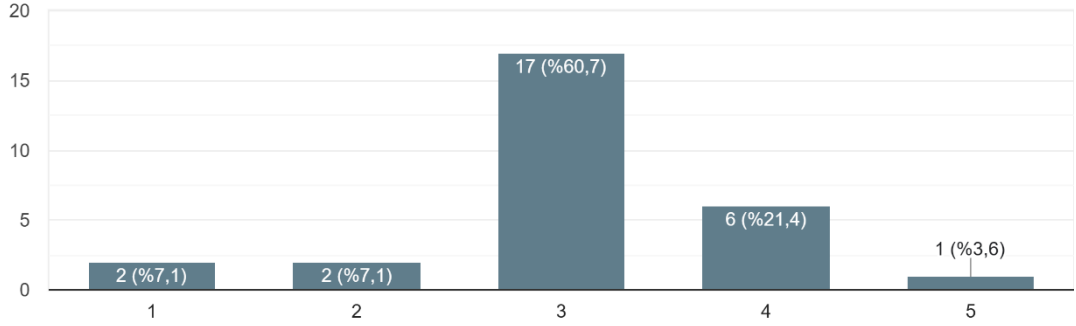
(Sorunun önceki sorular ile bağlantısı olduğu için 'ithal ve ihrac edilen savunma sanayi ürünlerinin gümrük işlemleri hakkında eğitim' kastedilmiştir.)

Gümrük işlemleri uluslararası ticarete konu olan tüm ürünler için genel çerçevede aynı olarak yapılsa da sektörel olarak farklı olan ürünlerin gümrük işlemleri farklılık gösterebilir. Ürün türü, özellikleri ve taşıdıkları risklere bağlı olarak lisans ve izinlere tabi olabilir. Farklı denetimler gerektirebilir. Mal cinsi sebebi ile sertifika ve standartlar zorunlu tutulabilir. 93 fasılındaki silah ve mühimmatlar bulunduğu sınıf sebebiyle, ihracatçı ve ithalatçı ülkedeki mevzuatlar gereğince sıkı gümrük denetimlerine tabi tutulmaktadır. Bu alanda bilgili ve deneyimli gümrük müşavirleri ile iş birliği yapılması ve denetim yapan gümrük memurlarının yetkin olması işlemlerin akışını kolaylaştırmakta ve süreci standardize etmektedir. Çünkü deneyimli gümrük müşavirlerinin proaktif yaklaşımı gümrükteki olası problemlerin önüne geçmektedir. Ancak bu alanda deneyimi olmayan gümrükçüler ile çalışmak ürünlerin gümrük işlemlerinin uzamasına, ürünlerin uzun süre gümrükte kalmasına, paralelinde fahiş gümrük bedellerinin oluşmasına sebep olmaktadır. Katılımcıların %89.3'ü anket sonucunda yaşadığı olumsuz deneyimler sebebi ile gümrük çalışanlarının özellikle bu alanda eğitim alması gerektiğinde hemfikirdir.

Soru 4:

Ürünlerimin gümrükteki risk değerlendirme sürecinin doğru şekilde ve standart olarak yapıldığını düşünüyorum.

28 yanıt

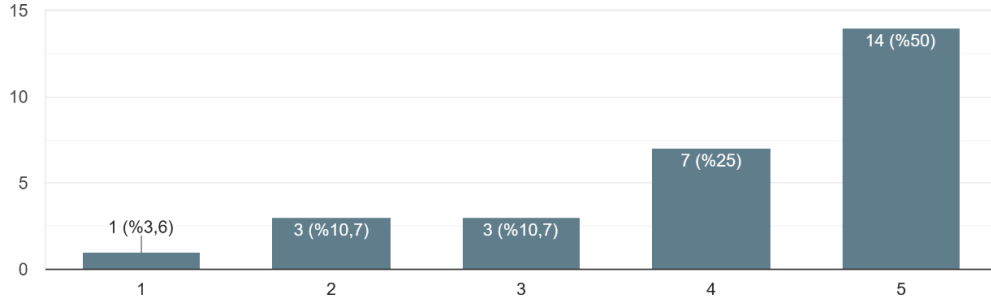

Gümrük idareleri her ürünün GTIP numarası, ürün türü, yasal düzenlemeler gibi değişkenlerini göz önünde bulundurarak ile ithalat ve ihracat işlemlerini nasıl gerçekleştireceğini kategorize eder. Riskli görülen işlemler detaylı incelemelere tabi tutulur. Düşük riskli görülen ürünlerin işlemleri ise hızlıca tamamlanır. Silah ve bu sınıftaki diğer ürünler doğası gereği tehlikeli ürün grubunda değerlendirildiği için kırmızı hattan işlem görmektedir. Ancak aylık olarak gönderilen standart gönderilerde bir gönderi kırmızı hattan işlem görürken diğer bir gönderi ise kırmızı hattan işlem görmemektedir. Bu da ankette görüldüğü üzere ihracatçı firmaların gümrükte gerçekleştirilen risk değerlendirme sürecinin doğru veya standart bir şekilde yapıldığına dair şüphe oluşturmaktadır.

Soru 7:

Gümrükteki muayene süreçlerinin uzun ve detaylı olması diğer süreçleri olumsuz etkiliyor.

28 yanıt

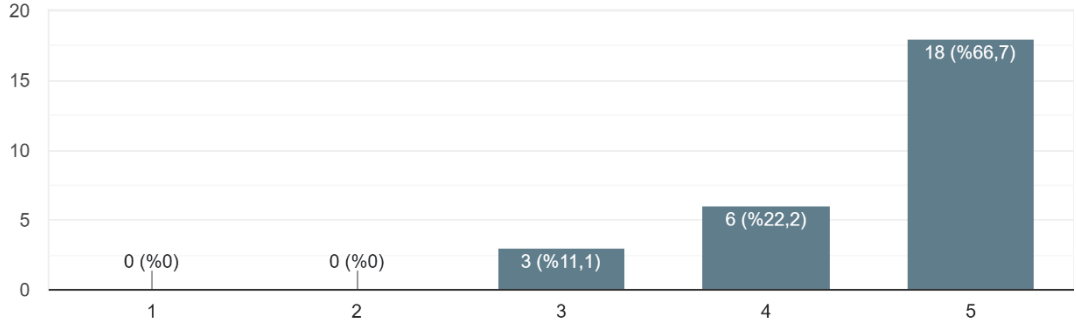

Genel olarak kırmızı hattan işlem gören bu ürün grubu için evrak incelemeleri, izin kontrolleri, fiziksel muayene ve gerek görüldüğünde daha detaylı incelemelere başvurulduğu için gümrük işlemleri genellikle bir günden daha uzun sürmektedir. Belgede eksiklik durumunda veya sehven yapılan hatalı bir beyan olduğunda esneklik tanınmaksızın süreç daha da uzadığı için katılımcıların %50 den fazlası gümrük muayene ve diğer işlemlerin uzamasının diğer süreçlere olumsuz yansıdığı görüşüne katılmaktadır.

Soru 10:

Yetkili kurumlar tarafından savunma sanayi ticareti ile ilgili bilgilendirme eğitimleri düzenlenmesi gerektiğini düşünüyorum.

27 yanıt

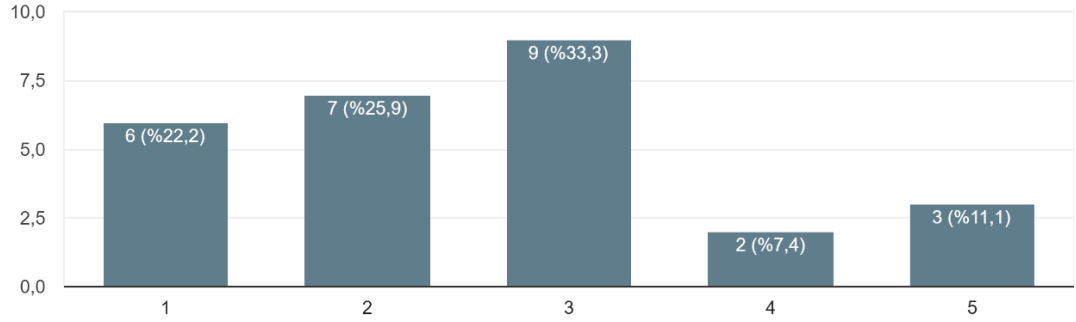

İthalat ve ihracata konu olan her ürünün dış ticareti için ülkelerde mevzuatlar yer almaktadır. Silah ve mühimmat işlemleri için de kanun ve yönetmelikler mevcuttur. Katılımcıların %88,9'luk kesimi savunma sanayii dış ticaretinde bilgi konusunda noksanlık hissettiği için yetkili kurumların, firmalara veya bu alanda görevli dış ticaret çalışanlarına eğitim verilmesi görüşüne katılmaktadır.

Soru 11:

İthalat ve ihracat işlemi esnasında bir sorun olduğu zaman mevzuatta gerekli yönlendirmelere kolaylıkla erişebiliyorum.

27 yanıt

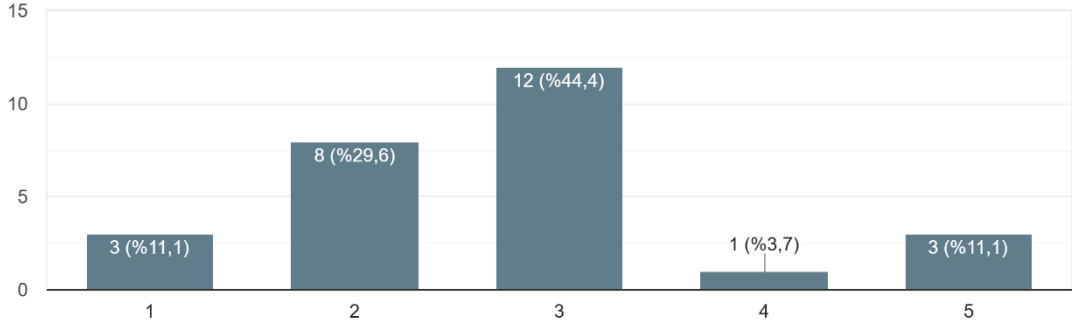

Türkiye’de ilgili ürün grubu için mevzuat genel maddelerden oluşup detaylar yer almadığı için ve olumsuz durumlar üzerinde yeterli yönlendirmelere yer verilmemesi sebebiyle firmalardaki işlemleri yürüten sorumlular sürecin devamında bilgi eksikliği yaşamaktadır. Yetkili kurumun sitesinde bu bilgilere erişimin zorluğu görüşüne anketin yaklaşık yarısı katılmaktadır.

Soru 17:

AR-GE çalışması yapmak için ABD'den Türkiye'ye ithal edeceğim numune ürünlerin izinlerini kolaylıkla alabiliyorum.

27 yanıt

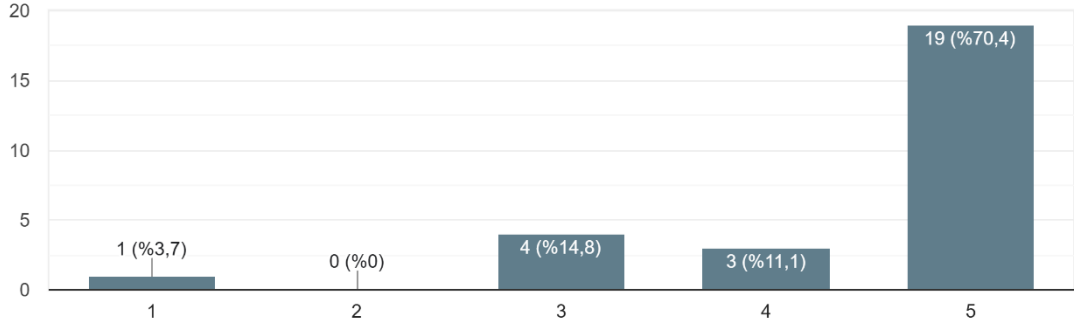

Yurtdışına ihracat yapan Türk menşeli savunma sanayii firmaları, ana ithalatçı konumunda olan ABD'den AR-GE çalışmaları gerçekleştirebilmek için ürünler, parçalar veya mühimmat ithalatları gerçekleştirerek gelişim sağlamak istemektedir. Ancak bu ürünler incelenmek maksadı ile ithal edilme durumu belirtilmesine rağmen izin süreçleri uzun olmaktadır. Bu durum firmaların iş takvimlerinde ve projelerinde geri kalmasına sebep olmaktadır. Dolaylı yoldan ticari faaliyetleri de negatif etkilemektedir.

Soru 18:

Express kargo şirketlerinin (FedEx/DHL) Türkiye’de numune silah parçalarını taşımıyor olması işlerimizi yavaşlatıyor.

27 yanıt

AR-GE veya satın alma işlemlerinde numune gönderimi büyük önem taşımaktadır. Gönderici, alıcıya ticarete konu olan numuneden deneme veya inceleme amaçlı göndermek isteyebilir. Yurt dışındaki ülkelerde bu grupta yer alan ürünlerin lokal kargo firmaları ile taşınması mümkün olsa da Türkiye’de silah sınıfında olan ürünler yurtiçinde kargolar tarafından taşınmamaktadır. Paralel olarak bu numuneler yurtdışına gönderilmek istendiğinde ise gümrüğe takılmaktadır. Express ve lokal kargo şirketlerinin bu parçaları taşıma hususunda katı bir tutum izlemesi gönderilecek numune adetleri çok olmasa dahi izin başvurusunda bulunma zorunluluğu bu alandaki işlerin hantallaşmasına sebebiyet vermektedir.

4.4. Denetim Mekanizması Aksaklıklarının Giderilmesi İçin Öneriler

Denetimdeki aksaklıkların giderilmesi için çeşitli çözümler bulunup uygulamaya koyulabilir. Bu uygulamalar ve iyileştirmeler süreçleri daha verimli hale getirirken işlemlerin de kolaylaşmasına olanak sağlayacaktır. İlk olarak katılımcıların anketteki yanıtları değerlendirildiğinde gümrükteki yetkili personellerin bu alanda eğitim seviyelerinin artırılması gerekmektedir. Bu alanda görev alacak kişilerden silah, silah parçaları, mühimmat ya da bu grupta yer alan malzemelere hâkim olması ayrıca bu ürünlerin ithalat ve ihracatını gerçekleştiren müşavirlik firmalarında staj yapması beklenmelidir. Yetkili olacak kişilerin böyle hassas ürünlerin denetiminde uzmanlaşarak eğitimler alması gümrükteki yaşanacak olası problemlerde gümrük personelinin çözümsel yaklaşmasına ve sürecin olağan akışından daha fazla uzun süreye yayılmadan kolayca tamamlanmasına yardımcı olacaktır. Bir diğer husus ise gümrükte ürünlere yapılan risk analizi ve sınıflandırma konusunda geliştirmeler yapılmalıdır. Risk analizleri, bakanlık sistemi tarafından otomatik yapılıyor olsa da geçmiş dönemde sorunsuz ihracat yapan firmalar gruplandırılarak bu gruplandırma yapılan firmaların ihracat içeriğinin de benzer olması halinde detaylı kontrol gerekmez işlemleri tamamlanabilir. Bu durumda her ihracatta aynı detaylı inceleme gerekmeden potansiyel risk taşıyan ürünler önceliklendirilip daha detaylı incelenebilir diğer işlemler içinde önemli bir zaman tasarrufu elde edilmiş olur. Silah sınıfı için tüm denetimlerin uzun ve detaylı olması ihracat veya ithalat yapan firmaların diğer süreçlerini de olumsuz etkilemektedir. Bu konuyla ilgili de gümrük prosedürlerinin basitleştirilip standardize edilmesi gerekmektedir. Evrak işlemleri minimize edilebilir, sehven yapılan bir hatada ürünler günlerce gümrükte bekletilmek yerine uluslararası ve ülkenin güvenliği sarsmayacak ya da herhangi bir probleme sebebiyet vermeyecek basit hatalar için kabul veya şartlı onay kriterleri belirlenebilir. Bununla beraber gümrük prosedürleri için Amerika ve Türkiye arasında bir standart oluşturulup her iki ülkenin bu standarda uyumlu hale gelmesi için çalışmalar yapılabilir. Bu bir platform ya da ortak kullanım amaçlı karşılıklı erişilebilir bir sistem olabilir. İthalat ve ihracat işlemleri yapılırken firmaları temsilen yetkili firma personelleri tarafından evraklar hazırlanır ve süreç takibi yapılır. Bu durumda da bu pozisyonlarda çalışacak kişilere staj şartı getirilebilir. Buna ek olarak Millî Savunma Bakanlığı ya da doğrudan, yetkilendirdiği alt kurumları tarafından bu

ithalatçı ve ihracatçılara düzenli aralıklar ile gümrükleme süreçleri, lisanslar, silah grubunun taşınması ve sık karşılaşılan problemler ve diğer konulara dair zorunlu eğitimler düzenlenebilir. Bu eğitimlerde bu alanda çalışan kişilerin doğru bilgilenmesine katkı sağlayacak, nitelikli iş gücünü arttıracak ve denetim esnasında karşılaşılabilecek problemlerin önemli bir kısmını engelleyecek bir ön adım olabilir. Katılımcıların birçoğu iki ülke arasında dış ticareti hantallaştıran bir konu olarak mevzuattaki eksiklik konusunda ortak kanıda olduğu görülmektedir. Sıkı denetim ve kurallara tabi olan bu ürün grubu için birçok aşamada kabul kriterine uymayacak pozisyonlar oluşabilmektedir. Bu durumda firmaların ilk başvurduğu ana kaynak yayımlanmış mevzuat ve yönetmelikler olmaktadır. Ancak yönetmeliklerin genel maddelerden oluşması ve detaylandırma yer verilmemiş olması konunun çözümü ile ilgili belirsizliğe sebep olmaktadır. Bu noktada da mevzuatta yayımlanan maddelerin daha detaylı hale getirilmesi, ya da firmalar ile belirli periyotlarda görüşmeler yapılarak sık karşılaşılan tüm problemlerin toparlanıp filtrelenmesi ile mevzuata yeni eklemeler yapılabilir. Acil durumlar için bir canlı destek bölümü oluşturulabilir. Bu iyileştirmeler, belirsizlik durumlarında yardımcı olacak ve problemin o an ortadan kaldırıp işlem akışını pürüzsüz hale getirecektir. İzin başvuru hususlarında ise resmi sitede yeterli açıklama bulunmamaktadır. Aynı şekilde izin ve ret kriterlerine detaylı yer verilmesi gerekmektedir. Siteye başvuru yapılış ve takip sürecine dair detayların yer aldığı e-kataloglar eklenebilir. Diğer bir husus ise firmalar, yurt dışındaki alıcı ile dış ticarete başlamadan önce numune göndermek ya da karşı firmadan numune almak isteyebilir ancak bu hususta da Türkiye'deki kargo firmalarının silah parçalarını taşımayı kabul etmemesi ve bunun için izin başvuru zorunluluğunun olması firmalar için bir iş yükü ve zaman kaybı olarak nitelendirilmektedir. Katılımcıların %82'si bu durumun işlemlerini zorlaştırdığı kanaatindedir. Bu durumda ise belirli grup ve adetteki numune silah parçalarının Türkiye'de taşınabiliyor olması gerekmektedir. Ya da bu ürünün fonksiyonel olarak kullanımını engelleyecek bir standardın oluşturulup o işlem yapıldıktan sonra gönderimine onay verilmesi gerekmektedir. Örneğin namluya boydan kesik atılma işlemi yapılabilir. Bu şekilde parça gönderilmiş olacak ancak kullanılmak istendiğinde fonksiyonunu yerine getiremeyecektir. Başka bir örnek olarak silahın gövde kısmına fonksiyonunu gerçekleştirmesini engelleyecek şekilde standart bir kesim prosedürü belirlenebilir. Bu gibi durumlarda gönderim engelinin olmaması firmalara artı sağlayıp ihracat ve ithalata geçiş sürecini hızlandıracaktır.

4.5. Denetimleri Geliştirmenin Firmalar İstihdam ve Ekonomiye Katkıları

Silah ticaretinde gümrüklerde gerçekleştirilen denetimlerde yapılacak olan iyileştirmelerin firmalara oldukça fazla artışı olabilir. Bu geliştirmeler firmaların işlerini daha kolay bir hale getirirken ithalat ve ihracat işlemlerinin daha düzenli bir şekilde işlenmesini sağlayacaktır. Örneğin firmalara eğitimler verilmesi, mevzuattaki boşlukların doldurulması, gümrük denetimlerinin standardize edilmesi ve lisans alanındaki soru işaretlerinin giderilmesi ile firmalar yasal yükümlülüklerini yerine getirme konusunda daha dikkatli olacaktır. İzinler, belgeler veya eksik prosedürler sebebi ile yaşanacak sorunlar asgari seviyeye indirilmiş olacaktır. İyileştirilmiş gümrük denetimleri ile daha iyi planlama ve organizasyonun oluşması mümkün olacaktır. Bu geliştirilmiş denetimler ile işlemler daha hızlı tamamlanırken işlem süreleri de kısalmış olacaktır. Denetimlerin daha düzenli hale gelmesi ile belirsizlik ve gecikme durumlarını ortadan kalkacak ve tedarik zincirinde de beklenmedik bozulmalar yaşanmayacaktır. Böylelikle daha verimli ve hızlı bir ticaretten bahsetmek mümkün olacaktır. Geliştirilmiş ve hassas denetimler ayrıca kaçakçılığın önlenmesinde de kritik bir öneme sahiptir. Olası riskli ticarete denetimlerin hassas yapılması kaçakçılığı önlerken silah piyasası içinde daha sağlıklı rekabet koşullarının oluşmasına sebep olacaktır. Yasa dışı faaliyetler önlendiği için firmalar yasal ticaret ile daha hızlı ve daha fazla büyüme şansına sahip olacaktır. Bu durum uluslararası anlamda da daha sağlıklı bir imaj oluşturmaya neden olacaktır. Aynı zamanda da dış ülkeler için sektörde yer alan firmalar hakkında pozitif ve güven verici bir izlenim oluşturacaktır. Bu sayede firmalara marka değeri yaratmak, yeni pazarlara giriş yapmak, yeni potansiyel müşteriler bulmak ve uzun vadeli iş birlikleri kurmak açısından destek sağlayacaktır. Denetimdeki tüm bu iyileştirmeler firmalar açısından ticaretin daha verimli, daha sağlıklı ve daha rekabetçi olmasını sağlar.

İstihdam bazında incelendiğinde silah dış ticareti denetimlerinin iyileştirilmesi ile istihdamda olumlu değişiklikler olacaktır. İyileştirme süreci ile deneyimli gümrük çalışanlarına, uzman personellere ve uzmanlaşmış denetçilere daha fazla ihtiyaç olacaktır ve bu alanda daha yeni pozisyonlar açılacaktır. İthalat ve ihracat alanında firmalarda çalışacak personellere eğitim şartı koyulduğu takdirde yine burada bir istihdam alanı oluşacaktır. Sektörde eğitim hizmeti veren

kurumlar ve eğitim programları sektördeki uzman iş gücünün artmasına sebep olacaktır. Silah ticaretinin en önemli hususlarından biri de risk yönetimi olduğu için, denetimde iyileştirmeler ile risk değerlendirmesine katkı sağlayacak risk analistlerinin ve profesyonellerin istihdam seviyesinde artış olacaktır. Buna paralel günümüz denetimlerinin büyük bir kısmı teknolojik ortamda olduğu için, teknolojiyi efektif kullanan iş gücüne ve bu alanda da yeni teknolojilere hâkim personellere ihtiyaç duyulacaktır. Gümrükteki dijitalleşme sebebi ile sistem yöneticisi, bilişim uzmanı, yazılım geliştirici, veri analizci ve otomasyon uzmanı gibi yeni iş pozisyonları açılacaktır. Son yıllarda gelişim gösteren yapay zekâ gelişmiş denetim teknolojilerine entegre edildiğinde bu alanda uzman mühendisler veya yeni personeller için iş imkanları doğacaktır. Bu durum dijitalleşme alanında yeni iş potansiyeli yaratırken sektördeki inovasyonu da arttıracaktır. Geliştirilmiş denetimlerden olumlu etkiler alınmaya başlandığında firmalardaki ithalat ve ihracat oranları artış gösterecek ve bu durumda dolaylı olarak firmalarda nitelikli personel kapasitesinde artış olacaktır. Kısaca denetimdeki iyileştirmeler hem doğrudan hem de dolaylı olarak istihdama katkı sağlayacaktır.

Silahların dış ticaretinde gümrüklerde yapılan iyileştirmenin ekonomi üzerinde de artıları olacaktır. Bu katkılardan ilkinde vergi gelirlerindeki doğruluk ve vergilerdeki gelir artışları örnek gösterilebilir. Gümrükte yapılacak iyileştirilmiş ve standart bir denetim kaçakçılığı önleyecektir. Kaçakçılık yoluyla ülke sınırlarına giremeyen ürünler yasal yollarla girecektir veya hiç giremeyecektir. Bu da vergilerde kaçakçılık sebebi ile oluşan vergi kaybını azaltacak, doğru vergi verilerinin kaydedilmesini sağlayacaktır. Bir diğer husus ticari ilişkilerin iyileşmesi ve uluslararası güven ortamının oluşmasını sağlayacaktır. Güçlü bir gümrük denetimi, ticaretin şeffaflığını artırır. Şeffaf olan ülkeler, uluslararası anlamda güven kazanacak ve bu da ülkeler arası ekonomik ilişkilere olumlu yansıtacaktır. Paralelinde ticari faaliyetler artacaktır. Tüketici bazında da benzer şekilde yasal olan ürünler tüketicinin güvenini pekiştirirken sektör veya ürünlere olan talebin artışına sebep olacaktır. Bir diğer husus ise ülkeye giren yabancı yatırımların artması ve kalıcı olması olacaktır. Denetimdeki güven ortamı yabancı yatırımcılarda istikrarlı bir ortam algısı yaratacağı için güven oluşturacaktır ve bu ülkeye yatırımlar artacaktır bu durum da ekonomiye doğrudan katkı sağlayacaktır. Ticaretin önündeki olumsuz engeller kalkarken yerli firmalarda büyüme gözlemlenecektir.

Sonuç olarak ÷lkelerarası yapılan silah ticaretindeki denetim faaliyetlerinin düzenlenmesi, iyileştirilip standart bir hale getirilmesi sadece güvenlik meselesi değil bu ticareti yapan firmalar, sektördeki istihdam, ekonomik büyüme ve hatta ekonomik kalkınma için oldukça önemli bir unsurdur. Ülkelerin küresel anlamda daha güçlü yer edinmesi ve kalıcı olması için gerekli bir düzenlemedir.

SONUÇ

Ülkeler asırlardır toprak bütünlüğünü korumak ve bağımsız olmak adına savunma sanayii alanında çeşitli çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmaları mevcut teknolojileri doğrultusunda gerçekleştirmişlerdir. Az gelişmiş ülkeler dışarı bağımlı kalır iken, gelişmiş ülkeler üretiminin tamamını veya büyük bir hacmini kendi bünyesinde gerçekleştirebilmiş ve diğer ülkeler için tedarikçi konumunda olmuşlardır. Kurtuluş savaşı döneminden sonra birçok ülke gelişim sağlarken Türkiye bu gelişime yeteri kadar uyum sağlayamamıştır. 1970’li yıllara kadar savunma sanayii alanında yurtdışına bağımlı kalmıştır. 1974 yılı Kıbrıs Barış Harekâtı esnasında Türkiye Kıbrıs Türklerine destek olmak istediğinde, Türkiye’nin savunma sanayisine destek veren ABD’nin olumsuz tepkisi, bugünkü bağımsız savunma sanayiinin başlangıç noktası olmuştur. ABD’den aldığı olumsuz tepkiden sonra Türkiye yerli ve millileşme adı altında kalkınma planları oluşturmuştur. Akabinde ilk kez yerli firmalar kurmuş ve bu alanda önemli yatırımlar yapmıştır.

Amerika ile Türkiye’nin tarihsel ilişkileri incelendiğinde ise, savunma sanayiinin yıllar içindeki değişim ve dönüşümüne sebep olan, günümüz Türk savunma sanayisinin alt yapısını oluşturan ve kırılma noktası kabul edilen birçok olay yaşanmıştır. Küba Füze Krizi, Johnson Mektubu, Haşhaş Ekiminin Yeniden Başlatılması, Türkiye’deki Amerika Üslerinin Kapatılması, 1 Mart Tezkeresi, Çuval Vakası, Trump’ın Mektubu, F-35 ve S-400 Krizleri bu olaylara örnek gösterilmektedir. Bu krizler savunma sanayii konusunda Türk-Amerikan ilişkilerini şekillendirmiş ve günümüz dinamiklerinin temelini oluşturmuştur. Her iki ülke de savunma sanayii alanında aktif olarak kendi üretimini gerçekleştiren ülkeler arasında yer alsın da Amerika gelişmiş ve ileri düzeydeki teknolojisi ile Türkiye’den ayrılarak günümüzde birçok ülkenin temel tedarikçisi konumunda yer almaktadır.

Türkiye’nin son 20 yıldaki savunma sanayii dış ticaret verileri incelendiğinde ihracatta her yıl kayda değer artışlar kaydedilirken ithalatta benzer oranda bir artış görülmemiştir. Türkiye’nin 2000 yılı sonrasındaki dönemde sürekli olarak dünya genelinde en fazla ithalatı gerçekleştiren ilk 10 ülke arasında yer aldığı görülmektedir. İhracat verilerine bakıldığında ise son

yıllarda ivme kazanan Türkiye'nin gelecek yıllarda en fazla ihracat yapan 10 ülke arasında yer alması beklenmektedir.

ABD ise, dünya genelinde silah ihracatının en büyük payına sahip olan ülke olarak, bugün savunma sanayiinde Türkiye'den farklı bir tablo çizmektedir. Küresel silah ticaretinin yaklaşık %30'una sahip olan ABD, bütün dünya ülkeleri için savunma sanayii açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu sebeple ABD, savunma sanayii sektöründeki gücünü ülkeler için önemli bir dış politika aracı olarak kullanmaktadır.

ABD ve Türkiye arasındaki son 10 yıllık dış ticaret verileri incelendiğinde hem ithalatta hem de ihracatta dalgalanmalar görmek mümkündür. Bu değişikliklere sebep olarak Covid-19 sonrası tedarik zincirindeki değişiklikler, Türkiye'deki iç pazar taleplerinin değişmesi, son yıllarda yaşanan Rusya-Ukrayna örneği gibi uluslararası savaş durumları ve pandemi sonrası toparlanma sürecindeki talep değişiklikleri örnek gösterilebilir.

Her yıl artan dış ticaret hacmine paralel olarak ülkelerin dış ticaret işlemleri de ivme kazanmıştır. ABD birçok ülkeye kaynak konumunda olduğu için, silahların uluslararası ticaretini daha kolay ve yalın gerçekleştirmeyi hedeflemiştir. Türkiye'de ise silahların dış ticaret işlemleri daha karmaşık ve detaylıdır. Türkiye'de dış ticaret gerçekleştirmek isteyen firmalar, devlet tarafından yayımlanan Kontrole Tabi Malzeme Listesi'nde yer alan ve izne tabii olan malzemelerin ithalat ve ihracatını gerçekleştirmek için devlete veya devletin yetkili kıldığı kurumlara izin başvurusu yapmak zorundadır. Başvuru işleminden önce ise öncelikle firmaların yeterliliğini kanıtlayıp bakanlık kontrolünden geçme ve onay alma zorunluluğu vardır. İnceleme ve denetim sonrası firmalara ve potansiyel ürünlerin dış ticaretine onay verildiği takdirde ithalat ve ihracat işlemleri gerçekleştirilebilmektedir. Dış ticaretin ilk adımında firmalardan yasal mevzuata uygun hareket etmeleri ve bu doğrultuda belgeleri ve ürünleri hazırlamaları beklenmektedir. Gerekli izinler alındıktan sonra firmalar ürünlerini yurtdışına sevk edebilir ve tüm detayları içeren resmi evrakları gümrüğe iletirler. Hazırlanan gümrük beyannameleri gümrük idarelerine sunulur. Gümrük İstatistik Tarife Pozisyonuna göre 93 faslında yer alan silah ve silah parçaları için gümrüklerde bakanlığın oluşturduğu sistem doğrultusunda otomatik risk analizi yapılır ve ürünlerin hangi hattan işlem göreceğine karar verilir. Daha sonra sevk edilecek ürünler için gümrük muayene

işlemleri gerçekleştirilir. 93 fasıl grubuna ait olan silah ve silah parçaları Türkiye’de hassas ürün grubu olarak nitelendirildiği için gümrükte genellikle kırmızı hattan işlem görmektedir. Bu sebeple gümrük memurları tarafından evrakların detaylı kontrol edilmesinin yanında ürünler fiziki muayeneye de tabi tutulmaktadır. Yetkili memur tarafından dış ticarete konu olan malzemenin izinleri, evrakların tutarlılığı, ürünlerin yasal gereklilikleri, fiziksel yazı markalama gibi gönderinin diğer detayları da kontrol edilmektedir.

Muayene ve diğer kontroller her gönderi de standart olarak uygulanamadığından ve işlem süreçlerinde değişkenlikler yaşanmaktadır. Bu durum hem gümrükte, hem de sonraki adımlarda aksaklıklara yol açabilmektedir. Küçük bir gecikme, kelebek etkisi yaratarak daha büyük olumsuzluklara sebep olabilmektedir. Örneğin ürünler gümrükte kalabilmektedir, yüksek ardiye bedelleri oluşabilmektedir, firmaların proje takvimlerinde gecikmeler yaşanabilmektedir, satışları doğrudan olumsuz şekilde etkileyebilmektedir. Bu gibi olumsuzluklar doğrudan dış ticareti gerçekleştiren firmalara, dolaylı olarak da ekonomi ve sektöre zarar vermektedir. Bu sebeple bu aksaklıklara sebep olacak unsurları ortadan kaldırmak ve sürece dair iyileştirmeler yapmak gerekmektedir.

Bu çalışma için genel olarak silahların dış ticaretinde ve gümrüklerde karşılaşılan problemlerin yer aldığı kapsamlı bir anket hazırlanmıştır. Türk menşeli 17 savunma sanayii firmasından 28 ABD dış ticaret sorumlusunun katılımı ile 20 soruluk anket gerçekleştirilmiştir. Yaşanan aksaklıklara dair deneyimler, yorumlar ve eğilimler incelenmiştir. Likert ölçeği ile yapılan ankette sorular sorulmuş ve normallik testi ve güvenilirlik analizi yapılmıştır. Ayrıca katılımcıların ifadelerine katılım düzeyleri incelenmiştir. Verilen puanlamaların ortalamasına istinaden katılımcıların 70.80 düzeyinde anketteki fikirlere katılım sağladıkları görülmüştür. Bu doğrultuda katılımcılar savunma sanayii ürünlerine yönelik gümrük işlemlerinin uzun ve detaylı olması, resmi izin süreçlerinin ağır işlenmesi ve gecikmeler yaşanması, mevzuattaki eksiklikler, bürokratik işlerdeki hantallık ve dış ticaret ve mevzuat eğitimleri eksiklikleri sebebiyle problemler yaşadığı saptanmıştır. Bunun yanında resmî kurumlara erişimin zorluğu konusunda da yüksek oranda katılımcının aynı fikirde olduğu gözlemlenmiştir. Sık karşılaşılan bu tür olumsuz deneyimleri ortadan kaldırmak ve sürece yönelik iyileştirmeler yapmak için gümrük denetimlerini

kolaylaştırma amaçlı standartların oluşturulması, gümrük sahasında, müşavirlik firmasında, tedarikçi ve alıcı firmalarda çalışan tüm sektör paydaşlarının savunma sanayii alanında eğitimlere tabii tutulması ve staj zorunluluğu getirilmesi, resmi kurumlardaki ithalat ve ihracat izin ve onay süreçlerinin düzenlenmesi, izin başvuru süreçlerinin yalınlaştırılması, mevzuat ve izin prosedürlerine dair resmi sitede daha fazla bilgi ve detaya yer verilmesi, bakanlık tarafından yetkili kişi ve kurum personellerinin daha ulaşılabilir olması ve belirli aralıklarla denetlenmesinin süreci iyileştireceği ve aksaklıkları azaltacağı tespit edilmiştir.

Artan dış ticaret hacmi sebebiyle Türkiye’deki denetim sisteminin de ABD’de olduğu gibi yalın, basit ve hızlı bir şekilde işlemesi hedeflenmelidir.

Katılımcılar gümrüklerdeki uzun süren uygulamaların zaman ve maliyet kayıplarına da yol açtığını vurgulamıştır. Aksaklıklardan kaynaklanan gecikmelerinin doğrudan firmalar haricinde dolaylı olarak sektör ve ekonomiye de negatif etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle, gümrükteki denetimlerin dijitalleştirilmesi, kontrollerin kolay, hızlı ve standart hale getirilmesi, yetkili kurumlara iletişimlerin kolaylaştırılması ve süreçlerin daha öngörülebilir olmasının dış ticaret üzerinde olumlu etkileri olacaktır. Savunma sanayii alanında yapılan maddi yatırımların yanında bu alanda çalışan yetkililere ve personellere yapılacak düzenli eğitim gibi manevi yatırımların da sürece katkısı olacaktır. Bu iyileştirmeler önemli savunma sanayii ürünlerinin sorunsuz sevk edilmesinin yanında ihracat hacminin artmasına ve Türkiye’nin küresel savunma tedarik zincirindeki rolünün güçlenmesine katkı sağlayacaktır.

Bu yapısal düzenlemelerin firmalara, istihdama ve ekonomiye oluşturacağı birçok katkının yanı sıra sektörün büyümesi ve dış ticaretin sürdürülebilirliği açısından da kritik bir gereklilik olduğu sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- About DDTC.** (t.y.). U.S. Department of State Directorate of Defense Trade Controls. Erişim tarihi 07 Ocak 2025, https://www.pmdtc.state.gov/ddtc_public/ddtc_public?id=ddtc_public_portal_about_us_landing
- Algür, B.** (2020). Kıbrıs ve Doğu Akdeniz'deki Son Uluslararası Gelişmeler Işığında Değişen Türkiye, ABD ve NATO Politikaları. *Anadolu Strateji Dergisi*, 55-70.
- Allison, G.** (2016), The Cuban Missile Crisis, Foreign Policy: Theories, Actors, Cases (3rd Edn), Smith, Steve, Hadfield, Amelia and Dunne Tim, (s.256-283), Oxford: Oxford University Press.
- Ataç, K. K., & Özcan, B. S.** (2021). 1962 Küba Krizi: Amerikan Arşivleri Üzerinden Bir Okuma. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 17(39), 521-562. <https://doi.org/10.17752/guvenlikstrtj.1001276>
- Ateş, E.** (2021). Türkiye'nin İnsansız Hava Aracı (İHA) İhracat Rekabet Gücünün Analizi. *Türkiye İnsansız Hava Araçları Dergisi*, 3(1), 7-16. <https://doi.org/10.51534/tiha.884468>
- Ateş, E.** (2023). *SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi The Journal of Defence and War Studies Aralık*. 33, 433-460.
- ATF.** (t.y.-a). *Firearms*. Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives. Erişim tarihi 18 Ocak 2025, <https://www.atf.gov/firearms>
- ATF.** (t.y.-b). *Importation by a licensed importer*. Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives. Erişim tarihi 11 Ocak 2025, <https://regulations.atf.gov/478-112/2024-13699#478-112>
- ATF.** (2020, Mayıs 6). *How do I export defense articles, including firearms and ammunition?* ATF- Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives. <https://www.atf.gov/firearms/qa/how-do-i-export-defense-articles-including-firearms-and-ammunition>
- ATF.** (2022, Nisan 12). *How does a person register a firearm or remove a name from a firearms registration?* ATF- Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives. <https://www.atf.gov/firearms/qa/how-does-person-register-firearm-or-remove-name-firearms-registration>
- ATF.** (2024). *ATF Regulations*, <https://regulations.atf.gov/478-121/2024-13699#478-121>
- Bakanlar Kurulu.** (2007). *Harp Araç ve Gereçleri ile Silah, Mühimmat ve Patlayıcı Madde Üreten Sanayi Kuruluşlarının Denetimi Hakkında Yönetmelik, Karar Sayısı: 2007/11994*.

https://www.msb.gov.tr/content/upload/docs/TekHizDSavSanGuv/5201_Y%C3%B6netmelik.pdf

Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü. (2004). 5201 Sayılı Kanun. İçinde *Türkiye Cumhuriyeti*.
https://www.msb.gov.tr/content/upload/docs/TekHizDSavSanGuv/5201_Say%C4%B1%C4%B1_Kanun.pdf

Battır, O., & Yiğittepe, L. (2021). Trump Sonrası Dönemde Türkiye-ABD İlişkileri: Güvenlik Politikaları Bağlamında Bir Değerlendirme. *Social Sciences Studies Journal*, 7(80), 1391-1402.
<https://doi.org/10.26449/sssj.3136>

BBC News. (2019, Ekim 18). *Trump'ın Erdoğan'a mektubu ABD'de tartışma yarattı: "Acaba Türkler Amerika ve Amerikan Başkanı hakkında ne düşünmüştür?"*,
<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50092779>

Boğaziçi Grup. (t.y.). *Gümrük Hattı Renkleri ve Anlamları*. Erişim tarihi 27 Ocak 2025,
<https://www.bogazicigumruk.com.tr/gumruk-hatti-renkleri-ve-anlamlari/>

Bozkurt, İ. (2014). ABD'nin Kıbrıs Politikası ve Türk Kamuoyu (1950-1964) (Johnson Mektubu'na Kadar). *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 141-189.

Bureau of Political-Military Affairs. (2025, Ocak 20). *U.S. Arms Sales and Defense Trade*. U.S. Department of State. <https://www.state.gov/u-s-arms-sales-and-defense-trade/>

Comtrade. *Türkiye ile ABD Arasında Son 10 Yılda Gerçekleşen Hafif Silah İthalat ve İhracat Değerleri*. Erişim tarihi 28 Aralık 2024,
<https://comtradeplus.un.org/TradeFlow?Frequency=A&Flows=X&CommodityCodes=9303&Partners=792&Reporters=842&period=recent&AggregateBy=none&BreakdownMode=plus> .

Coşkun Özer, A. (2020). Türkiye'nin Gümrük Prosedür Uygulamaları ve Etkinliği Üzerine Bir Değerlendirme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 341-345.
<https://doi.org/10.47130/bitlissos.842154>

Cold War and the Cuban Missile Crisis 1962.
https://sspeterson.weebly.com/uploads/5/7/7/0/57700115/cuban_missile_crisis_dbq.pdf. Erişim tarihi: 11 Aralık 2024.

Defense Here. (2022, Ocak 23). *Türkiye 3 yılda ABD'de zirveye çıktı: Yerli silah ve mühimmat*. Defense Here. <https://defensehere.com/tr/turkiye-3-yilda-abdde-zirveye-cikti-yerli-silah-ve-muhimmat/>

DefenseNews. (2024). *Top 100 Defense Companies*. <https://people.defensenews.com/top-100/> . Erişim tarihi 5 Kasım 2024

- DefenseNews.** (2024). *İlk 100 Savunma Sanayii Firmasının Listesi- İlk Beş Firma İncelemesi (Milyon USD)*. Erişim tarihi 22 Aralık 2024, <https://people.defensenews.com/top-100/> .
- Ekmen, B.** (2021). Zorlayıcı Diplomasi Bağlamında Küba Füze Krizi'nin Analizi. *Diplomasi Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 91-108.
- Ergin, S.** (2023, Mart 2). *Tam yirmi yıl sonra TBMM'nin tarihi 1 Mart tezkere oylamasına bakınca*. Hürriyet. <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/sedat-ergin/tam-yirmi-yil-sonra-tbmmnin-tarihi-1-mart-tezkere-oylamasina-bakinca-42227619>
- Firearms Forms.** (t.y.). ATF- Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives. Erişim tarihi 12 Şubat 2025, <https://www.atf.gov/firearms/firearms-forms>
- Gözlügöl, S. V.** (2013). Birleşmiş Milletler Uluslararası Silah Ticareti Antlaşması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(23), 313-333.
- Ercan Gümrük Müşavirliği.** (t.y.). *Gümrük İşlem Süreleri*. Erişim tarihi 26 Ocak 2025, <https://www.ercangumrukleme.com/gumruk-islem-sureleri>
- Indipendent Türkçe.** *55 Yıl Sonra Johnson Mektubunun Resmi Tercümesi*. Erişim tarihi 11 Aralık 2024 , <https://www.indyturk.com/node/85226/haber/55-y%C4%B1l-sonra-johnson-mektubunun-resmi-terc%C3%BCmesi> .
- İzmir, B.** (2017). İki Müttefik, Bir Kriz: Türk-Amerikan İlişkilerinde Jüpiter Füzeleri Krizi. *Humanitas - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi- Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(5), 177-192. <https://doi.org/10.20304/humanitas.320533>
- Kayan, A.** (2017). *Savunma Sanayinin Gelişimi ve Savunma Harcamalarının Ekonomik Büyüme ile İlişkisi*. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kızıroğlu, A. M.** (2007). *Savunma Sanayi ve Özelleştirme Açısından Değerlendirilmesi*. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kurt, E.** (2023). Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Savunma Sanayi Fabrikaları (1923 – 1950). *Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 39-48. <https://doi.org/10.14744/ysbed.2023.00030>
- Makine Kimya Endüstrisi.** (t.y.). *Makine Kimya Endüstrisi Silahlar*. Erişim tarihi 02 Şubat 2025, <https://www.mke.gov.tr/urunlari>
- Makine ve Kimya Endüstrisi.** (2025). *Makine ve Kimya Endüstrisi Hafif Silahlar*. <https://www.mke.gov.tr/Urunler/AltKategori/Hafif-Silahlar/23>

- Mevlutoglu, A.** (2017). Commentary on Assessing the Turkish defense industry: structural issues and major challenges. *Defence Studies*, 17(3), 282-294.
<https://doi.org/10.1080/14702436.2017.1349534>
- Millî Savunma Bakanlığı.** (2022). 2023 Yılı Kontrole Tabi Malzeme Listesi. *Resmî Gazete*.
<https://www.msb.gov.tr/Content/Upload/Docs/TekHizDSavSanGuv/KTL%202023.pdf> .
- Millî Savunma Bakanlığı.** 2023 Yılı Kontrole Tabi Malzeme Listesi. Erişim Tarihi 22 Ocak 2025.
<https://www.msb.gov.tr/TeknikHizmetler/icerik/savunma-sanayii-guvenligi-mevzuati> .
- Milliyet.** (2003, Mart 21). *Erdoğan bastırdı! Tezkere kabul edildi*.
<https://www.milliyet.com.tr/siyaset/erdogan-bastirdi-tezkere-kabul-edildi-5186260> .
- National Archives and Records Administration.** (t.y.-a). *Alcohol, Tobacco, Firearms, and Explosives Bureau*. The Daily Journal of the United States Government. Erişim tarihi 26 Ocak 2025, <https://www.federalregister.gov/agencies/alcohol-tobacco-firearms-and-explosives-bureau#:~:text=The%20Bureau%20of%20Alcohol%2C%20Tobacco,the%20firearms%20and%20explosives%20industries> .
- Justice Department.** (t.y.-b). *U.S. Customs and Border Protection*. The Daily Journal of the United States Government. Erişim tarihi 17 Aralık 2024, <https://www.federalregister.gov/agencies/u-s-customs-and-border-protection> .
- Örmeci, O.** (2020). Türk-Amerikan İlişkilerinde 8 Büyük Kriz. *IJEASS*.
<https://m.bianet.org/bianet/siyaset/37017-nato-antlasma-metni>.
- Özdemir, Ö.** (2020, Aralık 17). *ABD'nin Türkiye'ye CAATSA yaptırımları: 'Savunma sanayisinde üretim ve ihracat olumsuz etkilenebilir*. BBC Türkçe. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55341918> .
- Özgen, C.** (2016). Türkiye'nin Savunma Sanayii Politikasının Analizi: Türk Savunma Sanayii Politikası ve Stratejisi Esasları Dokümanı Örneği. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 193-205.
https://dergipark.org.tr/en/pub/ksbd/issue/27237/286877#article_cite .
- Sabah.** (2010, Kasım 27). *Çuval olayındaki 7 yıllık büyük sır*.
https://www.sabah.com.tr/galeri/dunya/cuval_olayindaki_7_yillik_buyuk_sir .
- Salep, M.** (2017). Türkiye- Amerika İlişkilerinde Haşhaş Ekiminin Yasaklanması Meselesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(47), 351-367.
- Sample Forms.** (t.y.). *Gun Registration Forms*. Erişim tarihi 26 Şubat 2025,
<https://www.sampleforms.com/gun-registration-form.html> .

Savunma Sanayii Başkanlığı. (2024). *2023 Yılı Faaliyet Raporu.*

[https://www.ssb.gov.tr/Images/Uploads/files/2023%20Y%C4%B1%C4%B1%20Faaliyet%20Raporu\(1\).pdf](https://www.ssb.gov.tr/Images/Uploads/files/2023%20Y%C4%B1%C4%B1%20Faaliyet%20Raporu(1).pdf) .

Savunma Sanayii Başkanlığı. *Türkiye Savunma Sanayii Ürün Kataloğu.* Ankara SSB Yayınları.

Erişim Tarihi 17 Aralık 2024. <https://www.ssb.gov.tr/urunkatalog/tr/index.html#p=28>.

SavunmaSanayiST. (2023, Mart 13). *Türkiye'nin silah ihraç ve ithal ettiği ülkeler açıklandı.*

<https://www.savunmasanayist.com/turkiyenin-silah-ihrac-ve-ithal-ettigi-ulkeler-aciklandi/>

SavunmaSanayiST. *Dünya Ülkelerinin Son Yıllarda Küresel Silah Ticaretine Etkisi.* Erişim Tarihi 25

Ocak 2025. <https://www.savunmasanayist.com/turkiyenin-silah-ihrac-ve-ithal-ettigi-ulkeler-aciklandi/>.

Sever, A. (t.y.). Yeni Bulgular Işığında 1962 Küba Krizi ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 647-660.

Sızan, B. (2021). Afyon Sorunundan Silah Ambargosuna Türk-Amerikan İlişkileri (1971-1978). *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.

SIPRI. 1951-2024 Yılları Arasında ABD'nin En Büyük Beş Silah Satıcısı. Erişim tarihi 17 Ocak 2025. <https://armstransfers.sipri.org/ArmsTransfer/CSVResult> .

SIPRI. (2004). SIPRI Yearbook 2004 Armaments Disarmaments and Security.

<https://www.sipri.org/sites/default/files/2016-03/SIPRIYB04mini.pdf> .

SIPRI. (2007). SIPRI Yearbook 2007. s. 17. Erişim tarihi 15 Aralık

2024. <https://www.sipri.org/sites/default/files/2016-03/YB07mini.pdf> .

SIPRI (2009). SIPRI Yearbook 2009. s.14. Erişim tarihi 15 Aralık 2024.

<https://www.sipri.org/sites/default/files/2016-03/SIPRIYB09summary.pdf>.

SIPRI. (2010). SIPRI Yearbook 2010. s.14 Erişim tarihi 15 Aralık 2024.

<https://www.sipri.org/sites/default/files/2016-03/SIPRIYB10summary.pdf>.

SIPRI. (2011). SIPRI Yearbook 2011. Erişim tarihi 7 Ocak 2025.

<https://www.sipri.org/sites/default/files/2016-03/SIPRIYB11summary.pdf>.

SIPRI. (2014). SIPRI Yearbook 2014 Armaments Disarmaments and International Security.

Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI).

<https://www.sipri.org/sites/default/files/2016-03/SIPRIYB14Summary.pdf>

- SIPRI.** (2015). SIPRI Yearbook 2015. s.17. Erişim tarihi 10 Ocak 2025.
<https://www.sipri.org/sites/default/files/2016-03/YB-15-Summary-EN.pdf>.
- SIPRI.** (2016). SIPRI Yearbook 2016 Armaments Disarmaments and International Security. *Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI)*.
<https://www.sipri.org/sites/default/files/YB16-Summary-ENG.pdf>
- SIPRI.** (t.y.). *Silah Transferleri Veri Tabanı*. Erişim Tarihi 28 Ekim 2024.
<https://armstransfers.sipri.org/ArmsTransfer/CSVResult>.
- SIPRI.** (t.y.). 2011 ve 2015 Yılları Arasında Başlıca Konvansiyonel Silahların En Büyük Tedarikçileri. s.20. Erişim tarihi 15 Ocak 2025.
- Şahin, A.** (2007). İhracat Prosedürlerini Biliyor musunuz? *T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi*.
- Şehitoğlu, Y., & Kurt, E.** (2021). *Türk Savunma Sanayi Tarihi 1834-2020 Dönemler ve Aktörler* (A. B. Paksoy, Ed.). Ötüken Neşriyat A.Ş.
- Şen, Y. F., & Yaşa, A. G.** (2024). S-400 HSS Alım Sürecinde Siyasal ve Kurumsal Aktörlerin İncelenmesi: Bir Söylem Çözümlemesi. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 35, 323-354.
<https://doi.org/10.54600/igdirsosbilder.1388254>
- Tanrıverdi, E.** (2010). *Silahlanma ve Çevresel Güvenlik*. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Trade Map.** *ABD'nin Son 10 Yılda Savunma Sanayii Alanında Küresel Silah Ticaretine Katkısı*. Erişim tarihi 25 Ocak 2025.
https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c842%7c%7c%7c%7c93%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1 .
- Trade Map.** Türkiye'nin 2004 ve 2008 Yıllarında Silah İthalat ve İhracat Değerleri. Erişim tarihi 5 Ocak 2025.
https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c792%7c%7c%7c%7c93%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1 .
- Trade Map.** Türkiye'nin 2008 ve 2013 Yıllarında Silah İhracat ve İthalat Değerleri. Erişim tarihi 6 Ocak 2025.
https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c792%7c%7c%7c%7c93%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1 .
- TÜİK.** Türkiye'nin Son 10 Yılda Savunma Sanayii Alanında Küresel Silah Ticaretine Katkısı. Erişim tarihi 18 Aralık 2024.

2618792%3D2016%2618792%3D2015%2618792%3D2014%2619259%3D93%20-
%20Silahlar%20ve%20m%C3%BChimmat%252C%20bunlar%C4%B1n%20aksam%252C%20
par%C3%A7a%20ve%20aksesuar%C4%B1&token=8d79727fff862a891ce574d27220bfebbf66f
ecd .

T.C. Ticaret Bakanlığı. (t.y.). *İhracatta Gümrük Muayenesi*. Erişim tarihi 29 Ocak 2025,
<https://gumrukrehberi.gov.tr/sayfa/ihracatta-g%C3%BCmr%C3%BCk-muayenesi>

EKLER

EK 1: 1980-1990 YILLARI ARASI ÜLKELERİN SİLAH TRANSFER HACMİ

Arms transfers database															
Home Data ▾															
Volume of transfers of major arms															
Figures are in millions of SIPRI trend-indicator values (TIVs).															
A '0' indicates that the volume of deliveries is between 0 and 0.5 million SIPRI TIV. An empty field indicates that no deliveries have been identified.															
Figures may not add up to stated totals due to the conventions of rounding.															
For the method used for the SIPRI TIV see < https://www.sipri.org/databases/armstransfers/sources-and-methods >.															
Source: SIPRI Arms Transfers Database (c) SIPRI.															
Data generated: 28 Dec 2024 10:22:19 AM															
Exports by	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1980-1990	Percentage	Sum total years	Percentage of total
United States	10766	13639	14012	13933	11864	10786	11581	12175	11917	11286	10664	132622	30%	132622	30%
United Kingdom	1589	2365	2514	2595	2567	2142	1985	3603	2528	3504	1837	27230	6.2%	27230	6.2%
Germany	1593	1904	1514	2217	2933	1335	1364	924	1397	1273	1835	18289	4.2%	18289	4.2%
China	943	707	1557	1763	1931	1292	1862	2600	1425	1056	954	16091	3.7%	16091	3.7%
Italy	1172	1716	1683	1112	1232	868	223	623	385	316	200	9530	2.2%	9530	2.2%
Netherlands	612	801	661	457	364	180	356	505	776	558	416	5684	1.3%	5684	1.3%
Türkiye	23	11										34	0.0%	34	0.0%
Total world export	41925	45559	45720	43987	41799	38204	39078	39417	36695	35053	30341	437778	100%	437778	

EK 2: TÜRKİYE İLE ABD ARASINDA SON 10 YILDA GERÇEKLEŞEN SİLAH İTHALAT VE İHRACAT DEĞERLERİ

Period ↑↓	Trade Flow ↑↓	Reporter ↑↓	Partner ↑↓	2nd Partner ↑↓	Customs Desc ↑↓	Transport Mode ↑↓	Commodity Code ↑↓	Trade Value (US\$) ↑↓	Net Weight(kg) ↑↓	Gross Weight ↑↓	Qty Unit ↑↓	Qty ↑↓	Alternate Quantity unit ↑↓	Alternate Quantity ↑↓
2014	M	USA	Türkiye	World	TOTAL CPC	TOTAL MOT	93	\$122,116,393	0	0	N/A	0	N/A	0
2014	X	USA	Türkiye	World	TOTAL CPC	TOTAL MOT	93	\$67,953,852	0	0	N/A	0	N/A	0
2015	M	USA	Türkiye	World	TOTAL CPC	TOTAL MOT	93	\$106,793,352	0	0	N/A	0	N/A	0
2015	X	USA	Türkiye	World	TOTAL CPC	TOTAL MOT	93	\$32,807,717	0	0	N/A	0	N/A	0
2016	M	USA	Türkiye	World	TOTAL CPC	TOTAL MOT	93	\$121,637,417	0	0	N/A	0	N/A	0
2016	X	USA	Türkiye	World	TOTAL CPC	TOTAL MOT	93	\$95,632,385	0	0	N/A	0	N/A	0
2017	M	USA	Türkiye	World	TOTAL CPC	TOTAL MOT	93	\$125,577,380	0	0	N/A	0	N/A	0
2017	X	USA	Türkiye	World	TOTAL CPC	TOTAL MOT	93	\$151,882,983	0	0	N/A	0	N/A	0
2018	M	USA	Türkiye	World	TOTAL CPC	TOTAL MOT	93	\$118,590,688	0	0	N/A	0	N/A	0
2018	X	USA	Türkiye	World	TOTAL CPC	TOTAL MOT	93	\$96,883,366	0	0	N/A	0	N/A	0
2019	M	USA	Türkiye	World	TOTAL CPC	TOTAL MOT	93	\$128,579,593	0	0	N/A	0	N/A	0
2019	X	USA	Türkiye	World	TOTAL CPC	TOTAL MOT	93	\$98,652,249	0	0	N/A	0	N/A	0
2020	M	USA	Türkiye	World	TOTAL CPC	TOTAL MOT	93	\$337,262,770	0	0	N/A	0	N/A	0
2020	X	USA	Türkiye	World	TOTAL CPC	TOTAL MOT	93	\$68,799,555	0	0	N/A	0	N/A	0
2021	M	USA	Türkiye	World	TOTAL CPC	TOTAL MOT	93	\$670,194,215	0	0	N/A	0	N/A	0
2021	X	USA	Türkiye	World	TOTAL CPC	TOTAL MOT	93	\$22,368,251	0	0	N/A	0	N/A	0
2022	M	USA	Türkiye	World	TOTAL CPC	TOTAL MOT	93	\$448,888,300	0	0	N/A	0	N/A	0
2022	X	USA	Türkiye	World	TOTAL CPC	TOTAL MOT	93	\$16,395,313	0	0	N/A	0	N/A	0
2023	M	USA	Türkiye	World	TOTAL CPC	TOTAL MOT	93	\$319,983,751	0	0	N/A	0	N/A	0
2023	X	USA	Türkiye	World	TOTAL CPC	TOTAL MOT	93	\$25,111,964	0	0	N/A	0	N/A	0
2024	M	USA	Türkiye	World	TOTAL CPC	TOTAL MOT	93	\$434,508,644	0	0	N/A	0	N/A	0
2024	X	USA	Türkiye	World	TOTAL CPC	TOTAL MOT	93	\$45,638,072	0	0	N/A	0	N/A	0

Show 25 rows

|< < 1 > >|

EK 3: TÜRKİYE- ABD SAVUNMA SANAYİİ TİCARETİNDE YAŞANAN AKSAKLIKLAR

Türkiye-ABD Savunma Sanayii Ticaretinde Yaşanan Aksaklıklar

B *I* U

Silah ticareti konusunda Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri arasında meydana gelen aksaklıklar ve genel denetim prosedürlerinin analizi.

Ad Soyad *

Kısa yanıt metni

ABD'ye ihraç edilen savunma sanayi ürünlerinin işlemlerinde, gümrük personelinin silah grubu için yeterli bilgi ve donanıma sahip olduğunu düşünüyorum

Kesinlikle düşünmüyorum 1 2 3 4 5 Kesinlikle düşünüyorum

☐ ☐ ☐ ☐ ☐

ABD'den ithal edilen savunma sanayi ürünlerinin işlemlerinde, gümrük personelinin silah grubu için yeterli bilgi ve donanıma sahip olduğunu düşünüyorum

Kesinlikle düşünmüyorum 1 2 3 4 5 Kesinlikle düşünüyorum

☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Gümrük çalışanlarının bu alanda düzenli eğitim alması gerektiğini düşünüyorum.

Kesinlikle düşünmüyorum 1 2 3 4 5 Kesinlikle düşünüyorum

☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Ürünlerimin gümrükteki risk değerlendirme sürecinin doğru şekilde ve standart olarak yapıldığını düşünüyorum.

(Ürünlerin hangi hattan işlem göreceğinin standardizasyonu vurgulanmıştır.)

Kesinlikle düşünmüyorum 1 2 3 4 5 Kesinlikle düşünüyorum

☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Gümrük işlemlerinin karmaşık ve belirsiz olması süreci yavaşlatıyor.

Kesinlikle katılmıyorum 1 2 3 4 5 Kesinlikle katılıyorum

☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Belgelerde herhangi bir bilgi eksikliği veya uyumsuzluk konusunda esneklik tanınmadan ürünler gümrükte bekletiliyor.

Kesinlikle katılmıyorum 1 2 3 4 5 Kesinlikle katılıyorum

☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Gümrükteki muayene süreçlerinin uzun ve detaylı olması diğer süreçleri olumsuz etkiliyor.

	1	2	3	4	5	
Kesinlikle katılmıyorum	☐	☐	☐	☐	☐	Kesinlikle katılıyorum

Türkiye-ABD arası savunma sanayi ticaretindeki prosedürlerin karışık olduğunu düşünüyorum.

	1	2	3	4	5	
Kesinlikle düşünmüyorum	☐	☐	☐	☐	☐	Kesinlikle düşünüyorum

Türkiye ile ABD arasında savunma sanayiye destekleyecek daha çok anlaşma yapılması gerektiğini düşünüyorum.

	1	2	3	4	5	
Kesinlikle düşünmüyorum	☐	☐	☐	☐	☐	Kesinlikle düşünüyorum

Yetkili kurumlar tarafından savunma sanayi ticareti ile ilgili bilgilendirme eğitimleri düzenlenmesi gerektiğini düşünüyorum.

	1	2	3	4	5	
Kesinlikle düşünmüyorum	☐	☐	☐	☐	☐	Kesinlikle düşünüyorum

İthalat ve ihracat işlemi esnasında bir sorun olduğu zaman mevzuatta gerekli yönlendirmelere kolaylıkla erişebiliyorum.

	1	2	3	4	5	
Kesinlikle erişemiyorum	☐	☐	☐	☐	☐	Kesinlikle erişebiliyorum

Türkiye'deki yetkili kurumun sitesinden (MSB), yetkilendirilmiş personellerden ve yayımlanmış mevzuattan tüm süreç hakkında bilgi alabiliyorum.

	1	2	3	4	5	
Kesinlikle katılmıyorum	☐	☐	☐	☐	☐	Kesinlikle katılıyorum

Ürünler için ihracat izinlerini yetkili kurumlardan (MSB/SSB) kolay, hızlı ve istediğim ürün adetlerinde alabiliyorum.

	1	2	3	4	5	
Kesinlikle katılmıyorum	☐	☐	☐	☐	☐	Kesinlikle katılıyorum

Ürünler için ithalat izinlerini yetkili kurumlardan (MSB/SSB) kolay, hızlı ve istediğim ürün adetlerinde alabiliyorum.

	1	2	3	4	5	
Kesinlikle katılmıyorum	☐	☐	☐	☐	☐	Kesinlikle katılıyorum

Yetkilendirilmiş personel ve uzmanlar ile kolaylıkla iletişime geçebiliyorum.

	1	2	3	4	5	
Kesinlikle geçemiyorum	☐	☐	☐	☐	☐	Kesinlikle geçebiliyorum

İhracat ve ithalat izin başvuruları reddedildiğinde red sebepleri hakkında yazılı ve sözlü olarak detaylı bilgi alabiliyorum.

	1	2	3	4	5	
Kesinlikle alamıyorum	☐	☐	☐	☐	☐	Kesinlikle alabiliyorum

AR-GE çalışması yapmak için ABD'den Türkiye'ye ithal edeceğim numune ürünlerin izinlerini kolaylıkla alabiliyorum.

	1	2	3	4	5	
Kesinlikle alamıyorum	☐	☐	☐	☐	☐	Kesinlikle alabiliyorum

Express kargo şirketlerinin (FedEx/DHL) Türkiye’de numune silah parçalarını taşımayor olması işlerimizi yavaşlatıyor.

Kesinlikle yavaşlatmıyor 1 2 3 4 5 Kesinlikle yavaşlatıyor

Savunma sanayi ürünlerinin taşınmasında nakliye ve lojistik süreçleri sorun yaratıyor.

Kesinlikle yaratmıyor 1 2 3 4 5 Kesinlikle yaratıyor

Önerileriniz nelerdir?

Uzun yanıt metni

EK 4: 2015 İLE 2024 YILLARI ARASINDA SİLAH VE MÜHİMMAT KAÇAKÇILIK RAKAMLARI

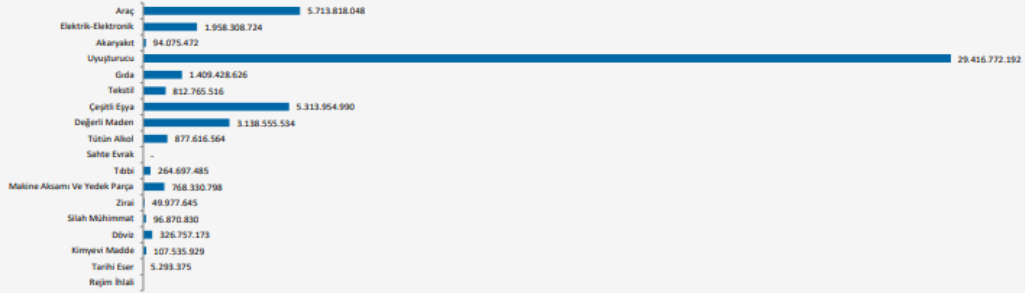
T.C.
TİCARET BAKANLIĞI

TİCARİ EŞYA VE UYUŞTURUCU YAKALAMALARI

Eşya Grupları	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024(Ocak-Kasım)
Ticari Eşya Toplamı	2.481.024.928	2.396.876.233	1.644.035.929	1.713.708.859	1.815.775.895	2.653.642.840	2.943.449.624	4.420.878.394	17.599.329.211	20.937.986.711
Araç	88.584.836	177.113.552	503.147.910	298.861.741	329.709.660	281.772.240	574.506.134	1.285.374.494	3.168.814.969	5.713.818.048
Elektrik-Elektronik	255.752.635	62.017.076	65.938.720	134.316.998	93.970.200	85.680.606	313.001.866	366.224.120	3.202.098.121	1.958.308.724
Akaryakıt	824.791.954	281.048.074	182.050.130	178.965.538	405.876.976	11.725.148	102.800.240	78.150.429	28.040.011	94.075.472
Uyuşturucu	206.774.451	236.110.652	892.512.877	1.320.771.681	1.062.167.205	1.749.939.216	4.806.494.481	6.628.330.215	5.474.461.285	29.416.772.192
Gıda	30.211.424	207.508.230	169.862.398	148.168.843	81.323.372	233.450.869	251.240.605	147.372.001	194.352.845	1.409.428.626
Tekstil	160.079.612	686.774.951	85.402.567	149.060.588	178.506.269	369.355.681	137.698.574	1.129.274.637	657.353.361	812.765.516
Çeşitli Eşya	244.656.092	454.692.414	340.262.476	317.184.362	416.377.590	769.854.553	995.981.413	1.311.507.354	7.344.186.807	5.313.954.990
Değerli Maden	16.554.826	38.499.540	17.662.626	37.932.587	42.757.814	94.747.929	156.154.872	156.092.599	909.203.294	3.138.555.534
Tütün Alkol	102.470.171	113.055.453	141.601.271	168.135.159	289.164.541	478.205.221	143.906.270	261.615.368	1.021.570.254	877.616.564
Sahte Evrak	5.847.511	162.018	844.897	20.375	26.508	1.307	43.549	10	803	-
Tıbbi	50.662.118	43.663.534	69.503.750	55.571.303	110.143.832	64.741.260	61.428.230	92.197.227	153.006.801	264.697.485
Makine Aksamı Ve Yedek Parça	585.948.984	306.742.283	38.030.109	162.100.371	70.467.742	69.275.122	136.108.831	130.863.152	618.630.848	768.330.798
Zirai	2.859.586	3.222.304	7.453.112	10.717.788	31.581.805	40.614.658	4.748.844	22.778.137	19.664.614	49.977.645
Silah Mühimmat	8.675.441	1.020.844	2.388.280	3.365.897	897.054	59.414.341	11.442.897	47.441.681	12.441.903	96.870.830
Döviz	781.132	15.633.661	16.775.571	46.794.210	49.061.668	82.313.290	41.973.444	94.753.392	245.214.319	326.757.173
Kimyevi Madde	6.837.565	5.650.860	3.098.956	2.474.435	3.820.666	12.306.815	11.946.018	204.748.845	23.402.828	107.535.929
Tarihi Eser	96.311.041	71.440	13.156	38.664	90.201	183.800	467.837	4.011.872	1.347.433	5.293.375
Rejim İhlali	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	2.687.799.379	2.632.986.885	2.536.548.806	3.034.480.540	3.165.943.101	4.403.582.056	7.749.944.105	11.960.735.534	23.073.790.496	50.354.758.902

Kaynak: GTİB

2024 (Ocak-Kasım) YILI YAKALAMA DAĞILIMLARI (TL)

EK 5: 2023 YILI KONTROLE TABİ MALZEME LİSTESİ

3 Aralık 2022 CUMARTESİ

Resmî Gazete

Sayı : 32032

TEBLİĞ

Millî Savunma Bakanlığından:

5201 SAYILI KANUN GEREĞİNCE KONTROLE TÂBİ TUTULACAK HARP ARAÇ VE GEREÇLERİ İLE SİLAH, MÜHİMMAT VE BUNLARA AİT YEDEK PARÇALAR, ASKERİ PATLAYICI MADDELER, BUNLARA AİT TEKNOLOJİLERE İLİŞKİN LİSTE (2023 YILI KONTROLE TABİ MALZEME LİSTESİ)

MADDE 1 – (1) Aşağıda belirtilen "Kontrolle Tabi Liste" kapsamında yer alan kalemlerin üretilmesi, ihracat ve ithalatına ilişkin izin işlemleri ile Füze Teknolojisi Kontrol Rejimi Ek Listesi (www.mtc.info/english/annex.html) ve Wassenaar Düzenlemesi Mühimmat Listesi (www.wassenaar.org/control/index.html) ile Kontrolle Tabi Listede yer alan kalemlerin ihracat ve ithalatına ilişkin izin işlemleri, Millî Savunma Bakanlığı sorumluluğunda ve bilgisi dâhilinde yapılacaktır.

a) Namlulu silâhlar:

1) Her çap ve model ateşli yivli setli tabancalar, makineli tabancalar ve bunların ana parçaları (susturucu, gövde/çerçeve, sürgü/kapak takımı/üst gövde, namlu, toplu tabancalar için top/hazne/silindir, mekanizma ana parçaları ile kompleksi, şarjör kompleksi (yivli setli av tüfekleri şarjörü hariç) ve tetik tertibatı) ile balistik önemi haiz parçaları (ateşleme iğnesi, mekanizma dip tablası, tırnak, çıkarıcı, namlu).

2) Her çap ve model tek veya otomatik atışlı yivli setli tüfekler, keskin nişancı tüfekleri, yivli setli av tüfekleri ve bunların ana parçaları (susturucu, gövde/çerçeve, kapak takımı/üst gövde, namlu, mekanizma ana parçaları ile kompleksi, şarjör kompleksi (yivli setli av tüfekleri şarjörü hariç) ve tetik tertibatı) ile balistik önemi haiz parçaları (ateşleme iğnesi, mekanizma dip tablası, tırnak, çıkarıcı, namlu).

Not: Yivsiz av tüfekleri ve parçaları, nişancılık eğitiminde kullanılan tüfekler ve parçaları, spor amaçlı kullanılan tüfekler ve parçaları ile basınçlı hava veya CO2 ile tesirsiz mermi atmak üzere özel olarak tasarlanmış tüfekler veya tabancalar, bu listenin 1 inci maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinin (1) ve (2) numaralı alt bentleri kapsamında değildir.

3) Bombaatarlar (Roket Fırlatıcılar, Alev Atıcılar, El Bombası Atıcılar, Torpil Tüpleri Gaz, Duman, Sis, Ses ve Işık Fişegî Atıcılar) ve bunların ana parçaları (namlu, tetik tertibatı, gövde, nişangâh/optik nişangâh).

4) Yivli ve yivsiz her çap ve model havanlar ve bunların namlu ve nişangâhları.

5) Her çap ve model hafif ve ağır toplar, obüsler ve bunların ana parçaları (namlu, kama, kama payı) ile bu silâhlarda kullanılan namlucuk aparatı.

6) Bir hedefi tahrip etmek veya hedefin görevini iptal etmek amacıyla özel olarak tasarlanmış "Lazer" sistemleri, parçacık ışın sistemleri, yüksek güçlü radyo frekans (RF) sistemleri ve kinetik enerji silâh sistemleri

7) Bu listede yer alan taktik araçlar, hava araçları ile su üstü ve su altı savaş gemilerine takılan her türlü silâh ve karşı tedbir sistemleri .

b) Taktik araçlar:

1) Tanklar, tırtıllı (paletli) ve tekerlekli zırhlı muharebe araçları, zırhlı personel taşıyıcılar ile üzerinde askerî ekipman (silâh, komuta kontrol düzeneği, termal kameralar, elektronik harp ve elektronik karşı tedbir sistemleri) bulunan her türlü zırhlı personel taşıyıcılar, zırhlı silâh/mühimmat taşıyıcı araçlar.

2) Bu araçlara takılan her türlü, kama kompleleri, zırh, otomatik/yarı otomatik doldurucu, kule ve namlular.

3) Üzerinde askerî ekipman (silâh, komuta kontrol düzeneği, elektronik harp ve elektronik karşı tedbir sistemleri) bulunan askerî amaçlı her türlü tekerlekli taktik araçlar.

4) Askerî amaçlı; tank çekiciler, tank taşıyıcılar, kurtarıcı araçlar ile üzerinde askerî ekipman (silâh, komuta kontrol düzeneği, termal kameralar, elektronik harp ve elektronik karşı tedbir sistemleri) bulunan zırhlı paletli ve tekerlekli istihkam iş makineleri.

5) Mayın temizleme ve serpmeye sistemlerine ait araçlar, mayınlı sahalarda geçit açma sistemleri.

6) Her türlü silâh platformları ve platform araçları.

7) Askerî amaçlı insansız kara araçları.

8) Askerî amaçlı her türlü köprücü araçları.